

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Od *Polizeiverstärkung* k *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* Geneze a nasazení specifického druhu represivních a okupačních jednotek SS v letech 1933–1941

I. Úvod

Od podzimu 1939 působily po dobu přibližně jednoho roku mezi německými okupačními jednotkami na českém území také útvary SS, označované zpočátku jako „policejní posily“ (*Polizeiverstärkung*) a později přejmenované na „zesílené pluky SS-Totenkopf“ (*verstärkte SS-Totenkopfstandarten*).¹ Tyto formace jsou v mnoha publikacích o *Waffen-SS* opomíjeny nebo je problematika jejich vývoje a určení příliš zjednodušena.² Podle názoru autorů předkládaného článku k tomu vedou tři hlavní důvody. *Verstärkte SS-Totenkopfstandarten*, složené do značné míry z věkově starších záložníků, neodpovídají schematickému obrazu *Waffen-SS* jako elitní složky ozbrojených sil nacistického Německa, který byl povětšinou vytvářen v poválečných pamětech bývalých příslušníků SS a bohužel je nadále obsažen v soudobých historických pracích. Ze stejné příčiny nevyhovuje jejich prakticky výlučné nasazení k represivním úkolům, včetně brutálně vedených akcí v okupovaném Polsku. Konečně třetím důvodem je složitost struktury, chronologického vývoje a označování jednotek SS v období od počátku války do zahájení útoku na SSSR. Vzhledem k nedostatku kvalitní odborné literatury k tématu *Waffen-SS* na našem knižním trhu jsme se rozhodli práci pomyšlně rozdělit na dvě části. V první se chceme pokusit přiblížit vznik a vývoj *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* a nastínit jejich hlavní úkoly v obecném měřítku. Druhá část pak bude věnována nasazení *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* na území Protektorátu Čechy a Morava.

1 Pro jazykovou obtížnost překladu volí autoři raději použití originálního termínu *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* a zkratky SS-T.St.

2 Obecným výčtem útvarů *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* se poprvé zabýval dnes již překonaný KLIETMANN, Kurt.-G.: *Waffen-SS, eine Dokumentation*. Der Freiwillige, Osnabrück 1965. Obecný přehled přináší též TESSIN, Georg: *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und der Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939–1945*. Biblio Verlag, Osnabrück 1967–1998. Podstatně podrobnější aktualizovaný přehled historie jednotlivých útvarů je k dispozici na <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/SSTotenkopf/Gliederung.htm>. Dílčí příspěvek k zařazení jejich existence v kontextu vývoje přináší také MICHAELIS, Rolf: *Die Waffen-SS. Mythos und Wirklichkeit. Dokumentation über die personelle Zusammensetzung und den Einsatz der Waffen-SS*. Michaelis-Verlag, Berlin 2006, s. 312 a násl. Pro pochopení významu *verst. SS-Totenkopfstandarten* v celkovém kontextu je dodnes důležitá práce STEIN, George H.: *Geschichte der Waffen-SS*. Droste Verlag, Düsseldorf 1967.

II.1.1 Projekt tzv. policejních posil (*Polizeiverstärkung*) a jejich úloha ve vývoji ozbrojených jednotek SS v letech 1933–1938

Po uchopení moci v Německu stranou NSDAP v čele s Adolfem Hitlerem pokračovaly její paramilitární složky SA (*Sturmabteilungen*) a SS (*Schutzstaffel*) ve zvýšené míře v násilném potlačování politických odpůrců. Současně usilovala vedení obou organizací nezávisle na sobě o vytvoření stálé mocenské pozice, a to v případě SS v policejní oblasti a SA ve vojenské sféře. Snahy říšského vůdce SS Heinricha Himmlera byly korunovány úspěchem, když se mu podařilo v prvních dvou letech existence nacistického režimu ovládnout tajnou politickou policii. Vedle toho intenzivně podporoval vytváření stálých vojensky organizovaných, vycvičených a vybavených útvarů SS. Jednalo se o strážní útvary koncentračních táborů, rotu SS sloužící jako Hitlerova osobní stráž (tzv. *Stabswache*, později posílenou na pluk Leibstandarte-SS Adolf Hitler) a tzv. *Politische Bereitschaften* (doslova „politické pohotovosti“), které představovaly zásahové oddíly SS různé velikosti, dislokované po celém Německu. Himmler současně projektoval využití potenciálu nepravidelných oddílů tzv. všeobecných SS (*Allgemeine-SS*, A-SS) ke krátkodobým bezpečnostním úkolům. Tyto záměry opatrně, avšak neústupně prosazoval v letech 1933–1934 proti nedůvěřivému *Reichswehru*, přičemž se zaštiťoval Hitlerovým pověřením k zásahům v bezpečnostní oblasti. Jednotky budované na bázi A-SS proto označoval výhradně za prostředky sloužící k udržování vnitřního pořádku v Německu.

Velení německé armády nakonec Himmlerovi ustoupilo a 24. 9. 1934 svým výnosem povolilo zřízení *SS-Verfügungstruppe*, vojenských útvarů SS v maximální síle tří pěších pluků. Málo známou skutečností zůstává, že SS získalo současně od armády možnost cvičit a v případě války svolávat miliční útvary tzv. policejních posil (*Polizeiverstärkung*) v počtu 25 000 mužů. Tato milice měla podle dohody SS s armádou sloužit k podpoře politické policie (*gestapa*). Její příslušníci byli vybíráni z řad členů A-SS, kteří měli procházet průběžným vojenským výcvikem. V tomto bodě se *Reichswehr* snažil snahy SS co nejvíce utlumit a již v říjnu 1934 dal najevo, že *Polizeiverstärkung* nehodlá tolerovat jako novou výkonnou policejní složku. Následně velení armády svým výnosem z 18. 12. 1934 vydalo příkaz redukovat výcvikový program „policejních posil“ jen na fyzickou a služební policejní přípravu a omezit jejich bojový výcvik výhradně na použití pistolí a pušek.³

Himmler se však nevzdal a intervenoval v otázce jednotek *Polizeiverstärkung* 20. 6. 1935 přímo u Adolfa Hitlera. Snažil se dosáhnout jeho souhlasu s vytvářením policejních posil v době mobilizace a při mimořádných událostech. Předmětem jejich jednání bylo také zvýšení početních stavů strážních jednotek koncentračních táborů, které Himmler podle svého nového plánu rovněž hodlal zapojit do zajišťování vnitřního pořádku v Německu v době války.⁴ Záměry SS se však naplnily jen částečně. Hitler schválil zvýšení stavu ostrahy koncentračních táborů, ovšem projekt policejních posil byl přes jeho formální souhlas zatím odložen.⁵

3 WEGNER, Bernd: *Hitlers politische Soldaten. Die Waffen-SS 1933–1945*. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn 1990 (4. vyd.), s. 87–93. Srv. ERNST, Volker: Zusammenarbeit von Reichswehr und SS-Führung bei der Aufstellung einer bewaffneten SS Ende 1934. In: *Militärgeschichte*, 6/1979, s. 708–720.

4 MICHAELIS, Rolf: *Die Waffen-SS*, s. 312.

5 TUCHEL, Johannes: Planung und Realität des Systems der Konzentrationlager 1934–1938. In: HER-

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Výsledek jednání si však Himmler vložil ve svůj prospěch. Jednotky policejních posil byly na jeho rozkaz připravovány od počátku srpna 1935 v rámci útvarů *Allgemeine-SS* pod názvem *Wachverbände*, čímž kopírovaly v té době používaný název ostrahy koncentračních táborů.⁶ Jednotlivé vrchní úseky SS (*SS-Oberabschnitt*) dostaly přidělená tzv. střežená území (*Wachgebiet*), v rámci kterých měly jednotky policejních posil vykonávat strážní službu v době vojenské mobilizace Německa. Ke službě byli určeni pouze jejich příslušníci ve věku 25–35 let, kteří nebyli doposud vojensky vycvičeni. Vznikly tak rámcové teritoriální strážní útvary, které byly v otázce velení a výcviku podřízeny výhradně Himmlerovi.⁷ Po úvodním kroku následovala nařízení o způsobu výcviku a vyzbrojování, ale další rozvoj policejních posil probíhal po následující tři roky jen zvolna. Jednotlivé útvary A-SS pouze shromažďovaly personální podklady ve speciálních kartotékách. Je pravděpodobné, že se výcvik a vyzbrojování jednotek uskutečňovaly na velmi slabé úrovni. Jedinou zásadnější změnou bylo jejich přejmenování na původně zamýšlený název *Polizeiverstärkung* v květnu 1936.⁸

Až v roce 1938 se po letech nerozhodného vývoje staly „policejních posily“ důležitou součástí dalšího rozvoje ozbrojených složek SS. Od února evidovaly útvary *Allgemeine-SS* pro mobilizační opatření již dvě věkové kategorie svých příslušníků.⁹ Podle nového modelu měly být „policejních posily“ nejen lokálními strážními útvary, ale také pomocným prvkem posilujícím jednotky ostrahy koncentračních táborů, tzv. *SS-Totenkopfverbände* (SS-TV).¹⁰ V předvečer chystaného konfliktu s Československem, 17. 8. 1938, pak upravil Hitler tajným rozkazem status ozbrojených jednotek SS.¹¹ Rozkaz představoval první komplexnější rozhodnutí týkající se postavení součástí SS

BERT Ulrich – ORTH, Karin – DIECKMANN, Christoph: *Die nationalsozialistischen Konzentrationslager*. Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt/Main 2002, sv. 1, s. 43–59.

- 6 Od 29. 11. 1934 byly strážní jednotky koncentračních táborů označeny jako *SS-Sondersturmbanne* (tj. zvláštní prapory SS), o necelý měsíc později (14. 12. 1934) dostaly souhrnné označení *SS-Wachverbände* (strážní svazy SS). WILHELM, Friedrich: *Die Polizei im NS-Staat. Die Geschichte ihrer Organisation im Überblick*. Verlag Ferdinand Schöningh, Paderborn 1999 (2. vyd.), s. 53–60.
- 7 *Staatsarchiv Ludwigsburg*, sign. PL506 Bü 66, SS-Oberabschnitt Südwest, Abt. I Tgb. Nr. 88/35 geh. Kdos., Aufstellung und Ergänzung von Wachverbänden (3. 8. 1935).
- 8 Tamtéž, Abt. I Tgb. Nr. 112/36 geh. Kdos., Aufstellung und Ergänzung von Polizeiverstärkungen (7. 5. 1936).
- 9 V zelené kartotéce byli u jednotek *Allgemeine-SS* zachyceni vojensky nevycvičení muži ve věku 25–35 let pro hlídkovou službu v policejních posilách, kdežto červená kartotéka evidovala muže starší 45 let, kteří absolvovali vojenský nebo policejní výcvik. Tamtéž, sign. PL506 Bü 66, SS-Oberabschnitt Südwest, Abt. I. Az.: 6b/11. 2. 38, Sonder-Kartei (11. 2. 1938).
- 10 Strážní útvary koncentračních táborů nesly od 29. 3. 1936 čestný název *SS-Totenkopfverbände*. Při poslední předválečné reorganizaci *SS-Totenkopfverbände* v dubnu 1937 se stal základním organizačním rámcem pěší pluk (*SS-Standarte*). Došlo tak ke koncentraci dosavadních útvarů do pluků: 1. *SS-Totenkopfstandarte* „Oberbayern“ v Dachau, 2. *SS-Totenkopfstandarte* „Brandenburg“ v Sachsenhausenu a 3. *SS-Totenkopfstandarte* „Thüringen“ v Buchenwaldu. Po obsazení Rakouska k nim přibyla v srpnu 1938 ještě 4. *SS-Totenkopfstandarte* „Ostmark“, zřízená u nového koncentračního tábora Mauthausen.
- 11 Šlo patrně o jeden z důsledků personálních změn ve velení armády a pozemního vojska z počátku roku 1938. Zvláště ministr obrany Werner von Blomberg, odstraněný v lednu 1938 za pomoci intrik, se stavěl proti rozvoji ozbrojených formací SS a byl aktivně činný při vzniku nařízení omezujícího rozsah jednotek *SS-Verfügungstruppe* z 24. 9. 1934. Vliv na vydání rozkazu měl jistě i fakt, že v době československé krize patřil Himmler k radikálům požadujícím vojenské řešení situace, což konvenovalo s Hitlerovými názory. WEGNER, Bernd: *Hitlers politische Soldaten*, s. 60; KERSHAW, Ian: *Hitler 1936–1945: Nemesis*. Argo, Praha 2004, s. 139.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

v rámci NSDAP a vůči státní správě.¹² Dotýkal se také policejních posil, které měly být na jeho základě povolávány vždy v případě mobilizace nebo „zvláštní politické potřeby“ a byly jim svěřeny výhradně úkoly bezpečnostní povahy. Rozkaz dále určoval, že tyto útvary budou nasazovány k ochraně vnitřního pořádku v době války. Mladší příslušníci *Polizeiverstärkung* měli navíc sloužit k doplňování stálých pluků *SS-Totenkopfverbände*, kdežto muži ve věku nad 45 let měli v koncentračních táborech v době mobilizace nahrazovat při hlídkové službě personál SS-TV uvolněný k jiným úkolům.¹³ Vazba policejních posil na stráž koncentračních táborů se projevila i na jejich upraveném názvu, který byl od konce léta 1938 používán také v podobě *Polizeiverstärkung (Verstärkung der Totenkopfverbände)*.

První příležitostí k povolání policejních posil z řad *Allgemeine-SS* se stalo období mnichovské krize. Ve dnech 23.–24. 9. 1938 byly nejprve staršími muži částečně nahrazeny stráže v koncentračních táborech.¹⁴ O něco později následovalo povolání mladších ročníků, přičemž bylo celkově zmobilizováno na 11 tisíc příslušníků. Československé bezpečnostní složky zaznamenaly pohyb řady oddílů A-SS bezprostředně v okolí státních hranic. První nasazení policejních posil jako dočasných pomocných útvarů SS skončilo přibližně do poloviny října 1938. Část z povoláných mužů pak už natrvalo zůstala zařazena v rámci SS-TV.¹⁵ Tato akce byla hodnocena jako poměrně úspěšná, i když byl jasně patrný její rychlý a improvizovaný charakter.¹⁶

Vzhledem k získaným zkušenostem byly po obsazení československého pohraničí přípravy k formování *Polizeiverstärkung* výrazně urychleny. Od ledna 1939 došlo na dlouho odkládaný bojový výcvik, když byly na základě výnosu ministra vnitra W. Fricke z 12. 1. 1939¹⁷ zahájeny pravidelné čtvrtletní výcvikové turnusy u stálých útvarů SS-TV a u I. a II. náhradního praporu SS-TV ve Vratislavi (Wrocław/Breslau). K nim byli povoláváni pouze vybraní členové *Allgemeine-SS* ve věku 25–35 let, starších přísluš-

-
- 12 Ke genezi a významu Hitlerova tajného rozkazu z 17. 8. 1938 viz zejména WEGNER, Bernd: *Hitlers politische Soldaten*, s. 112–123; dále BUCHHEIM, Hans – BROSZAT, Martin – JACOBSEN, Hans-Adolf – KRAUSNICK, Helmut: *Anatomie des SS-Staates*, sv. 1. Walter-Verlag, Olten und Freiburg im Breisgau 1965, s. 168–171.
- 13 Kasernované pluky SS-TV procházely od poloviny 30. let prudkým vývojem. Jejich početní stav stále narůstal, postupně získávaly těžkou výzbroj a výcvik byl zdokonalován. Himmler směřoval využití těchto jednotek pro své speciální záměry. Na rozdíl od *SS-Verfügungstruppe* měl totiž jejich správu a řízení výhradně pod svou kontrolou.
- 14 Části pluků SS-TV uvolněné z ostrahy koncentračních táborů byly poměrně intenzivně nasazeny proti Československu. Například I. a II. prapor pluku SS-TV „Oberbayern“ se od 25. září účastnil bojů přímo na československém území v oblasti ašského výběžku a později i okupace odtrženého pohraničí. Srv. kniha „O“, *Přepadení Československa ve světle dokumentů předložených Mezinárodnímu vojenskému soudu v Norimberku*, b. m., b. d., s. 116–167; *Staatsarchiv Ludwigsburg*, sign. PL506 Bū 66, 79. SS-Standarte, I/Tgb. Nr. 258/38 g. Kdos., *Polizeiverstärkung* (25. 9. 1938); tamtéž, 79. SS-Standarte, I/VI 3. 10. 1938, *Polizeiverstärkung* (3. 10. 1938).
- 15 LONGERICH, Peter: *Heinrich Himmler. Biographie*. Siedler Verlag, Mnichov 2008, s. 420.
- 16 Takto se ve svém děkovném dopisu vyjádřil velitel SS-HA SS-Ogruf August Heissmeyer. *Staatsarchiv Ludwigsburg*, sign. PL506 Bū 66, SS-Oberabschnitt Südwest VII-Tgb. Nr. 438/38 g. Kdos., *Einberufungen zu den Polizei-Verstärkungen* (21. 10. 1938).
- 17 DROBISCH, Klaus – WIELAND, Günther: *System der NS-Konzentrationslager*. Akademie Verlag, Berlin 1993, s. 257.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

níků určených pro koncentrační tábory se výcvik netýkal.¹⁸ Od počátku února 1939 bylo dále nařízeno hromadné zdravotní přezkoušení obou věkových kategorií, které Himmler využil k vyloučení zdravotně nezpůsobilých příslušníků z organizace SS.¹⁹

Výnosem z 18. 5. 1939 pak Hitler stanovil mírové počty *SS-Totenkopfverbände* na 14 000 mužů, přičemž dalších 25 000 mužů ročníků 1901–1912 mohlo být zařazeno do policejních posil.²⁰ Současně umožnil posílit výzbroj pluků SS-TV o lehká a protitanková děla. Plánované útvary *Polizeiverstärkung* měly být vyzbrojeny na stejné úrovni.

II.1.2 Vznik *verstärkte SS-Totenkopfstandarten*

Do zahájení druhé světové války nabyly policejní posily znatelně na významu. Jejich růst souvisel s markantním posílením pozice SS v nacistickém aparátu. Z původně pomocného prostředku pro gestapo v podobě lokální slabě vyzbrojené milice byl projekt *Polizeiverstärkung* postupně přeformován. A to do podoby jednotek, které na straně jedné představovaly důležitou zálohu a zdroj mužstva pro stále kasernované útvary *SS-Totenkopfverbände*, na straně druhé mohly být pověřeny samostatnými úkoly. V tomto smyslu byly využity i během československé krize. Rok poté je čekalo opětovné nasazení, jež přineslo nebývalý početní rozmach a nové úkoly.

V ranních hodinách 1. 9. 1939 přepadlo nacistické Německo, zajištěné paktem se Sovětským svazem, sousední Polsko. V rámci německé armády působily útvary *SS-Verfügungstruppen*, které se zapojily přímo do bojových akcí. V předvečer útoku započala také mobilizace příslušníků *Allgemeine-SS* a výstavba útvarů *Polizeiverstärkung*. Na Himmlerův rozkaz byli nejprve starší příslušníci A-SS svoláni 30. 8. 1939 do koncentračních táborů Dachau, Sachsenhausen, Buchenwald a Mauthausen, kde byli vyzbrojeni a vybaveni.²¹ Jejich úkolem opět bylo uvolnit táborové strážce pro nasazení k určeným úkolům: Od 7. 9. 1939 byly 1., 2. a 3. *SS-Totenkopfstandarte* převeleny pod vedením SS-Gruppenführera Theodora Eickeho²² do Polska, kde byly společně

18 *Staatsarchiv Ludwigsburg*, sign. PL506 Bü 66, 79. SS-Standarte, Verstärkung der SS-Totenkopfstandarten (31. 1. 1939).

19 Mladší příslušníci byli přezkoušeni, zda jsou schopni polní služby, starších se týkala prověrka způsobilosti ke službě v koncentračních táborech. *Staatsarchiv Ludwigsburg*, sign. PL506 Bü 66, SS-Oberabschnitt Südwest, VII/IA/O Az. 6, Untersuchung der in der roten und grünen Sonderkartei der SS-Polizeiverstärkung erfassenen SS-Angehörigen (6. 2. 1939); tamtéž, 79. SS-Standarte, IA/O Az. 6, Einsatz der SS in den Pol.-Verstärkungen (14. 4. 1939).

20 K výkonu Hitlerova výnosu vydalo vrchní velitelství Wehrmachtu (OKW) vlastní prováděcí předpis z 15. 7. 1939, v němž bylo nařízeno, jak evidenčně podchytit muže přidělené k SS-TV a *Polizeiverstärkung* a jak na ně nahlížet z hlediska branného zákona. Hitler ve svém výnosu SS umožnil povolovat muže ročníků 1901–1905, kteří nesloužili ve Wehrmachtu, a muže ročníků 1906–1912, kteří absolvovali pouze krátkodobý výcvik. S ohledem na vlastní omezené kapacity a také s patrnou nechtí cvičit brance pro SS stanovilo OKW ve svém předpisu, že muži ročníků 1906–1912 uvolnění ke službě v *Polizeiverstärkung* projdou výcvikem v náhradních praporech SS-TV. Navíc Wehrmacht snížil povolený maximální kontingent SS-TV o 2000 branců a SS uložil vycvičit je na podzim 1939 jako základ útvarů *Polizeiverstärkung*. Srov. ABSOLON, Rudolf: *Die Wehrmacht im Dritten Reich*. Bd. IV. Harald Boldt Verlag, Boppard am Rhein 1979, s. 68–70.

21 SYDNOR, Charles W.: *Soldiers of Destruction. The SS Death's Head Division 1933–1945*. Princeton University Press, Princeton 1990, s. 35

22 SS-Gruppenführer Theodor Eicke působil ve zdvojené funkci inspektora koncentračních táborů

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

s Heydrichovými operačními skupinami bezpečnostní policie a bezpečnostní služ-
by určeny k pacifikaci (doslova *Säuberungs- und Sicherheitsmassnahmen*) již obsazeného
území v rámci plnění policejních „úkolů zvláštní politické povahy“.²³

Současně byla svolána druhá část příslušníků *Polizeiverstärkung*, kteří byli určeni
pro bezpečnostní úkoly v době války. Na rozdíl od nasazení v době československé
krize z nich tentokrát byly zformovány útvary na stupni pěších pluků (*SS-Totenkopf-
standarten* – SS-T.St.). V první vlně vznikly ve dnech 6. a 7. 9. 1939 5. SS-T.St. v Oranien-
burgu u Berlína, 6. SS-T.St. v Praze a 7. SS-T.St. v Brně.²⁴ Jejich velitelské kádry
a specialisté pocházeli z původních kasernovaných pluků SS-TV. K dislokaci policej-
ních posil byly pravděpodobně vybrány ty části Třetí říše, které se velení SS z bezpeč-
nostního hlediska jevily jako nejproblématictější. Není proto náhodné, že se dva ze tří
nových pluků SS-TV objevily v Protektorátu Čechy a Morava. Okupované země se do
budoucna staly hlavní arénou pro působení policejních posil.²⁵

V polovině září 1939 byl před SS postaven mnohem větší úkol. Hitler nařídil 18. 9.
1939 svým výnosem reorganizaci jednotek SS-TV tak, aby jejich mladší příslušníci
mohli být zařazeni do polních bojových útvarů. Výnos přímo určil, že *pro policejní
úkoly je třeba v rozšířeném rozsahu nasadit SS-Polizeiverstärkung [...], aby mohly být uvol-
něny útvary SS-Totenkopfverbände*. Z nejstarších tří *Standarten* SS-TV se proto staly
pěší pluky nově vytvářené divize SS „Totenkopf“.²⁶ Jejich úkoly na polském území

a velitele jednotek SS-TV. Později velel divizi SS „Totenkopf“. Stručný životopis viz KANÁK, Petr:
Theodor Eicke. *Tereziňské listy*, 35/2007, s. 57–59.

- 23 SYDNOR, Charles W.: *Soldiers of Destruction*, s. 37–38. Stručný popis nasazení 2. *SS-Totenkopfstandarte*
přináší ORTH, Karin: *Die Konzentrationslager-SS. Sozialstrukturelle Analysen und biographische Studien*. Wall-
stein Verlag, Göttingen 2000, s. 152–156.
- 24 První čtyři pluky *SS-Totenkopfverbände* nesly ještě názvy odvozené od regionu, v němž byly dislokovány.
Verst. SS-Totenkopfstandarten již místní označení nenesly.
- 25 Pro období prvních dvou týdnů války však není úplně jasné, zda mělo vedení SS jednotné záměry
s kasernovanými pluky SS-TV a s muži povolnými do *Polizeiverstärkung*. Je evidentní, že Eicke napev-
no počítal s využitím stráží koncentračních táborů k akcím na obsazeném území. O připravovaném
využití SS-TV v Polsku informoval Eicke na velitelském shromáždění v Sachsenhausenu již 1. 9. 1939.
Hlavní úřad SS naproti tomu ještě 12. 7. 1939 vypracoval plán na nasazení veškerých jednotek SS-TV
ke strážním úkolům na území Německa v hranicích z roku 1937. Záměr spočíval ve využití SS-TV a *Pol-
izeiverstärkung* k ochraně důležitých průmyslových oblastí. Po dosažení operační způsobilosti měly
být jak všechny čtyři staré pluky z koncentračních táborů, tak nově vytvářené útvary *Polizeiverstärkung*
rozděleny na jednotlivé prapory, které HA-SS plánoval rozmístit do vybraných posádek v rámci struk-
tury vyšších úseků SS (*SS-Oberabschnitt*). Himmler měl osobně navrhnout Berlín, Mnichov, Norimberk,
Hamburk, Vídeň, Drážďany a Unnu. Do vyšších úseků SS měly být přiděleny jeden až dva, nejvýše tři
prapory. *Národní archiv* (dále jen NA), fond (dále jen f.) Úřad říšského protektora – Státní tajemník
(dále jen ÚŘP-ST), sign. 109-6/2, Der Chef des SS-Hauptamtes, VII Tgb. Nr. 387/39 g. Kdos. (12. 9.
1939). Srv. SYDNOR, Charles W.: *Soldiers of Destruction*, s. 35.
- 26 Důsledkem výnosu z 18. 9. 1939 bylo vytvoření polní bojové divize SS „Totenkopf“, která měla být od
okamžiku dosažení operační připravenosti podřízena OKH. Po návratu útvarů SS-TV z Polska byla
divize k 1. 11. 1939 založena v Dachau. Ostraha koncentračních táborů byla již v té době převedena na
starší ročníky *Polizeiverstärkung*. Z nich na podzim 1939 vznikly strážní prapory označené *SS-Totenkopf-
sturmbanne*, později *SS-Totenkopfbataillone*. ABSOLON, Rudolf: *Die Wehrmacht im Dritten Reich*, s. 15–16;
MOLL, Martin (ed.): *„Führer-Erlasse“ 1939–1945. Edition sämtlicher überlieferter, nicht im Reichsgesetzblatt
abgedruckter, von Hitler während des Zweiten Weltkrieges schriftlich erteilter Direktiven aus den Bereichen Staat,
Partei, Wirtschaft, Besatzungspolitik und Militärverwaltung*. Steiner Verlag, Stuttgart 1997. Dok. č. 8, Hitle-
rův výnos z 18. 9. 1939: *Ausnutzung der wehrfähigen Manneskraft des deutschen Volkes*.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Jednotky <i>Polizeiverstärkung/Verstärkung der SS-Totenkopfstandarten</i> vytvořené v září 1939		
jednotka	posádkové město	velitel
5. SS-T.St.	Oranienburg	SS-Oberführer Montigny
6. SS-T.St.	Praha	SS-Oberführer Scherner
7. SS-T.St.	Brno	SS-Brigadeführer Hermann
SS-Reitstaffel 1, 2	Lodž, Poznaň (Posen)	SS-Obersturmbannführer Fegelein

urychleně přebíraly jiné útvary. Jako první sem byly přesunuty jezdecké jednotky, když byly 24. 9. 1939 na Himmlerův rozkaz založeny v Lodži a Poznani *SS-Reitstaffel 1 a 2*. Jejich základ tvořili příslušníci Hlavní jezdecké školy SS z Mnichova.²⁷

Zmíněné útvary podléhaly ve věci správy, výcviku a velení nově zřízenému Generálnímu inspektorátu (*Generalinspektion der verstärkten SS-Totenkopfstandarten*), který se vydělil z Inspektorátu koncentračních táborů (IKL), resp. Velitelství SS-TV, a podléhal Ústřední kanceláři Hlavního úřadu SS (*Zentralkanzlei SS-HA*).²⁸ Generálnímu inspektorátu byly postupně podřízeny také vlastní náhradní prapory (*Ersatzbataillone*) a zvláštní výcvikové útvary (*Sonderformationen der Ersatzeinheiten*). Z nich je nutné zmínit zejména početnou *SS-Totenkopf-Rekruten-Standarte*, která sloužila k výcviku mladých dobrovolníků, a poddůstojnickou školu *SS-Totenkopfverbände*.²⁹

Na konci října 1939 SS-HA reagoval na stav panující v *SS-Totenkopfverbände* organizačním rozkazem.³⁰ Pluky postavené v rámci policejních posil (5., 6. a 7. SS-T.St.), doposud

27 Hlavní jezdecká škola SS (*Hauptreitschule der SS*) byla 14. 9. 1939 podřízena Generálnímu inspektorátu *verst. SS-Totenkopfstandarten* a 22. 9. 1939 odeslána se stavem 451 mužů na polské území. CÜPPERS, Martin: *Wegbereiter der Shoah. Die Waffen-SS, der Kommandostab Reichsführer-SS und die Judenvernichtung 1939–1945*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 2005, s. 28–30.

28 *Zentralkanzlei* (ústřední kancelář) byla velitelským článkem vedoucího SS-HA. V čele Generálního inspektorátu *verst. SS-Totenkopfstandarte* stál zpočátku také SS-Gruf. Theodor Eicke, od listopadu 1939 nahrazený přímo vedoucím SS-HA SS-Gruf. Augustem Heissmeyerem. Viz TUCHEL, Johannes: *Planung und Realität des Systems der Konzentrationslager*, s. 217 a násled.

29 Dalšími zvláštními útvary byly automobilní a sanitní oddíl Generálního inspektorátu, náhradní sanitní rota a náhradní průzkumný oddíl. Celkový stav těchto jednotek činil 6831 mužů. Navíc byl 21. 6. 1940 byl v Praze založen zvláštní prapor (*Sonderbataillon Prag der SS-Totenkopfstandarten*), k němuž byli přidělováni příslušníci se sníženou zdravotní kvalifikací. *National Archives and Records Service*, f. Records of the Reich Leader of the SS and Chief of the German Police, National Archives Microcopy No. T175, Roll 104 (dále citováno jako NARA, T175/104), č. dok. 2626525: Stärkemeldung der Sonderformationen der Ersatz-Einheiten der Generalinspektion der *verst. SS-T. Standarten*; *Vojenský ústřední archiv* (dále jen VÚA), f. SS-Totenkopfstandarten (dále jen SS-T.St.), karton 4, složka 23, Der Chef des SS-HA VII Tgb. Nr. 497/39 g.Rs. Mú.: Einberufung zu den verstärkten SS-T.St. 4. –7. (27. 10. 1939).

30 VÚA, f. SS-T.St., karton 4, složka 23, Chef d. SS-HA VII Tgb. Nr. 497/39g.Rs.: Einberufung zu den verstärkten SS-T. Standarten 4.-7. (27. 10. 1939).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

označované jako *Verstärkung der SS-T.V. (Polizeiverstärkung)* nebo také *SS-Totenkopf-/Mob./-Standarten*,³¹ dostaly nový jednotný název *verstärkte SS-Totenkopfstandarten*. Vedle nich byla mezi *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* započítána ještě starší 4. SS-T.St. „Ostmark“.³² Celkem tak inspektorát disponoval čtyřmi pěšími a zárodkem jezdeckého pluku, které ovšem byly na velmi nízkých stavech. Jejich řady proto mělo k 10. 11. 1939 doplnit téměř šest tisíc dalších mužů.

Přes řadu potíží pokračovala výstavba útvarů *verst. SS-Totenkopfstandarten* nadále rychlým tempem. Na začátku listopadu 1939 bylo rozhodnuto o uspořádání výstavby dalších čtyř pěších pluků (SS-T.St. 8., 9., 10. a 11.) a sjednocení a posílení jezdeckých oddílů. Díky novým úkolům, stanoveným Hitlerem, k výstavbě většiny z nich došlo na právě dobytém polském území.³³ Výjimku tvořila pouze 10. SS-T.St., založená v koncentračním táboře Buchenwald. Jádrem nových jednotek opět vzniklo z příslušníků strážních útvarů koncentračních táborů, ale nakonec muselo velení SS sáhnout pro nedostatek vhodného personálu také do náhradních jednotek *SS-Verfügungstruppen*, tj. polních bojových útvarů. Vedle zmíněných pluků vznikly v pěti polských městech ještě prapory SS (*SS-Sturmabteilung*) z polovojenských formací místních Němců. Ze tří těchto praporů

Jednotky *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* vytvořené v listopadu 1939³⁴

jednotka	plánované posádkové město	skutečné posádkové město	velitel
8. SS-T.St.	Norimberk	Krakov	SS-Brigf. Breithaupt
9. SS-T.St.	Arolsen/ Radolfzell	Gdaňsk	SS-Staf. Gerner (ve funkci pouze 2. až 11. 11. 1939)/ SS-Staf. Nostitz
10. SS-T.St.	Buchenwald	Buchenwald	SS-Ostuf. Demme
11. SS-T.St.	Vídeň/ Klagenfurt	Radom, Lublin, Varšava	SS-Staf. Messner
12. SS-T.St.		Poznaň, Lodž, Ciechanów	SS-Ostuf. Sacks
13. SS-T.St.		Vídeň	SS-Staf. Klingemann
1. SS-T-R.St.		Lodž, Poznaň	SS-Staf. Fegelein

31 K vývoji označení jednotek viz závěrečný oddíl této studie.

32 Důvodem byl s největší pravděpodobností fakt, že tento pluk nebyl zařazen do divize „Totenkopf“.

33 Podle původních záměrů měly nové útvary vzniknout v posádkách v Německu. Patrně se jednalo o dozrky uvedeného plánu SS-HA z 12. 9. 1939.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

byla později sestavena 12. *SS-Totenkopfstandarte*.³⁵ V témže měsíci byl ve Vídni vystaven i poslední pěší pluk této vlny, totiž 13. *SS-T.St.* Vedle nich byl z již zmíněných jezdeckých útvarů zformován na polském území 1. jezdecký pluk *SS (1. SS-Totenkopf-Reiter-Standardarte)*. Tím se pro rok 1939 další výstavba *verst. SS-Totenkopfstandarten* uzavřela.

Postavením šesti pěších a početného jezdeckého pluku *verst. SS-Totenkopfstandarten* se zdroje *SS* na dlouhou dobu zcela vyčerpaly, neboť se objevily těžko řešitelné problémy se získáváním mužstva, výstroje a výzbroje. Výstavba dalších čtyř plánovaných pluků (14.–17. *SS-Totenkopfstandarte*) se proto stále více opožďovala a částečně se uskutečnila až o několik měsíců později, na jaře 1940. Jako první z této čtveřice vznikla k 1. 3. 1940 15. *SS-T.St.* v Plocku, která ovšem pravděpodobně nikdy nedosáhla plánovaného stavu. Až 24. 4. 1940 byly založeny 14. a 16. *SS-T.St.* Vznikly ovšem ve zcela jiných lokalitách, než bylo dříve plánováno, neboť jejich rozmístění ovlivnil vývoj válečných operací na jaře 1940. Na místo horských oblastí Rakouska byla 14. *SS-T.St.* zformována v Buchenwaldu jako předpokládaná okupační jednotka pro nasazení v Kodani a 16. *SS-T.St.* nahradila v Praze 6. *SS-T.St.* odeslanou do Norska.³⁶ Poslední plánovaná 17. *SS-T.St.* nakonec nikdy nevznikla. Velení *SS* uvažovalo o její výstavbě v tehdejší říšské župě Horní Slezsko (*Oberschlesien*) už od podzimu 1939, avšak patrně na konci června 1940 bylo definitivně rozhodnuto tento pluk vůbec nevybudovat.³⁷ Naopak jezdecký pluk se postupně rozšířil až na dvanáct eskadron. Na počátku dubna 1940 byl proto rozdělen a z jeho částí byla vytvořena 2. *SS-Totenkopf-Reiter-Standardarte*.³⁸

I když všechny jednotky nedisponovaly předepsanými počty důstojníků, poddůstojníků a mužstva, představovaly nemalou sílu, kterou bylo možné využít k represivním akcím. K 1. 5. 1940 činil souhrnný stav *verst. SS-Totenkopfstandarten* včetně záložních útvarů 807 důstojníků a důstojnických čekatelů, 3067 poddůstojníků a 28 756 mužů, dohromady se tedy jednalo o 32 630 osob.³⁹ V celkovém rozsahu *Waffen-SS* tento součet v danou dobu činil více než jednu čtvrtinu jejich početního stavu. Na jaře 1940 však dosáhl rozvoj útvarů *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* svých mezí. Už v létě téhož roku došlo v organizaci *SS* k velkým změnám, které souvisely s dotvořením *Waffen-SS* do podoby jednotně řízené ozbrojené složky. Tím se přiblížil i konec *verst. SS-Totenkopfstandarten*, které už splnily svoji úlohu „trojského koně“ při výstavbě ozbrojených sil *SS*. Nejprve se ale podívejme podrobněji na problémy, které jejich výstavbu provázely.

34 VÚA, f. *SS-T.St.*, k. 23., sl. 4. Der Generalinspekteur d. *verst. SS-Totenkopfstandarten* Ia/18. 2. 40/Tgb. Nr. 17/40 geh. Ch. (18. 2. 1940); srv. <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/SS-Totenkopf/Gliederung.htm>.

35 Další prapor měl být postaven v přístavním městě Gdaňsk, které mezi válkami neslo statut svobodného města. Ten však nepatřil mezi *verst. SS-Totenkopfstandarten*. VÚA, f. *SS-T.St.*, RF-*SS* SS-HA VII Tgb. Nr. 505/39 g.Rs. Stg.: Aufstellung von *SS-T-Einheiten* (3. 11. 1939).

36 VÚA, f. *SS-T.St.*, k. 91., sl. 12. Der Generalinspekteur d. *verst. SS-Totenkopfstandarten* Ia/18. 2. 40/Tgb. Nr. 17/40 geh. Ch.: Antrag auf Einberufung an Mannschaften für die *SS-Totenkopf-Regimenter*. (18. 2. 1940).

37 <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/SS-Totenkopf/Gliederung.htm>.

38 CÜPPERS Martin: „Befriedung“, „Partisanenbekämpfung“, „Massenmord“. *Waffen-SS-Brigaden des Kommandostabes Reichsführer-SS in der ersten Phase des Russlandfeldzugs*, diplomová práce (uložena ve VÚA), s. 19.

39 NARA, T175/104, č. dok. 2626381, Der Chef des Ergänzungsamtes der *Waffen-SS*, Übersichtsplan (4. 5. 1940).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

II.2.1 Otázka uznání služby v jednotkách *verst. SS-Totenkopfstandarten*

Jednotky *Polizeiverstärkung* byly organizovány jako pluky SS (*Standarte*) o třech pěších praporech (*Sturmbann*) s tabulkovým stavem 2 289 mužů. Do výbavy standardního pěšího pluku jim chyběla především těžká výzbroj a spojovací a dopravní prostředky. Velení SS ale postupně začalo prosazovat formování *Polizeiverstärkung*, resp. *verst. SS-Totenkopfstandarten* v podobě plnohodnotných pěších útvarů. Výrazem tohoto trendu se stala zejména výstavba rot těžkých zbraní a spojovacích setnin, což však znamenalo zvýšení tabulkového stavu na 2500 a později dokonce na 2700 mužů. Celý plán se posléze projevil jako příliš ambiciózní a *verst. SS-Totenkopfstandarten* se dostaly při zajišťování materiálu a personálu do bludného kruhu.

Doplňování *verst. SS-Totenkopfstandarten* představovalo od počátku velký problém, jenž spočíval zejména v právně neurčitém postavení SS vůči tehdejšímu německému brannému zákonodárství. Odvodové ročníky branců byly povolávány výhradně do Wehrmachtu, který přirozeně neměl žádný zájem na posilování svého agilního rivala a všemožně využíval jeho slabin. Vstup do řad bojových útvarů SS vždy řešily pouze dílčí dohody s armádou a branný zákon nebyl ve prospěch SS nikterak upravován. Vyhledávání a získávání lidských sil SS z velké části záviselo na propagační činnosti a dobrovolném náboru. V případě *verst. SS-Totenkopfstandarten* došlo i na poměrně netypické povolávání osob na základě zvláštních předpisů.⁴⁰ V praxi to znamenalo, že vstup každého muže k útvarům SS musel být ze strany armády povolen. V nejslabším postavení se ocitly právě *verstärkte SS-Totenkopfstandarten*, jejichž status stále zůstával pouze na úrovni policejních jednotek.

Ve snaze tyto nedostatky odstranit začalo velení SS, zastoupené Himmlerovým chráněncem Gottlobem Bergerem, vyjednávat s vrchním velitelstvím Wehrmachtu (*Oberkommando der Wehrmacht/OKW*) o uznání jednotné formy ozbrojených formací SS a stanovení pravidel jejich doplňování a podřízenosti armádě. Za základ dohody sloužil Himmlerův rozkaz z 1. 12. 1939, který se opíral o předchozí Hitlerovy výnosy ve věci postavení útvarů SS. Pod pojmem *Waffen-SS* definoval jednotky, které měly být uznány za právně rovnocenné s armádou. Spletitá jednání skončila jen částečným úspěchem SS. S platností od 8. 3. 1940 došlo ze strany OKW k uznání bojových divízi SS, včetně náhradních útvarů, důstojnických škol a části úřadů za útvary, u kterých byla služba brána za plnění branné povinnosti.⁴¹ *Verstärkte SS-Totenkopfstandarten* byly sice do *Waffen-SS* zahrnuty, čímž OKW jejich existenci akceptovalo, nikoliv však už jejich náhradní útvary. Uznání bylo navíc jen částečné, neboť nadále platily pouze za

40 Otázka dobrovolného náboru je součástí legendy *Waffen-SS*. V jejich řadách opravdu sloužily statisíce mužů z Německa i zahraničí, kteří si z různých pohnutek zvolili službu v SS sami. Skutečnost je ovšem taková, že s postupující válečnou dobou se stále více zvyšoval tlak na doplňování mužstva. Ten přinesl metody náboru blížící se praktikám verbování v raném novověku. Tyto praktiky postihly zejména mládež. V neposlední řadě se také desítky tisíc mužů ocitly v řadách SS na základě příkazu (viz dále) nebo prostým převelením od Wehrmachtu. Poslední uvedený postup byl typický zejména pro závěrečné období války.

41 VÚA, f. SS-T.St., k. 23, sl. 4., Oberkommando der Wehrmacht, Az. 12 i 12 10 AHA/Ag/E (II c): Wehrdienstverhältniss und Wehrdienstüberwachung der Angehörigen der Waffen-SS während des Krieges (8. 3. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

útvary policejní povahy. Současně ovšem dala armáda najevo, že je ochotná o uznání vojenské služby v těchto jednotkách v budoucnu ještě jednat. Berger proto ještě před koncem vyjednávání Himmlerovi napsal: [Připravovaný] rozkaz [OKW] nepřináší žádný velký pokrok, nicméně vytváří základ pro nerušené vytváření pluků SS-Totenkopf a pro jejich pozdější uznání. Žádám o schválení [jeho znění]. [...] Celou záležitost by [případně další změny] jen protahovaly, brozí také nebezpečí, že se nic nezdaří, tím spíše, že ještě dnes jsou i v OKW pánové, kteří vážně tvrdí, že tento rozkaz je vůči nám neslýchaným ústupkem.⁴² Jak ještě uvidíme, neuzavřenou záležitost SS-Totenkopfstandarten nakonec vyřešilo velení SS samo během druhé poloviny roku 1940 a první poloviny roku následujícího jejich postupným rušením nebo transformací na polní jednotky.

II.2.2 Způsoby doplňování verst. SS-Totenkopfstandarten

Verstärkte SS-Totenkopfstandarten byly zpočátku odkázány výhradně na zdroje z řad příslušníků SS. Velitelský sbor byl získáván z dlouhodobě sloužícího personálu ostrahey koncentračních táborů a na podzim 1939 došlo krátce dokonce i na příslušníky náhradních jednotek SS-Verfügungstruppen. Velkou část mužstva představovali členové Allgemeine-SS, přičemž velení SS využilo k jejich povolávání „nařízení o nouzové službě“ z 15. 10. 1938 (Notdienstverordnung).⁴³ Hitlerův výnos z 18. 5. 1939 ale umožnil povolat do policejních posil SS pouze muže ročníků 1901–1905, kteří nikdy nesloužili v armádě, a muže ročníků 1906–1912, kteří absolvovali pouze krátkodobý vojenský výcvik. V případě první skupiny se jednalo o odvodní ročníky, ve kterých neprošlo do vypuknutí války přes 90 % branců výcvikem kvůli zákazu všeobecné branné povinnosti v Německu versailleskou mírovou smlouvou. V případě druhé skupiny se podíl vycvičených zvyšoval z cca 5 % u ročníku 1906 k cca 50 % ročníku 1912. Wehrmacht z nich ale pro SS uvolnil jen nedostatečně vycvičené osoby.⁴⁴ Předpokládaný výcvik členů Allgemeine-SS pro nasazení v policejních posilách také patrně nepřinesl mnoho výsledků.⁴⁵

K povolávání příslušníků Allgemeine-SS docházelo direktivně. Jednotlivým vrchním úsekům SS (SS-Oberabschnitt) byly stanoveny kvóty, které mají naplnit. Při první mobilizaci 6. a 7. 9. 1939 ale došlo k ohromným zmatkům, když povolání branci bloudili po celém Německu a hledali své posádky. Velení SS si vzalo z tohoto odstra-

42 NARA, T175/104, č. dok. 2626506.

43 Verordnung zur Sicherstellung des Kräftebedarfs für Aufgaben von besonderer staatspolitischer Bedeutung von 15. Oktober 1938 (Notdienstverordnung), RGBl. 1938 I, Nr. 170, s. 1441–1443.

44 ABSOLON, Rudolf: *Die Wehrmacht im Dritten Reich*. Bd. IV. Harald Boldt Verlag, Boppard am Rhein 1979, s. 68–70; FÖRSTER, Jürgen: *Die Wehrmacht im NS-Staat, Eine strukturgeschichtliche Analyse*. I. část. R. Oldenbourg Verlag, Mnichov 2008, s. 38.

45 Pro nasazení v policejních posilách měli být připravováni příslušníci Allgemeine-SS, kteří procházeli od ledna 1939 výcvikem u kasernovaných pluků SS-TV v koncentračních táborech. Hitlerův výnos z května 1939 určil, že osoby vybrané do policejních posil SS musí procházet výcvikem u náhradních praporů SS-TV v Breslau. Následný předpis OKW z 15. 7. 1939 přikazoval v uvedených náhradních praporech vycvičit kontingent 2000 mužů. Vzhledem k tomu, že jako termín pro jejich výcvik byly stanoveny až podzimní měsíce roku 1939, je značně pravděpodobné, že k němu vůbec nedošlo. Přípravu povolovaných osob prováděly až samotné verst. SS-Totenkopfstandarten za improvizovaných podmínek popsaných v textu. ABSOLON, Rudolf, *Die Wehrmacht im Dritten Reich*, s. 69.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

šujícího případu ponaučení a při dalších mobilizačních vlnách byly vrchní úseky SS zodpovědné nejen za dosažení předepsaných počtů, ale také za jejich včasný přesun na určená místa. Sběrné transporty se proto měly přesunovat jednotně s transportními listinami a pod vedením dopravních důstojníků *Allgemeine-SS* přímo k přiděleným *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Totální mobilizací svého členstva získalo velení SS do jara 1940 nejméně 26 000 mužů.⁴⁶ Ani takto rozsáhlé nasazení příslušníků SS, pro polní službu již často přestárlých,⁴⁷ ovšem nedokázalo problémy se získáváním personálu vyřešit.⁴⁸ Navíc se ukázalo, že důstojníky z řad *Allgemeine-SS* bylo nutné vzhledem k jejich nedostatečné kvalifikaci nejprve vyškolit na záložní důstojníky *Waffen-SS* a teprve poté zařadit na důstojnická místa.⁴⁹

Nehledě na tyto nedostatky směřovalo vedení SS k úplnému využití potenciálu vlastní organizace. Již v únoru 1940 apeloval vedoucí Úřadu pro zabezpečovací úkoly (*Amt für Sicherungsaufgaben*) SS-Brigadeführer Leo Petri na vrchní úseky SS, aby při náboru neodmítaly muže neschopné polní služby, neboť takové osoby je možné použít při štábní a administrativní práci.⁵⁰ Jejich využití dostalo organizovanou podobu, když byl 21. 6. 1940 v Praze zřízen zvláštní prapor „Prag“ (*Sonderbataillon Prag der SS-T-Standarten*). Sloužil k soustřeďování příslušníků SS, kteří přicházeli s negativním hodnocením od zdravotních přezkušovacích komisí (*Genesung- u. Verwendung-Prüfstellen*)⁵¹ a nemohli být proto zařazeni ke standardním jednotkám SS.⁵²

46 Zde je mezi dostupnými údaji rozpor – jiná hlášení o doplňování *verst. SS-Totenkopfstandarten* hovoří o 36 000 mužích. CÜPPERS, Martin: *Wegbereiter der Shoah*, s. 26.

47 Věk pro vstup do *SS-Totenkopfstandarten* byl stanoven od 28 do 39 let, oproti 22 rokům v případě *SS-Verfügungs-Division* a 26 rokům u *SS-Totenkopf-Division*. VÚA, RF-SS, f. SS-T.St., k. 37, sl. 6, Der Generalinspekteur d. *verst. SS-Totenkopfstandarten Ia/1.40./Schw./Up.*: *Einstellung von Freiwilligen* (28. 1. 1940); NARA, T175/104, č. dok. 2626513, *Der Reichsführer-SS und der Chef der Deutschen Polizei, Amt RV. Tgb. Nr. 73/40 P/B., Wehrdienstverhältnis und Wehrüberwachung der Angehörigen der Waffen-SS* (1. 3. 1940).

48 Problematičnost těchto zmobilizovaných záloh SS lze také doložit na příkladu 9. roty 11. SS-T.St. Jejím velitelem se stal 26letý SS-Ustuf. Stepphuhn, poddůstojníci pocházeli z Rakouska (Ostmark) a Saska, zatímco drtivá většina mužstva byli příslušníci *Allgemeine-SS* ze sudetské župy. Rota byla zformována v Adlerhofu u Berlína a na počátku prosince 1939 přeložena do Lublinu. Na velitele roty se záhy objevily zásadní stížnosti ze strany mužstva, které se dostaly až na stůl K. H. Franka. Příslušníci 9. roty vinili velitele z neschopnosti a svévolnosti. Ačkoliv podstatná část mužstva měla rodinu, nedostal nikdo řádnou dovolenou ani o Vánocích. Velitel roty se prý pravidelně bavil tím, že běhal po místnostech se vzduchovkou a střílel po lampách, vypínačích, okenních tabulkách a dalším zařízení. Navíc byl podezřelý z rozkrádání majetku. Ačkoliv velení pluku i praporu razantně odmítlo všechna obvinění jako lživá nebo nadsazená, svědčí minimálně o nespokojenosti části mužstva a špatných poměrech v některých útvech *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Celá korespondence k případu viz NA, f. ÚRP-ST, sign. 109-6/4.

49 VÚA, f. SS-T.St., k. 37, sl. 6, Der Generalinspekteur der Verstärkten SS-Totenkopfstandarten, Ia/2.40/M/Kü., *Führer der Allgemeinen-SS die zur Waffen-SS eingezogen sind und bei Eignung zu Reserveführern der Waffen-SS ausgebildet werden sollen* (13. 2. 1940).

50 NARA, T175/104, č. dok. 2626552.

51 Jedna G.- u. V.-Prüfstelle působila rovněž v Protektorátu Čechy a Morava.

52 VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, Kdo d. W-SS Ia Org. Tgb. Nr. 780/40 geh. Fi. Ma.: *Errichtung eines Sonderbataillons Prag der SS-T-Stand.* (21. 6. 1940); *Inspektion der SS-T. St. Ia/26.6.40/Kr./Kzw. Tgb. Nr. 371/40geh: Aufstellung eines Sonder-Btl. Prag der SS-Totenkopfstandarten* (26. 6. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Jako další zvláštní doplňovací jednotka pro *verst. SS-Totenkopfstandarten* vznikla tzv. *SS-Rekruten-Standarte* v Dachau. Doplňovali ji mladí dobrovolníci z ročníků 1921/22, kteří podepisovali dvanáctiletý závazek služby v SS. Jednalo se však o zcela nezkušené brance.⁵³ Budoucí poddůstojníky cvičil zvláštní prapor (*SS-Unterführer-Ausbildungssturmbann*) v Breslau (Wrocław), který vznikl z dosavadního I. náhradního praporu *SS-Totekopfverbände*. Do kurzů nastupovali jednak vhodní muži z *SS-Totenkopfstandarten* a dále vycvičení důstojníci a příslušníci *Allgemeine-SS*, a to zejména pokud u nich existovala vyhlídka na nasazení v rámci ozbrojených součástí SS.⁵⁴

Zdroje organizace SS však začaly brzo vysychat a jejímu velení nezbývalo než se poohlédnout jinde. Už od října 1939 se vedla intenzivní jednání o vstupu příslušníků SA do *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Rezervoár této kdysi SS nadřazené, ale v té době už mocensky bezvýznamné organizace byl mnohem větší než u výběrové *Allgemeine-SS*, a proto sliboval možnost podstatného posílení jednotek SS. Jen v první vlně se mluvilo o možných dvanácti tisících dobrovolníků, a to především z oblastí, v nichž byly SS jen slabě zastoupeny. Podobně jako u příslušníků *Allgemeine-SS* se jednalo o muže narozené v letech 1901–1912. V případě členů SA však připadal v úvahu pouze nábor na základě dobrovolnosti, a nikoli povinné odvodů jako ve vlastních řadách. Nábor skončil fiaskem, neboť SA se podpoře SS bránily a do ledna 1940 bylo získáno jen několik stovek osob.⁵⁵ V rámci souběžného a Himmlerem velmi podporovaného náboru v řadách NSDAP nebylo získáno o mnoho více rekrutů, neboť ke vstupu do SS se dalo přesvědčit jen necelých 2000 členů strany.

Plány velení SS na masivní vytváření jednotek se tak ukázaly jako nerealistické a již existující *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* trpěly od počátku nízkými stavy důstojníků i mužstva. Do prosince 1939 nedosáhl ani jeden pluk tabulkového počtu 2700 mužů a některé neměly ani polovinu předepsaného stavu! Zřizování dalších útvarů se tak oproti předpokladům opozdilo o několik měsíců. Bylo zcela zřejmé, že pro příliš ambiciózní záměry bude nezbytné nalézt další alternativy při získávání mužstva.

Aby došlo ke zlepšení plynulosti odvodů a zejména k zefektivnění spolupráce s armádou, byl od 1. 12. 1939 nábor do SS a k policii řízen centrálně. K tomuto účelu byla reorganizací stávajících struktur postupně vytvořena síť služeben, kterou tvořil Doplňovací úřad *Waffen-SS (Ergänzungsamt der Waffen-SS)* s pobočkami (*Ergänzungssel-*

53 STEIN, George H.: *Die Geschichte der Waffen-SS*, s. 39–40.

54 Dosavadní I.IE/SS-T. V. (Breslau) byl přejmenován na I. SS-T.Inf. Ers. Btl. a sloužil jako náhradní jednotka *SS-Totenkopfdivision*. Doplněn byl povoláním tisíce příslušníků SS z *Allgemeine-SS*, kteří mohli být podle bojeschopnosti přiděleni buď k *SS-Totenkopfdivision*, nebo k *verst. SS-Totenkopfstandarten*. VÚA, f. SS-T.St., k. 4, sl. 23, Der Chef des SS-HA VII Tgb. Nr. 497/39 g.Rs. Mů.: Einberufung zu den verstärkten SS-T. St. 4.–7. (27. 10. 1939).

55 NARA, T175/104, č. dok. 2626691 Der Chef des Ergänzungsamtes der Waffen-SS, Werbeaktion SA (30. 1. 1940); VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, Anlage zu SS-HA VII Tgb. Nr. 1237/39 geh. vom 18. 10. 1939. Přesto však nelze hovořit o neprostopupné zdi mezi SS a SA. Po „noci dlouhých nožů“ byli z upadajících SA do SS přijímáni noví členové a předchozí členství v SA nebylo rozhodně překážkou v další kariéře. V kontextu tohoto článku stojí za připomenutí, že členy SA původně byli např. vedoucí Hlavního úřadu SS G. Berger, jeho předchůdce A. Heißmeyer a také pozdější náčelník štábu SS-FHA H. Jüttner.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

len) v rámci každého *SS-Oberabschnittu* a tedy i každého vojenského branného obvodu (*Wehrkreis*).⁵⁶ V čele Doplňovacího úřadu stál od 1. 7. 1938 SS-Brigadeführer Gottlob Berger, který se osvědčil jako schopný organizátor a manažer.⁵⁷ Berger se dal do vyhledávání dalších vojáků pro SS a záhy přišly první úspěchy.

Jelikož rezervoár členů *Allgemeine-SS* byl omezený a nábor ve stranických složkách skončil neúspěšně, oslovil Berger další nacistické masové organizace s velmi širokou členskou základnou. Od 12. 1. 1940 zahájil jednání s Německou pracovní frontou (DAF),⁵⁸ při kterých propagoval nábor z řad členů i funkcionářů ročníků 1901–1912.⁵⁹ Současně vyjednáváním s vedením Říšské pracovní služby (RAD)⁶⁰ dosáhl podmínek pro široce koncipovaný dobrovolný nábor, jenž měl být zahájen od druhé poloviny ledna 1940. Jednalo se o 8500 mužů ve věku 18–20 let, kteří se zavázali k dlouhodobé službě v trvání minimálně čtyři a půl roku u SS-TV, SS-VT nebo policie. OKW povolilo tento nábor v lednu 1940 na omezenou dobu, v červnu 1940 však již vydalo SS trvalý souhlas k najímání branců ve věku pod 20 let. Jakmile Berger získal od vedení RAD potřebná svolení, vydal tajný rozkaz nedodržovat dohodnuté kvóty odvedenců, což ukazuje na jednu z jeho metod při výstavbě SS. V krátké době totiž vyšlo najevo, že pokud se podaří odpor armádních míst proti náboru více či méně skrytě obejít, nejsou vrchní velitelství ozbrojených sil (OKW) ani jemu podřízené vrchní velitelství pozemního vojska (OKH) ochotné vyvolat s SS spor a domoci se nápravy stavu.⁶¹ Situace došla až tak daleko, že rozmachem SS znepokojený vrchní velitel pozemního vojska generál Walter von Brauchitsch se v březnu 1940 Himmlera uctivě dotázal, zda by nebylo možné sejít se ke konzultaci nad jeho plány, aby o nich OKH mělo alespoň základní povědomí.⁶²

Během léta 1940 se začal v řadách *verst. SS-Totenkopfstandarten* projevat další Bergerův tah, proti němuž rivalové SS v řadách Wehrmachtu nemohli účinně zasáhnout. Jednalo se o nábor z řad německých etnických skupin v zahraničí, tzv. *Volksdeutsche*, které stály zcela mimo německou brannou jurisdikci. Zařazení etnických Němců však s sebou přinášelo nemalé problémy, které vycházely z kulturní odlišnosti a zejména z jazykové bariéry, neboť v řadě případů se archaická forma jejich mateřštiny už jen málo podobala moderní němčině. Na konci února 1940 bylo proto nařízeno plošné přezkoušení z jazykových znalostí.⁶³

Nábor zahraničních Němců měl svůj předstupěň záhy po vypuknutí války. Už na podzim 1939 byl k doplňování *verst. SS-Totenkopfstandarten* využíván potenciál

56 NARA, T175/104, č. dok. 2626774, Dienstanweisung für das Ergänzungsamt der Waffen-SS (29. 10. 1939).

57 <http://motlc.specialcol.wiesenthal.com/instdoc/d10c04/ber22z2.html>.

58 Německá pracovní fronta (*Deutsche Arbeitsfront/DAF*) – nuceně sjednocené odbory v Třetí říši. Od roku 1933 jediná povolená dělnická organizace v Německu.

59 NARA, T175/104, č. dok. 2626760, Ersatz für die SS-T. St. (12. 1. 1940).

60 Říšská pracovní služba (*Reichsarbeitsdienst/RAD*) – pracovní organizace organizující v Třetí říši výkon všeobecné povinné pracovní služby mládeže.

61 STEIN, George H.: *Geschichte der Waffen-SS*, s. 39–40.

62 CÜPPERS, Martin: *Wegbereiter der Shoah*, s. 26.

63 VÚA, f. SS-T.St., k. 37, sl. 6, Der Generalinspekteur der verstärkten SS-Totenkopfstandarten, Ia/26.2.40/, *Volksdeutsche* (26. 2. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

domobrany polských Němců (tzv. *Selbschutz*), kteří ovšem paralelně nastupovali i k jednotkám policie. Po vyčerpání zdrojů v rámci německé menšiny z okupovaných polských území se nábor zaměřil do zahraničí. Jeho výsledky nebyly zpočátku nijak ohromující. V květnu 1940 sloužilo ve *verst. SS-Totenkopfstandarten* 61 etnických Němců ze Slovenska spolu s několika desítkami *Volksdeutsche* z Rumunska, Sovětského svazu, Jugoslávie a Francie. Mezi kuriózní případy lze počítat jednotlivce z Velké Británie, Austrálie, Palestiny, a dokonce i ze Sumatry. Po malých skupinách dobrovolníků získaly SS v červnu 1940 první výraznou posilu ze zahraničí v podobě organizovaného přesunu 650 etnických Němců z Rumunska. Skupina se lodním transportem po Dunaji dostala přes Vídeň do Prahy, kde doplnila řady 16. SS-T.St.⁶⁴ Pro zajímavost lze dodat, že z území rozbitého Československa působilo v polovině roku 1940 v řadách *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* celkem 2263 sudetských Němců a 72 osob německé národnosti pocházelo z Protektorátu Čechy a Morava.⁶⁵

Přes veškeré popsané aktivity chybělo krátce před zahájením německého útoku na západoevropské země *verst. SS-Totenkopfstandarten* do plných stavů přibližně 15 000 mužů. Všechna popsaná opatření sice významně zlepšila doplňování jednotek SS novými branci, ve své podstatě však také vedla k přeměně této původně přísně výběrové organizace v masovou ozbrojenou složku, přičemž vojenskou hodnotu řady jejich příslušníků bylo možné považovat minimálně za spornou. V žádném případě se pak nepodařilo odstranit trvalý nedostatek mužstva a zejména důstojníků a poddůstojníků, který příliš velkolepě budované *Waffen-SS* pronásledoval prakticky po celou dobu jejich existence.

II.2.3 Otázka vybavení, výzbroje a výstroje

Vedle chronického nedostatku personálu se *verst. SS-Totenkopfstandarten* potýkaly rovněž s potížemi při vybavování výzbrojí a výstrojí. I když byly tyto útvary zpočátku zřizovány pouze pro úkoly policejní povahy, velení SS začalo posléze pracovat na výstavbě plnohodnotných pěších pluků. To ovšem krizi ve výzbrojování jednotek SS ještě prohloubilo. V intencích Hitlerova rozkazu ze 17. 8. 1938 zůstávalo rozhodovací právo při schvalování a uvolňování prostředků na nákup výzbroje vrchnímu veliteli ozbrojených sil. Vztah OKW a OKH k SS byl ovšem charakterizován dlouhodobě rezervovaným a záměrně restriktivním přístupem. Na rozdíl od náboru lidských sil měla armáda v materiální oblasti snadnější pozici při bránění se požadavkům SS.

64 Jednalo se o výsledek cíleného náboru mezi německou menšinou v Rumunsku, který prováděl Bergerův zeť Andreas Schmidt od podzimu 1939. Tato prvotní náborová akce v Rumunsku bývá označována jako Akce 1000 mužů (*1000-Mann Aktion*). Do června 1940 Schmidt získal uvedený počet dobrovolníků, z nichž však bylo jen 650 osob uznáno za schopné služby v SS a odesláno do Prahy. Po zrušení 16. SS-T.St. byli rumunští Němci převeleni k 10. SS-T.St. Nábor do SS v Rumunsku nadále pokračoval a vyvrcholil masovými odvodů v roce 1943. MILATA, Paul: *Zwischen Hitler, Stalin und Antonescu. Rumäniendeutsche in der Waffen-SS*. Böhlau Verlag, Wien 2007.

65 Celkem tehdy v jednotkách SS sloužilo 7693 mužů z říšské župy Sudety. NARA, T175/104, č. dok. 2626145, *Ergänzungsamt der Waffen-SS Tgb. Nr. 85/40 geh. Kds., Zusammenstellung von Einberufungen* (2. 7. 1940), č. dok. 2626192, *Ergänzungsamt der Waffen-SS Tgb. Nr. 323/40 geh., Zusammenstellung der zur Einstellung abgebenen Männer* (29. 6. 1940) a č. dok. 2626381.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

Problémy *verst. SS-Totenkopfstandarten* s vybavením navíc prohlubovalo jejich druhořadé postavení i v rámci samotných SS. Nutno podotknout, že v letech 1939–1940 nebyly při obecně panujícím nedostatku dvě ze tří bojových divízi SS vybaveny o moc lépe.⁶⁶ V otázce využití materiálu a vybavení sice na konci února 1940 nařídil generální inspektor *verst. SS-Totenkopfstandarten* SS-Gruppenführer August Heißmeyer všem podřízeným útvarům postupovat s nejvyšší mírou hospodárnosti, avšak tímto způsobem jen těžko mohl potíže odstranit.⁶⁷

Deficit zbraní a výstroje zůstal u SS v roce 1940 kritický a jejich logistické složky se potýkaly s problémy při zajišťování příslušných přidělů prakticky veškerého vybavení. Jelikož SS nedostaly na rozdíl od armády přiděleny kontingenty surovin pro výrobu, musely se spokojit se zbraněmi a technikou, které jim přenechal Wehrmacht. Pro armádu však představovalo pokrývání vlastních zbrojních programů a ještě zásobování svého rivala značnou zátěž.⁶⁸ Armáda zároveň blokovala pokusy SS zajistit si chybějící materiál samostatně u soukromých zbrojních podniků a tato hranice se pro SS ukázala být zatím nepřekonatelná. Ačkoli byla Himmlerova pozice u Hitlera velmi pevná, nejvyšší velení armády a pozemního vojska dosud mělo v této době k „vůdci“ v otázkách přidělování výzbroje mnohem blíže.

Neutěšený stav v dodávkách výzbroje dovedl velení SS k závěru, že ve spolupráci s Wehrmachtem nelze požadované vybavení získat. Značného významu proto u jednotek SS došly zbraně československého původu, které bylo OKH ochotné své konkurenci přidělovat. Nejednalo se pouze o kořist, uzavřeny byly i nové kontrakty s protektorátními zbrojovkami. V konečném důsledku se tedy české firmy staly ve sledovaném období významným dodavatelem zbraní pro SS. *Verst. SS-Totenkopfstandarten* používaly např. československé lehké kulometry vz. 30, zatímco jejich výcvikové útvary a náhradní tělesa *SS-Totenkopfdivision* měly přidělen starší vz. 26. K seznámení s jejich technickými vlastnostmi byl pro důstojníky z Hlavního úřadu SS (SS-HA) působící v oboru akvizice výzbroje dokonce uspořádán v Brně ve dnech 4.–6. 1. 1940 speciální

66 Za kvalitně vybavený moderní útvar se dala považovat pouze *SS-Verfügungsddivision*. V případě *SS-Totenkopfdivision* se jednalo o jednotku vybavovanou s obtížemi, která až na jaře 1940 kompletovala potřebné vybavení, výzbroj a techniku. V téže době *SS-Polizeidivision* představovala výlučně hipomobilní útvar složený z policejních útvarů a jednotek dělostřelectva přidělených od Wehrmachtu.

67 VÚA, f. SS-T.St., k. 37, sl. 6 Der Generalinspekteur der verstärkten SS-Totenkopfstandarten, Ia/26.2.40/Schw/K., Erfassung von Gebrauchsgegenständen (26. 2. 1940).

68 Na podzim a v zimě 1939/1940 procházelo německé zbrojení první krizí. Nedostatek surovin, jejich přerozdělování doprovázené tlaky zájmových skupin a kolaps nákladní železniční dopravy způsobily potíže ve výrobě zbraní. V lednu 1940 se do ostrého sporu dostaly samotné OKW a OKH, když se pozemní vojsko zdráhalo plnit zadané zbrojní programy a požadovalo jejich revizi dle vlastních potřeb. Krizi navíc doprovázely spory soukromého sektoru s armádními institucemi zodpovědnými za organizaci zbrojní výroby. Tyto střety ohledně efektivity, plánování a organizace zbrojní výroby vyvrcholily porážkou vojenských orgánů a zřízením Ministerstva zbrojní výroby a munice 17. 3. 1940, do jehož čela byl jmenován Hitlerův oblíbenec Fritz Todt. TOOZE, Adam: *Ökonomie der Zerstörung. Die Geschichte der Wirtschaft im Nationalsozialismus*. Siedler Verlag, Mnichov 2008, s. 290–354; BOOG, Horst – FÖRSTER, Jürgen – HOFFMANN, Joachim – KLINK, Ernst – MÜLLER, Rolf-Dieter – UEBERSCHÄR, Gerd R.: *Der Angriff auf die Sowjetunion*. Fischer Tachenbuch Verlag, Frankfurt/Main 1991, s. 209–227.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

informační kurz.⁶⁹ S krajně smíšenými pocity lze konstatovat, že se československé kulometry v jednotkách SS osvědčily a získaly uznání i v bojovém nasazení.⁷⁰

Jestliže ruční palné zbraně dokázalo ještě velení SS různými cestami opatřit, v případě těžší výzbroje byla situace mnohem obtížnější. Wehrmacht dlouhodobě brzdil vytváření dělostřeleckých oddílů SS, a to včetně bojových formací *SS-Verfügungstruppen*. Armáda se u tohoto typu výzbroje bránila i naplnění žádostí o přidělování kořistní techniky. *Verst. SS-Totenkopfstandarten* tak na začátku roku 1940 s největší pravděpodobností zcela postrádaly dělostřeleckou výzbroj.⁷¹ V lednu 1940 konstatoval vedoucí zásobovacího úřadu SS (*Beschaffungsamt-SS*) SS-Oberführer Gärtner, že čtrnácti *verst. SS-Totenkopfstandarten* chybí 84 lehkých a 126 protitankových děl, což bylo množství, jež OKH [...] *dle dosavadních zjištění v dohledné době nedodá*.⁷² V témže měsíci OKH zablokovalo žádost o zabavení zakázky 108 protitankových kanonů vyrobených v Plzni pro Írán, které SS zamýšlelo využít právě pro doplnění výzbroje *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Lze namítnout, že pro úkoly, k nimž byly SS-T.St. nasazeny, jejich vybavení plně postačovalo. Představa vedení SS ovšem jednoznačně směřovala k vytváření plnohodnotně vybavených pěších jednotek. Z toho důvodu byly začleňovány do sestavy pluků roty těžkých zbraní a Himmler trval na výstavbě ženijních a průzkumných čet.⁷³ Těžkou výzbroj velení SS nadále shánělo s největšími obtížemi a dosáhlo jen drobných úspěchů. Až v březnu 1940 přidělilo devíti *verst. SS-Totenkopfstandarten* celkem 23 lehkých pěchotních děl, ale na dalších šest pluků se vůbec nedostalo. Ještě horší situace nastala v případě dalších doprovodných zbraní. Protitankové kanony měly být dodány teprve v průběhu měsíce dubna 1940 a minometry nedisponovala dokonce ani náhradní rota pěchotních děl SS „Totenkopf“ (SS-T. Inf. Gesch. Ers. Komp.) v Oranienburgu, která měla *verst. SS-Totenkopfstandarten* v používání doprovodných zbraní cvičit.⁷⁴

Ke změně postoje armády došlo teprve 19. 9. 1940, kdy v zájmu unifikace výzbroje zmocnil náčelník štábu OKW Wilhelm Keitel vrchní velitelství pozemního vojska, aby vyměnilo vybavení zahraničního původu používané *Waffen-SS* za zbraně německé

69 VÚA, f. SS-T.St., k. 23 sl. 4., I/G Az. 29 I 12/20.1.40, Verwendung der tschechischen Maschinengewehre bei den verstärkten SS-Totkopfstandarten und bei den Ersatzeinheiten, 29/10.1.40/939, Bericht über einem Informationskursus bei den Brüner Waffnerwerken, in der Zeit vom 4. 1. bis 6. 1. 1940.

70 NARA, T175/104, korespondence ve věci použití československých zbraní u divize SS „Totenkopf“ při bojích ve Francii se nachází na snímcích č. 2626129 – 143.

71 Hitler stanovil přidělení dělostřelecké výzbroje útvarům SS-TV výnosem z 18. 5. 1939 a to ve výši devět protitankových děl a šest lehkých pěchotních děl na pluk. Pro roty těžkých zbraní *verst. SS-Totkopfstandarten* byly stanoveny totožné kvóty.

72 Takovéto vysvětlení vystihuje situaci, kdy z kvóty těžkých zbraní priznaných pro SS Hitlerovým výnosem Wehrmacht neuvolnil vůbec nic a ponechával urgence ze strany SS bez odpovědi. NARA, T175/104, č. dok. 2626477, Der Chef des Beschaffungsamtes-SS, Tgb. Nr. 29/40 geh. Bedarf an Geschützen für die Waffen-SS (11. 1. 1940).

73 NARA, T175/104, č. dok. 2626375, Der Reichsführer-SS, Tgb. Nr. 802/40 g. RF/V. (6. 5. 1940). Himmler na začátku května 1940 výslovně zopakoval Jüttnerovi svůj požadavek na vybavení *verst. SS-Totenkopfstandarten* těžkou výzbrojí a zdůraznil potřebu doplnit jejich vybavení. Oproti Hitlerovu výnosu z května 1939 byly představy modifikovány a rota těžkých zbraní měla mít ve stavu alespoň čtyři protitanková děla, četu lehkých děl a minometnou četu.

74 Podle norem se 13. (těžká) rota skládala z baterie lehkých pěchotních děl (dvě děla), baterie protitankových kanonů (tři děla) a tří baterií (těžkých) minometů (celkem šest kusů). VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, Aufstellung d. 13. (schw.) Komp. SS-T.Standarten (6. 3. a 12. 3. 1940).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

výroby.⁷⁵ Z dalšího vývoje *verst. SS-Totenkopfstandarten* je však evidentní, že zkvalitnění výzbroje v plném rozsahu nebyly SS schopny v první polovině války zajistit.

Velké překážky se objevily i při shánění dalšího klíčového vybavení pro moderní válku – spojovacích prostředků. Zpočátku disponovaly *verst. SS-Totenkopfstandarten* spojovacími setninami (*Nachrichten-Hundertschaft*), které měly být v prosinci 1939 na základě rozhodnutí říšského vůdce SS přeměněny na standardní spojovací čety (*Nachrichten-Zug*). Nedostávalo se však ani spojovací techniky, ani vycvičeného personálu, a proto se pluky musely zpočátku spokojit se spojovacími oddíly (*Regiments-Nachrichten-Staffel*). Vše ovšem záleželo na přísunu patřičného materiálu a kapacitě výcvikových útvarů.⁷⁶

Výstavba rot těžkých zbraní a spojovacích oddílů navíc vyžadovala značný počet výkonných automobilů, což ještě zkomplikovalo už tak nedostatečnou motorizaci týlových útvarů SS. V době svého vzniku tak *verst. SS-Totenkopfstandarten* představovaly doslova a do písmene pěší jednotky. Otázka zajištění mobility byla řešena až dodatečně v polovině listopadu 1939 rozkazem SS-HA, který nařídil vyčíslit potřebné počty motorových vozidel. Je přitom zajímavé, že s výjimkou *SS-Totenkopf-Reiter-Standarte* velení SS vůbec nepočítalo s využitím koní, které tvořily hlavní dopravní prostředek Wehrmachtu, a plně sázelo na motorizaci jednotek. Nereálnost této koncepce v tehdejších podmínkách dokládá i požadavek, aby potřebná motorová vozidla pocházela výhradně ze slabých zdrojů týlových jednotek SS nebo z vybavení *Allgemeine-SS*.⁷⁷ Výsledek odpovídal tomuto nouzovému opatření a stupeň motorizace *verst. SS-Totenkopfstandarten* zůstal pochopitelně nízký. V Praze dislokované jednotky dokonce využívaly po jistou dobu zvláštní tramvajovou linku k rozvozu hlídek na strážní stanoviště.⁷⁸ Na druhou stranu uvedené nedostatky nepředstavovaly zásadnější omezení pro plnění okupačních úkolů ve formě hlídkové služby, razíí a exekucí. Zcela jiná byla situace při postupném převádění *verst. SS-Totenkopfstandarten* k polní službě nebo při nasazení v náročnějších podmínkách. Například po odvelení 6. a 7. SS-T.St. z Protektorátu do Norska se ukázalo doplnění chybějícího materiálu obou jednotek podle příslušných vojenských norem jako nezbytné. Oba pluky nebyly evidentně odeslány na nové působiště dostatečně vybaveny a Himmler teprve narychlo přikázal okamžitě přidělení potřebných zbraní a zejména motorových vozidel ze zásob Generálního inspektorátu SS-TV a velitelství *Waffen-SS*.⁷⁹

Obdobně se *verst. SS-Totenkopfstandarten* potýkaly kvůli svému podřadnému postavení v rámci *Waffen-SS* s nedostatky ve vybavení výstrojnými součástkami a v otázce stravo-

75 STEIN, George H.: *Geschichte der Waffen-SS*, s. 96.

76 Odborný výcvik zajišťoval *Inf-Nachr.-Stamm-Abtlg.* v Oranienburgu. VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, Aufstellung d. 13. (schw.) Komp. SS-T.Standarten. Nachrichten Einheiten (6. 3. a 12. 3. 1940).

77 VÚA, f. SS-T.St., k. 23 sl. 4. Aufstellung von SS-T-Einheiten, VII Tgb. Nr. 530/39 g. Rs. (16. 11. 1939); NARA, T175/104, č. dok. 2626362, Waffen- und Geräteamt der Waffen-SS, Tgb. Nr. 008/40 g. Kdos. G./Fe. (9. 5. 1940); tamtéž, č. dok. 2626230, Oberkommando des Heeres, Der Chef des Heeresrüstung und der Befehlshaber des Ersatzheeres, AGA Ia IV 11441/40 geh. (18. 6. 1940).

78 Více v kapitole III.1.2.

79 NARA, T175/104, č. dok. 2626227, Kommando der Waffen-SS, Ia Tgb. Nr. 795/40 geh.: Gliederung und Ausrüstung der Waffen-SS in Norwegen (26. 6. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

vání. Především na přelomu let 1939/1940 si řada jejich příslušníků mohla nechat jen zdát o dostatečném ošacení, kvalitním teplém jídlu nebo stále lékařské péči.⁸⁰

II.3.1 Nasazení jednotek

V původních Himmlerových plánech byly policejní posily prezentovány jako dočasný prostředek SS k udržení vnitřního pořádku v Německu po vypuknutí válečného konfliktu. V roce 1939 již měly SS pevnou pozici pro provádění vlastních záměrů v rámci německé expanze. *Verst. SS-Totenkopfstandarten* už vznikaly za situace, kdy vedení SS potřebovalo vytvářet především plnohodnotné bojové útvary. Na jejich místa v okupovaných zemích nastoupily stále jednotky sloužící ke specifickým represivním úkolům. Většina z vytvořených pluků *verst. SS-Totenkopfstandarten* proto dlouhodobě sloužila za hranicemi Německa z roku 1937 při dohledu nad ovládnutým českým, polským, nizozemským a norským územím. Podle zaměření německé okupační politiky na příslušném území oscillovaly úlohy *verst. SS-Totenkopfstandarten* od strážních a pohotovostních služeb přes razie a zásahy proti demonstracím až k akcím zaměřeným na fyzickou likvidaci celých skupin osob.

II.3.2 Německo a Rakousko

První nový útvar vytvořený jako *verst. SS-Totenkopfstandarte* byla 5. SS-T.St. v Oranienburgu nedaleko Berlína, do níž byli povoláni záložníci z řad *Allgemeine-SS* a starší ročníky z 2. *SS-Totenkopfstandarte* „Brandenburg“.⁸¹ Hlavním úkolem nového pluku se stala ostraha nedalekého koncentračního tábora Sachsenhausen, ale později sloužily jeho prapory i v posádkách Štětín a Stralsund. V létě 1940 se 5. SS-T.St. stala v souvislosti s nastávajícími změnami ve využití *verst. SS-Totenkopfstandarten* zdrojem mužstva pro bojové útvary SS a ostrahu koncentračních táborů. Po reorganizaci se k 4. 11. 1940 přesunula do nových posádek ve východním Prusku a říšské župě Povartí (*Warthegau*), kde vystřídala 15. SS-T.St. odeslanou do Generálního gouvornementu.⁸² V listopadu 1939 vznikla z 3. SS-T.St. „Thüringen“ nová 10. SS-T.St., která sloužila až do dubna 1940 v koncentračním táboře Buchenwald. Poté nahradila na obsazeném polském území 9. SS-T.St. přeloženou do Brna. Na území anektovaného Rakouska vznikla s využitím části 5. SS-T.St. nová 13. SS-T.St., která sloužila ve Vídni od svého založení 11. 11. 1939 až do rozpuštění 29. 7. 1940.⁸³ Posledním plukem, který načas vykonával službu v Německu, byla 14. SS-T.St. Vznikla při koncentračním táboře Buchenwald a byla původně určena k okupačním účelům v Dánsku.⁸⁴ K odeslání jednotky do Kodaně ovšem z důvodů, o kterých budeme hovořit dále, nedošlo a útvar byl nakonec po několika měsících čekání využit na nizozemském území.

80 CÜPPERS, Martin: *Wegbereiter der Shoab*, s. 31–32.

81 Její kuriózní součástí bylo tzv. Pytlácké komando Oranienburg pod vedením Oskara Dirlwängera, jež se později vyvinulo v jednu z nejobskurnějších jednotek SS. AUERBACH, Helmut: *Die Einheit Dirlwanger*. In: *Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte*, roč. 10 (1962), s. 250–263.

82 Tamtéž, s. 30.

83 <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/SSTotenkopf/Gliederung.htm>.

84 VÚA, f. SS-T.St., k. 86, sl. 8, Inspektion der SS-Totenkopfstandarten, Ia/13.7.40/Kr./D./Tgb. Nr. 435/40

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

Celkově tak lze roli *verst. SS-Totenkopfstandarte* na německém území považovat za víceméně okrajovou. Jejich nejmarkantnější úlohou se stala služba v koncentračních táborech. „Vnitřní úkoly“ v Německu a Rakousku ztratily v nových podmínkách na významu a hrstka zde dislokovaných *verst. SS-Totenkopfstandarten* se stala mezi prvními zdrojem pro reorganizace a přesuny mužstva.

II.3.3 Protektorát Čechy a Morava

Vedle Oranienburgu se na počátku září 1939 staly prvními posádkovými městy *verst. SS-Totenkopfstandarten* Praha a Brno a v následujícím roce se jich zde vystřídal pět. V daném období představovaly páteř jednotek SS v Protektorátu.⁸⁵

II.3.4 Polsko

Na okupovaném polském území navázaly *verst. SS-Totenkopfstandarten* na činnost tří původních pluků *SS-Totenkopfverbände*, které se během německého útoku v září a říjnu 1939 podílely na pacifikačních akcích v týlových oblastech za frontou.⁸⁶ Inspektor koncentračních táborů a velitel SS-TV Theodor Eicke tehdy krátce působil ve funkci vyššího velitele SS a policie – Východ (*HSSPF – Ost*). Nasazení jednotek SS-TV se vyznačovalo zločiny proti civilnímu obyvatelstvu a vyvolalo protesty části velitelského sboru Wehrmachtu proti praktikám SS.⁸⁷ Např. v obci Włocławek pobočník velitele 2. *SS-Totenkopfstandarte* při diskusí o zatýkání osob židovského původu s bytovatelem jednotky Wehrmachtu uvedl, že ty, kteří se již nevejdou do vězeňských zařízení, jednoduše postřílí.⁸⁸

Verst. SS-Totenkopfstandarten pokračovaly v činnosti zahájené Eickeho skupinou a představovaly jeden z hlavních nástrojů pokračujících drakonických opatření proti polskému obyvatelstvu ze strany německé okupační správy. Tím se jejich nasazení, vzhledem k podstatně razantnějšímu pojetí okupační politiky na polských územích, výrazně odlišovalo od působení *SS-Totenkopfstandarten* v Protektorátu.⁸⁹

geh.: Stärkemeldung der SS-Totenkopfstandarten vom 13. 7. 1940 a Inspektion der SS-Totenkopfstandarten, Ia/28.7.1940/Kr./Sa./Tgb. Nr. 466/40 geh. W.: Stärkemeldung der SS-Totenkopfstandarten vom 28. 7. 1940.

85 Nasazení *verst. SS-Totenkopfstandarten* v Protektorátu je věnován podrobněji oddíl III. této studie.

86 K jednání mezi armádou a SS a zejména k pozdějšímu nasazení *Einsatzgruppen* v Polsku viz. KRAUSNICK, Helmut – WILHELM, Hans-Heinrich: *Die Truppe des Weltanschauungskrieges. Die Einsatzgruppen der Sicherheitspolizei und des SD 1938–1942*. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1981, s. 32–106.

87 Vedle pluků SS-TV byly excesy v polském tažení zaznamenány také u řady útvarů *SS-Verfügungstruppe*. Mimo armádní špičky nebylo totiž německé vojsko příliš informováno o Hitlerem schválených „zvláštních úkolech“ SS a policie na okupovaném polském území, které spočívaly v zatýkacích a likvidačních akcích proti polské inteligenci, církevním představitelům a také proti osobám židovského původu. Zde je nutné uvést, že armáda se postavila pouze proti nekontrolované fyzické likvidaci osob ze strany SS, nikoli proti raziím, zatýkání a internaci. UMBREIT, Hans: *Deutsche Militärverwaltungen 1938/1939. Die militärische Besetzung der Tschechoslowakei und Polens*. Deutsche Verlags-Anstalt, Stuttgart 1977, s. 162–173.

88 KRAUSNICK, Helmut: *Hitlers Einsatzgruppen. Die Truppe des Weltanschauungskrieges 1938–1942*. Ficher Taschenbuch Verlag, Frankfurt/Main 1985, s. 68–69.

89 Srovnání okupačních režimů v jednotlivých zemích viz MADAJCZYK, Czesław: *Faszyzm i okupacje 1938–1945. Wykonywanie okupacji przez państwa Osi w Europie*. Tom I a II. Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1983; zkráceně např. PACZKOWSKI, Andrzej: *Pół století dějin Polska 1939–1989*. Academia, Praha 2000, s. 21–30.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Poražené Polsko bylo rozděleno na tzv. připojená východní území, která byla začleněna přímo k Německé říši, a Generální guvernemenent s centrem v Krakově. Ve srovnání s ostatními okupovanými státy představovala obě teritoria největší působitě *verst. SS-Totenkopfstandarten*.

Na tzv. připojených východních územích sloužily od listopadu 1939 do dubna 1941 čtyři pěší pluky:⁹⁰

časové období	jednotka	dislokace ⁹¹	poznámka
listopad 1939 až duben 1940	9. SS-T.St.	Gdaňsk (Danzig), Bydgoszcz (Bromberg), Poznaň (Posen)	přeložena do Brna
duben 1940 až červen 1940	10. SS-T.St.	Gdaňsk, Bydgoszcz, v červnu 1940 přeložena do Krakova	přeložena z Buchenwaldu, nahradila 9. SS-T.St.
březen 1940 až listopad 1940	15. SS-T.St.	Płock, od 10. 10. 1940 přeložena do Lodže	rozpuštěna v rámci likvidace nemobilních jednotek
listopad 1940 až duben 1941	5. SS-T.St.	Płock, Znamensk (Wehlau), Kętrzyn (Rastenburg)	případně uváděna jako posádka Lodž

K ještě větší koncentraci *verst. SS-Totenkopfstandarten* došlo v Generálním guverne-
mentu, kde se v období od listopadu 1939 do dubna 1941 vystříдалo šest pěších a dva
jezdecké pluky:

časové období	jednotka	dislokace	poznámka
listopad 1939 až květen 1940	11. SS-T.St.	Radom, Lublin, Varšava	odvelena do Nizozemska
listopad 1939 až březen 1941	8. SS-T.St.*	Krakov, od 22. 5. 1940 Radom, Lublin, od 1. 12. 1940 též Varšava	nahradila 11. SS-T.St. po jejím odvelení do Nizozemska

90 K zpracování přehledu byly využity údaje z <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/SSTotenkopf/Gliederung.htm>, MICHAELIS, Rolf: *Die Waffen-SS*, s. 312–316; CÜPPERS, Martin: *Wegbereiter der Shoah*, s. 25–32, a přehledy jednotek SS-T.St. uložené ve VÚA, f. SS-T.St.

91 Název posádky je uváděn v češtině, při chybějícím zažitém ekvivalentu v polštině. U výrazně odlišného originálního pojmenování oproti německé terminologii je pak v závorce uveden i německý termín.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

listopad 1939 až říjen 1940	12. SS-T.St.	Lodž, Poznaň	rozpuštěna v rámci likvidace nemobilních jednotek
červen 1940 až duben 1941	10. SS-T.St.*	Krakov	
březen 1941 až duben 1941	14. SS-T.St.*	Varšava, Lublin, Radom, Chelmno (Kulmhof)	přeložena z Nizozemska
březen 1941 až duben 1941	4. SS-T.St.*	Varšava, Lublin, Radom, Chelmno	přeložena z Nizozemska
září (listopad) 1939 až duben 1941 ⁹²	1. SS-Reiter-Totenkopfstandarte*	Varšava, Lodž, Poznaň aj.	
květen 1940 až prosinec 1940	2. SS-Reiter-Totenkopfstandarte	Lublin	v prosinci 1940 opětovně sloučena s 1. SS-Reiter-Totenkopfstandarte

Útvary označené * byly od dubna 1941 podřízeny *Kommandostab Reichsführer-SS* (viz dále).

Po reorganizaci německého okupačního aparátu se útvary, nyní podléhající vyššímu veliteli SS a policie u generálního guvernéra v Krakově SS-Obergruppenführerovi Friedrichu-Wilhelmu Krügerovi, účastnily několika desítek represivních akcí. Jako ilustrativní příklady je možné uvést následující zásahy: v dubnu 1940 shromáždily 8. SS-T.St. a 1. SS-Reiter-Totenkopfstandarte severně od Kielce všechny přítomné mužské obyvatele polské národnosti a odvětkly je do sběrného tábora. Dne 8. 4. 1940 provedla 8. a 9. eskadrona 1. SS-Reiter-Totenkopfstandarte trestnou výpravu v obci Szałas. Po vypálení domů zastřelili příslušníci SS celkem 250 mužů. V červnu 1940 se 8. SS-T.St. v Radomi podílela na odvlékání tisíců židovských obyvatel na nucené práce. Na jaře 1941 se 10. SS-T.St. pravidelně účastnila represálií v krakovském ghettu. Jezdecké jednotky v letech 1939–1941 systematicky organizovaly popravy Poláků a Židů v okolí Varšavy a osob z lodžského a chelmského ghetta. Ve spolupráci s oddíly bezpečnostní policie (SiPo) rovněž popravovaly polské odbojáře.⁹³

V okupovaném Polsku působily *verst. SS-Totenkopfstandarten* až do jara 1941. Po zrušení, resp. stažení *verst. SS-Totenkopfstandarten* převzaly jejich úkoly útvary pořádkové policie (OrPo) a různé pomocné policejní formace.

92 K vlastnímu založení pluku došlo v polovině listopadu 1939, nicméně jezdecké jednotky SS-TV v Polsku operovaly od září 1939 na organizační bázi jezdeckých oddílů (*SS-Reitstaffeln*).

93 CÜPPERS, Martin: „Befriedung“..., s. 10–20.

II.3.5 Norsko

Během jarních měsíců roku 1940 došlo k zásadní změně strategické situace v severní Evropě. Německá armáda obsadila v průběhu dubna Dánsko a podstatnou část Norska. Rozšíření obsazeného území se projevilo i na dislokaci *verst. SS-Totenkopfstandarten*, které byly opětovně využity jako okupační jednotky, ovšem pouze v případě Norska. V Dánsku nebyla bezprostředně po jeho porážce nastolena německá civilní správa a nevznikly s ní spojené úřady SS a policie.⁹⁴ O nasazení SS-T.St. na Jutském poloostrově však velení SS přesto uvažovalo a k tomuto účelu dokonce vznikla 14. SS-T.St., která měla působit v Kodani. K jejímu rozmístění v dánském hlavním městě se ovšem nakonec nepřistoupilo.

Zcela jinak se situace vyvinula v Norsku. Pro nasazení v této severské zemi byly vybrány poměrně zkušené pluky 6. a 7. SS-T.St., působící již půl roku v Protektorátu Čechy a Morava. Rozkaz k jejich přesunu na Skandinávský poloostrov byl vydán 24. 4. 1940.⁹⁵ Oba útvary se však potýkaly s již uvedenými problémy v otázce vybavení a výzbroje. Oproti původním plánům, kdy se uvažovalo o nasazení 7. SS-T.St. ve středním Norsku, zůstaly oba pluky dislokovány výhradně na jihu země a byly určeny k obraně pobřeží. Vedle nich byl na Hitlerův příkaz postaven na konci roku 1940 další pluk, vytvořený z částí několika *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Sloužil k obraně pozic u přístavu Kirkenes za polárním kruhem, a jednotce se proto krátce dostalo označení *SS-Totenkopfstandarte K (Kirkenes)*.⁹⁶

Útvary SS nasazené v Norsku prošly na počátku roku 1941 značnými změnami. Po doplnění na standardní třípraporečnou sestavu byly 6. a 7. SS-T.St. sloučeny 15. 1. 1941 do bojové skupiny SS „Nord“ (*SS-Kampfgruppe „Nord“*) a k 25. 2. 1941 přejmenovány na pěší motorizované pluky SS (*SS-Infanterie-Regiment /motorisiert/*). Součástí této bojové skupiny se stala také *SS-Totenkopfstandarte K*, přičemž v první polovině února 1941 došlo k jejímu přejmenování na 9. *SS-Totenkopf-Standarte* a následně na 9. *SS-I.-Rgt. /mot./*.

Kampfgruppe „Nord“ zůstala nadále umístěna v severní Evropě a stala se součástí sil vyčleněných pro operaci Barbarossa. K útoku na Sovětský svaz zaujala pozice ve Finsku. Z důvodu nedostatečného výcviku důstojníků a mužstva a kvůli obtížnému terénu však neuspěla v červenci 1941 při útoku na sovětské pozice a musela být následně stažena z fronty. Její bojové vystoupení lze v podstatě považovat za doklad malé bojové hodnoty *verst. SS-Totenkopfstandarten*.⁹⁷ Po kompletní reorganizaci a doplnění stavů se bojová skupina SS stala základem pro 6. horskou divizi SS „Nord“

94 BIRN, Ruth Bettina: *Die Höheren SS- und Polizeiführer. Himmlers Vertreter im Reich und in den besetzten Gebieten*. Droste Verlag, Düsseldorf 1986, s. 288.

95 Toto nařízení se týkalo I. a II. praporu 6. SS-T.St. a I. a III. praporu 7. SS-T.St., zbylé prapory byly přiřčeny k jiným SS-T.St. VÚA, f. SS-T.St., k. 4, sl. 23, RF-SS, Der General-Inspekteur der *verst. SS-Totenkopfstandarten*, 12/40 geh. Kds, Berlin (24. 4. 1940).

96 <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/SSTotenkopf/Gliederung.htm>.

97 Útok *Kampfgruppe „Nord“*, která byla složena mj. z uvedených dvou pluků, na sovětské pozice u města Salla 2. 7. 1941 byl s velkými ztrátami v řadách jednotek SS odražen. STEIN, George H.: *Geschichte der Waffen-SS*, s. 117–118.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

(6. SS-Gebirgs-Division „Nord“) bojující v oblasti Skandinávského poloostrova až do konce roku 1944.⁹⁸

II.3.6 Benelux a Francie

Sotva se jednotky *verst. SS-Totenkopfstandarten* usadily v Norsku, vyvolal spád událostí další rozsáhlou redislokaci. Prudký vývoj na západní frontě postavil německé velení před problém, jak urychleně a efektivně zajistit právě dobyté země. Stranou pochopitelně nechtěly zůstat ani SS. Himmler, který v té době úřadoval ze svého zvláštního vlaku „Heinrich“, zvažoval se svými podřízenými nasazení *verst. SS-Totenkopfstandarten*, které měly s podobným působením jisté zkušenosti. Již 15. 5. 1940 telefonicky projednával s náčelníkem štábu velitelství *Waffen-SS* SS-Brigadeführerem Hansem Jüttnerem uvolnění několika pluků. Předpokládalo se, že v Belgii a Holandsku bude umístěno po dvou *verst. SS-Totenkopfstandarten*. V úvahu při přeskupení sil připadaly jednotky umístěné v Protektorátu a v okupovaném Polsku. Do pohotovosti byly 20. 5. 1940 uvedeny 4. (Praha), 9. (Brno), 11. (Radom) a 12. (Poznaň) SS-T.St., ale nakonec vše dopadlo poněkud jinak; útvary SS zaměřily pouze do Nizozemska, a nikoliv už do Belgie. Na rozdíl od Norska a Nizozemska nebyla v Belgii zřízena civilní správa a armádě se podařilo zamezit nasazení zvláštních útvarů bezpečnostní policie a jednotek SS vůbec. Himmler z těchto důvodů v Belgii neprosadil zřízení funkce vyššího velitele SS a policie.⁹⁹

Naproti tomu hrály útvary SS důležitou roli v obsazeném Nizozemsku. Už 22. 5. 1940 se do Maastrichtu a Arnhemu přesunula 11. SS-T.St., zatímco z Protektorátu byla v červnu 1940 odeslána 4. SS-T.St., přidělená posádkami do měst Den Haag, Groningen a Hertogenbosch.¹⁰⁰ Na konci října 1940 byla 11. SS-T.St. stažena a zařazena do sestavy divize SS „Deutschland“. Nahradila ji nově přisunutá 14. SS-T.St., která se původně připravovala pro nasazení v Dánsku. Jako nadřízený velitelský článek byla zřízena funkce velitel *Waffen-SS* „West“ v Haagu, který podléhal vyššímu veliteli SS a policie (HSSPF) SS-Brigadeführerovi Hannsi Rauterovi v Nizozemsku.¹⁰¹

Obdobně jako v okupovaném Norsku zde sloužily pluky SS k ostraze atlantického pobřeží a s Himmlerovým souhlasem podléhaly v případě operací proti britskému

98 Uveden je definitivní název jednotky platný od října 1943. MICHAELIS, Rolf: *Die Waffen-SS*, s. 119–120, 314–315.

99 Civilní německá správa byla v Belgii zavedena až v červenci 1944 a v této souvislosti došlo až tehdy ke zřízení úřadu HSSPF. LONGERICH, Peter: *Heinrich Himmler*, s. 507–515; KRAUSNICK, Helmut: *Hitler und die Morde in Polen. Ein Beitrag zum Konflikt zwischen Heer und SS um die Verwaltung der besetzten Gebiete*. In: *Vierteljahreshefte für Zeitgeschichte*, roč. 11 (1963), s. 196–207; BIRN, Ruth Bettina: *Die Höheren SS- und Polizeiführer*, s. 305.

100 Po posílení částmi 11. a 12. SS-T.St. byla 25. 2. 1941 přejmenována na 4. SS-I.Rgt. „Ostmark“ /motorisiert/. Srv. NARA, T175/104, č. dok. 627220, SS-FHA, Ia/Tgb. Nr. 3/41 g. Kdos Cu/Kzw, Befehlshaber der Waffen-SS West (7. 1. 1941); dále viz NARA, T175/104, č. dok. 2626349, Aktennotiz (22. 5. 1940); VÚA, f. SS-T.I.E.Btl.II, Kdo d. W-SS Tgb. Nr. 33/40 g. Kdos, Berlin-Wilmersdorg (15. 5. 1940).

101 NARA, T175/104, č. dok. 2627030, SS-FHA I Org./Tgb. Nr. 69/41 g. Kdos./Cu/Kzw, Verlegung der 8., 4. und 14. Standarte (26. 3. 1941); tamtéž, č. dok. 2627220. Od 7. ledna 1941 byla funkce přeznačena na velitel *Waffen-SS* „Nordwest“. Vyším velitelem SS v Nizozemsku byl Hanns Rauter až do osvobození země Spojenci.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

vyložení velení Wehrmachtu.¹⁰² K takovému nasazení sice s ohledem na vývoj válečné situace nedošlo, na druhou stranu byly oba pluky využity v březnu 1941 při protiněmeckých protestech a stávkách v Amsterdamu a v dalších městech, které vypukly po antisemitských provokacích nizozemských kolaborantů a následných násilných opatřeních německých bezpečnostních složek.¹⁰³ Na konci března 1941 byly oba útvary staženy do Generálního gouvernementu, přestavěny na pěší motorizované pluky SS č. 4 a č. 14 a zařazeny do *SS-Infanterie-Brigade Nr. 2*.¹⁰⁴

Pro odpor armády, podrážděné excesy SS v Polsku, zůstala Francie stejně jako Belgie výhradně pod vojenskou správou a další nasazení *verst. SS-Totenkopfstandarten* v roli okupačních jednotek v západní Evropě nenásledovalo.¹⁰⁵

II.4.1 Vznik ústředních velitelských stupňů *Waffen-SS*

Na jaře 1940 započaly ve struktuře ozbrojených sil SS důležité změny, které se projeví radikální reorganizací nejvyšších velitelských stupňů. Jednalo se o sjednocovací proces, jehož cílem bylo uvést do praxe v březnu 1940 schválené vytvoření *Waffen-SS*. Patrně ještě před vypuknutím bojů ve Francii bylo v rámci Hlavního úřadu SS vytvořeno z Inspektorátu náhradních jednotek *SS-Verfügungstruppen* velitelství *Waffen-SS* (*Kommando der Waffen-SS*).¹⁰⁶ Generální inspektorát *verst. Totenkopfstandarten* byl sice formálně zrušen až k 1. 8. 1940, kdy jeho agenda přešla také na *Kommando der Waffen-SS*, ale bez ohledu na to rozhodovalo *Kommando der Waffen-SS* o nasazení útvarů *verst. Totenkopfstandarten* od počátku své existence v květnu 1940. Opožděné přičlenění Generálního inspektorátu *verst. Totenkopfstandarten* bylo patrně jen dozvukem mocenských bojů v pozadí. Změny dovršilo oddělení *Kommando der Waffen-SS* od Hlavního úřadu SS k 15. 8. 1940. Téhož dne vznikl Hlavní velitelský úřad SS (*SS-Führungshauptamt/SS-FHA*) v čele s Heinrichem Himmlerem a náčelníkem štábu SS-Brigf. Hansem Jüttnerem.¹⁰⁷ Zde je však nutné poukázat na fakt, že vytvoření SS-FHA neznamenal vznik vrchního velitelství nebo generálního štábu SS, řídicího nasazení bojových jednotek *Waffen-SS* na frontách. Nad důležitou částí útvarů vykonával

102 Himmler 4. září 1940 schválil v tomto smyslu formulovanou žádost velitele Wehrmachtu v Nizozemsku. STEIN, George H.: *Geschichte der Waffen-SS*, s. 95

103 CÜPPERS, Martin: *Wegbereiter der Shoah*, s. 30.

104 NARA, T175/104, č. dok. 2627030.

105 KRAUSNICK, Helmut: *Hitlers Einsatzgruppen*, s. 89–93.

106 V literatuře je uváděn vznik *Kommando der Waffen-SS* k 1. červnu 1940. K tomu viz zejména BUCHHEIM, Hans – BROZAT, Martin – JACOBSEN, Hans-Adolf – KRAUSNICK, Helmut: *Anatomie des SS-Staates*, s. 178. Archivní dokumenty však naznačují, že k tomuto kroku muselo prokazatelně dojít mezi 1. a 15. květnem 1940. Viz zejména NARA, T175/104, č. dok. 2626352, *Kommando der Waffen-SS Tgb. Nr. 34/40 g. Kdos. Jü/Pe* (15. 5. 1940).

107 Takto byly sloučeny *Kommando der W-SS* a dále *Führungsamts* (velitelský úřad *Allgemeine-SS*), *Amt für Sicherheitsaufgaben* (měl na starosti mobilizační úkoly a komunikaci s Wehrmachtem ve věci branných náležitostí příslušníků SS), *SS-Verwaltungsamt* (správní úřad samotného SS-HA) a *Amt für Nachrichtenverbindungen* (úřad pro spojení). Viz BUCHHEIM, Hans – BROZAT, Martin – JACOBSEN, Hans-Adolf – KRAUSNICK, Helmut: *Anatomie des SS-Staates*, s. 178–180, D'ALQUEN, Günther: *Die SS. Geschichte, Aufgaben und Organisation der Schutzstaffel der NSDAP*. Junker und Dünhaupt Verlag, Berlin 1939; dále VŮA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, Kdo d. W-SS, Ia/Tgb. Nr. 78/40 g. Kdos Qu./Beh.: *Auflösung der Inspektion der SS-T. Standarten* (1. 8. 1940).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

SS-FHA pouze omezené pravomoci, neboť i nadále platila taktická i strategická podřízenost polních útvarů armádě. V jejich případě řídil SS-FHA pouze otázku politické výchovy, jmenování důstojníků a poddůstojníků a doplňování stavu mužstva. Plně mu byly podřízeny jen náhradní, výcvikové a strážní útvary a týlová zařízení.¹⁰⁸ Ve srovnání s armádou tak SS-FHA spíše odpovídal funkci velitele záložního vojska a náčelníka pro vyzbrojování pozemního vojska (*Befehlshaber des Ersatzheeres und Chef der Heeresrüstung*). Na rozdíl od uvedené armádní funkce však Hlavní velitelský úřad SS z důvodů spletného vývoje SS nedisponoval pravomocemi v oblasti náboru, který zůstal v kompetenci Hlavního úřadu SS.

II.4.2 Rušení a přeměna *verst. SS-Totenkopfstandarten*

V červenci 1940 ovšem nastala situace, která znamenala pro existenci ozbrojených formací SS značnou hrozbu. Celá záležitost paradoxně souvisela s vojenskými úspěchy nacistického Německa. Po ukončení „západního tažení“, tj. po vojenské porážce Francie a všeobecně předpokládané kapitulaci Velké Británie, došlo ke krátkodobé demobilizaci záložníků Wehrmachtu. Stejný krok měl následovat také u jednotek SS. Himmler ovšem nehodlal dopustit oslabení své armády, zejména v případě divizních útvarů, o jejichž zachování byl připraven jednat až s Hitlerem. Demobilizaci SS se proto rozhodl provést zejména tam, kde úbytek pracně získaných sil bolet nejméně. SS se měly především zbavit osob, které nebylo možné považovat za způsobilé k polní službě. To se týkalo zejména pluků *verst. SS-Totenkopfstandarten*, kde tvořili muži ve věku nad 28 let téměř 60 % stavu. Himmlerovým rozkazem byli následně propuštěni záložníci ročníků 1905 a starší. Příslušníci ročníků 1906–1910 měli možnost požádat o dobrovolné prodloužení služby.¹⁰⁹

Zřejmě definitivním impulzem v otázce likvidace *verst. SS-Totenkopfstandarten* bylo rozhodnutí OKH ze září 1940 o konzervaci celkových početních stavů SS, které neměly přesáhnout 5 až 10 % mírového stavu pozemního vojska, jenž čítal 64 divizí. To teoreticky znamenalo, že by SS mohly k 1. 5. 1941 dosáhnout maximálního počtu čtyř divizí a jedné brigády. Druhým důvodem byly přetrvávající potíže s náborem sil, neboť Wehrmacht trval na kvótě pro SS ve výši do 3 % odvedenců. Armáda se sice nepostavila proti náboru cizinců, ten ovšem nebyl pro SS samospasitelný a stavy jednotek tak trvale zůstávaly pod předepsanými počty. Velení SS proto muselo sáhnout do rezervuáru sil ukrytého v *SS-Totenkopfstandarten*, které už mezitím pozvolna ztratily své opodstatnění. V policejních úlohách je mohly nahradit jednotky pořádkové policie (*Ordnungspolizei/OrPo*) a náhradní útvary polních divizí, strážní úkoly postupně převzaly specializované strážní prapory. Část *verst. SS-Totenkopfstandarten* byla určena k přebudování na motorizované pěší pluky. Toto rozhodnutí ze září 1940 bylo realizováno na konci zimy a na jaře 1941.¹¹⁰ Nemobilní pluky *SS-Führungshauptamt* s plat-

108 NARA, T175/104, č. dok 2627078.

109 NARA, T175/104, č. dok. 262155, Reichsführer-SS, Tgb. Nr. 850/40 g. Kdos. RF/Pt/C, Demobilmachung (11. 7. 1940); tamtéž, č. dok. 2626188, Kommando der Waffen-SS, Abt. MOB Tgb. Nr. 74/40 g. Kdos. Fi. Ma., Entlassung der Reservisten im Verlauf der Umorganisation (29. 7. 1940).

110 Takto byly transformovány 4., 5., 6., 7., 8., 9., 10. a 14. SS-T.St.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

ností od 15. 11. 1940 zrušil.¹¹¹ Do konce roku tak zanikla 9., 12., 13., 15. a 16. SS-T.St. Řada jejich bývalých příslušníků, zejména starších ročníků, přešla do strážních oddílů koncentračních táborů, vybraní mladší a fyzicky zdatní vojáci našli uplatnění v bojových útvarech divize SS „Deutschland“, resp. „Reich“¹¹² a pluku *Leibstandarte SS Adolf Hitler*.¹¹³

Rozhodnutí o přeměně *verst. SS-Totenkopfstandarten* v bojové jednotky zároveň vyřešilo i problém s uznáváním služby ve *Waffen-SS* za splnění branné povinnosti. Takový krok ovšem znamenal i taktické podřízení stále většího počtu útvarů SS Wehrmachtu, kde nebylo možné jejich plně využití pro represivní účely, což Himmler nechtěl dopustit. Část přebudovaných *verst. SS-Totenkopfstandarten* si proto ponechal pod svým přímým vedením. Jednalo se o dvě pěší (motorizované) a jednu jezdeckou brigádu, které byly v dubnu 1941 vytvořeny z bývalých *SS-Totenkopfstandarten* na výcvikovém prostoru SS Debica (polsky Dębica). Zde proběhl zdokonalovací výcvik mužstva a došlo také k přezbrojení a motorizaci jednotek.¹¹⁴

Jejich další nasazení se stalo součástí Himmlerových aktivit při vedení války proti SSSR coby hlavním ideologickému protivníkovi nacistického Německa. Říšský vůdce SS si zde vymohl samostatnost při provádění „zvláštních úkolů z pověření vůdce“ v operačním území Wehrmachtu.¹¹⁵ Vyčleněné útvary SS dostaly za úkol provádět protipartyzánské akce, střežit komunikace a zajišťovat „politické čištění“ (*politische Säuberung*) týlových oblastí. K tomuto účelu byl 6. 5. 1941 vytvořen velitelský stupeň *Kommandostab Reichsführer-SS* v čele s SS-Brigadeführerem Kurtem Knoblauchem.¹¹⁶ Po krátkém a neplánovaném nasazení bezprostředně za frontou při zahájení ofenzivy 22. 6. 1941 byly jemu podřízené brigády SS nasazeny v letech 1941 a 1942 na území

111 Ovšem jako 9. SS-T.St. byla od února 1941 označena bývalá SS-T.St. „K“ (viz výše).

112 V obou případech se jedná o názvy bývalé *SS-Verfügungs-Division*, pozdější 2. tankové divize SS „Das Reich“, které byly používány v období od prosince 1940 do května 1942.

113 MICHAELIS, Rolf. *Die Waffen-SS*, s. 312.

114 V dubnu 1941 vznikla z 8 a 10. pěšího pluku SS 1. pěší (motorizovaná) brigáda SS, zatímco 4. a 14. pěší pluk SS se staly jádrem 2. pěší (motorizované) brigády SS. K nim se připojila ještě 1. jezdecká brigáda SS, vytvořená z *SS-Reiter-Totenkopfstandarte*. Samostatná zůstala jen bývalá 5. SS-T.St, nyní 5. SS-I.R (mot.), která byla rozpuštěna až v září 1941. STEIN, George H.: *Geschichte der Waffen-SS*, s. 91–93; NARA, T175/104, č. dok. 2627030 a 2627220.

115 Šlo pochopitelně o vyhlazovací akce a další kroky vedoucí k totálnímu ovládnutí dobytého území. Na jednáních mezi OKW a SS na jaře 1941 byly vymezeny vzájemné vazby v otázce nasazení operačních skupin SD a SiPo (*Einsatzgruppen*) a vytvoření obvodů vyšších velitelů SS a policie (HSSPF) v operačních oblastech pozemního vojska. SS bylo umožněno provádět vlastní záměry při pacifikačních a vyhlazovacích akcích, přičemž jejich jednotky nesměly narušovat pozemní operace armády. Wehrmacht akceptoval podřízení HSSPF Himmlerovi, na druhou stranu byli tito povinni poskytnout s útvary SS v případě potřeby pomoc. S ohledem na nedostatek útvarů pro týlovou strážní službu se armáda výše uvedeným podmínkám příliš nebránila a týlové operace SS i částečně uvítala. BOOG, Horst – FÖRSTER, Jürgen – HOFFMANN, Joachim – KLINK, Ernst – MÜLLER, Rolf-Dieter – UEBERSCHÄR, Gerd-R.: *Der Angriff auf die Sowjetunion*, s. 506 a násl.

116 Jednotky byly na Hitlerův rozkaz zařazeny 20. 6. 1941 do sestavy XXXXII. sboru, v níž se přibližně do 27. 6. 1941 podílely na pacifikačních akcích bezprostředně za bojovou linií. Himmler si ovšem vymohl stažení všech tří brigád zpět do Dębice, odkud byly po závěrečných cvičeních přesunuty na konci první červencové dekády zpět do týlu východní fronty. CÜPPERS, Martin: „Befriedung...“, s. 14–35.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

Ukrajiny a Běloruska při bezohledně vedených „vyčišťovacích“ akcích, jejichž obětmi se staly tisíce civilistů.¹¹⁷

Po redukci a reorganizaci *verst. SS-Totenkopfstandarten* do pěších pluků se staly jednotky *SS-Totenkopfverbände* formálně minulostí. Himmlerův rozkaz ze dne 22. 4. 1941 rozšířil rámec výnosu OKW z 8. 3. 1940 a podrobně stanovil celkový výčet útvarů zařazených do *Waffen-SS*. Zároveň přímo zakázal používat předchozí označení obou odnoží ozbrojených formací SS, tedy *SS-Verfügungstruppen* a *SS-Totenkopfverbände*. Slovo „Totenkopf“ nosily pro futuro jako výsostné označení výhradně pluky a náhradní tělesa stejnojmenné divize SS a užívalo se ho v označení strážních praporů koncentračních táborů, rovněž kompletně zahrnutých do řad *Waffen-SS*.¹¹⁸ V průběhu jara a léta 1941 tak definitivně skončila existence *verst. SS-Totenkopfstandarten*, jež bezesbýtku posloužily jako základ nově vytvořených útvarů nebo k doplnění již existujících formací *Waffen-SS*.

III.1.1 *Verstärkte SS-Totenkopfstandarten* v Protektorátu Čechy a Morava

Nasazení policejních posil v Protektorátu Čechy a Morava se začalo připravovat už před vypuknutím druhé světové války. V politicky napjaté atmosféře srpnových dnů roku 1939, kdy došlo k Německem účelově vyvolanému sporu s Polskem o tzv. gdaňský koridor a probíhala skrytá mobilizace německých ozbrojených sil pro chystaný útok, se na nadcházející události chystaly také okupační úřady v Protektorátu Čechy a Morava.¹¹⁹ Státní tajemník a vyšší velitel SS a policie SS-Brigadeführer Karl Hermann Frank se pod vlivem informací zpravodajských služeb obával, že po zahájení očekávaného válečného konfliktu dojde k rozsáhlé sabotážní činnosti v průmyslových podnicích.¹²⁰ Jelikož považoval sobě podřízené síly, tedy jednotky a služebny SS a policie a různé polovojskové formace, za nedostatečné, požadoval okamžité nasazení útvarů tzv. policejních posil SS (*Polizeiverstärkung*) z Německa. Pomyslnou poslední kapkou se stalo zamýšlené odvelení dvou set mužů od brněnského praporu *SS-Totenkopfverbände*¹²¹ do domovské posádky v Dachau, kde se měli připravovat na účast na

117 O nasazení uvedených jednotek nejlépe vypovídá jejich „válečný deník“. Jeho faksimile byla publikována pod titulem „Unsere Ehre heisst Treue“. *Kriegstagebuch des Kommandostabes Reichsführer-SS. Tätigkeitsberichte der 1. und 2. SS-Inf-Brigade und der 1. SS-Kav-Brigade und von der Sonderkommandos der SS*. Europa Verlag, Vídeň 1965. Pozadí této edice faksimile dokumentů je poněkud pikantní, neboť byla pravděpodobně vydána v rámci tzv. aktivních opatření československé rozvědky (I. správy MV) prostřednictvím jejich tajných kontaktů na nakladatelství Europa Verlag. Srv. CAJTHAML, Petr: Profesionální lhář. Aktivní opatření čs. rozvědky do srpna 1968. In: *Sborník Archivu Ministerstva vnitra*, č. 4/2006, s. 24–26.

118 NARA, T175/104, č. dok. 2626352, Kommando der Waffen-SS, Tgb. Nr. 34/40 g. Kdos. Jü/Pe (15. 5. 1940); tamtéž, č. dok. 2626926, SS-FHA, Tgb. Nr. 1484/41 geh., Zusammensetzung der Waffen-SS (22. 4. 1941).

119 K otázce očekávaného vypuknutí války českou společností a okupačním aparátem souhrnně nejnověji viz GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země Koruny české*, sv. XVa. Ladislav Horáček – Paseka, Praha 2007, s. 297 a násl.

120 Varování přišlo od vídeňské služebny Abwehru přes zmocněnce Wehrmachtu u říšského protektora gen. Fridericiho. NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/2, FS 21424, An RF-SS: Anforderung der Polizeiverstärkung (24. 8. 1939).

121 Jako okupační jednotka byl v Brně dislokován I. prapor (*Sturmabteilung*) 1. *SS-Totenkopf-Standarte* „Oberbayern“.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

říšském stranickém sjezdu NSDAP v Norimberku.¹²² Nyní hrozilo, že by se při oslabení jednotek SS v Protektorátu mohli ujmout ochrany velkých průmyslových podniků rivalové z Wehrmachtu, zvláště když nejstarší posádkový velitel (*Standortältester* – St.O.Ä) v Brně už vyčlenil k tomuto účelu pěší prapor.¹²³ Podle interpretace K. H. Franka však něco podobného znamenalo hrubý zásah do jeho ostře střežených pravomocí, protože povinnost udržovat „vnitřní pořádek“ náležela jako vyššímu veliteli SS a policie právě jemu. Frank proto neváhal urgovat ještě před vypuknutím války na veliteli vrchního úseku SS „Main“ SS-Obergruppenführerovi E. H. Schmauserovi¹²⁴ nasazení tisíce mužů z vrchních úseků *Allgemeine-SS*, které přiléhaly k Protektorátu. Dostalo se mu však jen odpovědi, že rozmístění policejních posil říšský vůdce SS Heinrich Himmler vzhledem k všeobecné situaci zatím nenařídil, nicméně může proběhnout v případě potřeby kdykoliv. Frank se proto obrátil na samotného Himmlera s dotazem, odkdy je možné s posilami počítat, a mezitím nasadil k ostraze vybraných průmyslových závodů příslušníky *Allgemeine-SS 107. a 108. SS-Standarte XXXIX.* úseku *Allgemeine-SS*, který sdružoval členy SS z řad místních Němců.¹²⁵

Povolání policejních posil z Říše do Protektorátu však s sebou přinášelo řadu organizačních a ekonomických obtíží. Především bylo nezbytné zajistit pro přidělené muže a kmenový personál odpovídající ubytování. Celou záležitost dostal na starost SS-Oberführer Walter Opländer, velitel XXXIX. úseku SS.¹²⁶ V centru jeho pozornosti se ocitly především studentské koleje a prostory podpůrných svazů a spolků německé univerzity v Praze.¹²⁷ Studentskému svazu *Studentenhilfswerk* bylo nařizeno uvést vybrané prostory do dobrého stavu během tří dnů.¹²⁸ Dalším problémem se stalo financování *Polizeiverstärkungen*. Podle Franka se měl o náklady na jejich přepravu, stravu a ubytování postarat oberlandrát v Praze, eventuálně úřad říšského protektora.¹²⁹

122 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/2 a 109-4/365, FS 21049, An RF-SS: TV in Brünn (18. 8. 1939).

123 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/2, FS an SS-Obergruf. Schmauser: Anforderung von SS als Polizeiverstärkung (25. 8. 1939).

124 Ernst Heinrich Schmauser byl v letech 1936–1941 velitelem vrchního úseku SS „Main“, tj. úseku zahrnujícího přibližně severní část Bavorska včetně zabraných československých pohraničních území. HOSER, Paul: Schutzstaffel (SS), 1925–1945. In: *Historisches Lexikon Bayerns*. URL: http://www.historisches-lexikon-bayerns.de/artikel/artikel_44600; BIRN, Ruth Bettina: *Die Höheren SS und Polizeiführer*, s. 65.

125 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/326, dálnopis K. H. Franka říšskému vůdci SS: Anforderung der Polizeiverstärkung.

126 XXXIX. úsek sdružoval příslušníky *Allgemeine-SS* v Protektorátu Čechy a Morava. W. Opländer stál v jeho čele od června 1939 do dubna 1944.

127 K organizaci a funkci německé studentské samosprávy viz MÍŠKOVÁ, Alena: *Německá (Karlova) univerzita od Mnichova k 9. květnu 1945*. Karolinum, Praha 2002, s. 94 a násl.

128 K 24. 8. 1939 bylo lokalizováno 353 lůžek a dalších 146 míst především ve studentských kolejích a tzv. Kamaradschaftshäuser. Zástupce primátora prof. Pfitzner byl navíc pověřen získáním dalších 650 míst. Lůžka měl dodat vojenský referent městské rady. NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/2, SS-Abschnitt XXXIX: Freistellung von Unterkünften für 1000 Mann PV (24. 8. 1939).

129 Zde Frank narazil na jisté mezery v organizaci. Hitlerův výnos z 17. 8. 1938 jasně definoval pouze způsob financování výcviku policejních posil, a to ve formě zvláštních finančních prostředků na obranu (*Reichverteidigungs Sondermittel*), které mělo ministerstvo vnitřní záležitostí u OKH. BUCHHEIM, Hans – BROSZAT, Martin – JACOBSEN, Hans-Adolf – KRAUSNICK, Helmut: *Anatomie des SS-Staates*, sv. 1, s. 209

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

Oberlandrát však financování příslušníků SS odmítl a celá záležitost se stala předmětem dlouhotrvajícího sporu mezi zainteresovanými institucemi a organizacemi. Jelikož měly být policejní posily původně nasazeny především na strážení důležitých zbrojních podniků a železničních tratí, snažil se pražský OLB svalit toto břímě na příslušné závody s tím, že je maximálně ochoten poskytnout soukromým firmám zálohu.¹³⁰ Nasazení *Polizeiverstärkung* z říše v Protektorátu však nakonec dostalo naprosto odlišnou povahu.

Přes uvedené komplikace se Frank policejních posil nakonec dočkal týden po napadení Polska. Z říšských příslušníků SS byly v Protektorátu vytvořeny dva útvary označené zpočátku jako zmobilizované pluky SS (*SS-Totenkopf/Mob./-Standarten*), které převzaly v české i moravské metropoli úkoly od jednotek *SS-Verfügungstruppen* a *SS-Totenkopfverbände*. V Praze vznikla pod velením SS-Oberführera Juliana Schernera 6. *SS-Totenkopfstandarte* (6. SS-T./Mob./St.), která nahradila od 8. 9. 1939 *SS-Standarte „Der Führer“* ve funkci strážního pluku „Prag“.¹³¹ Z toho pro ni vyplynulo i hlavní poslání v podobě ostrahy klíčových institucí německé okupační správy a bezpečnostních složek.¹³² Příslušníci pluku byli zprvu ubytováni v provizorních prostorách chlapecké školy, nicméně brzy se přestěhovali do uvolněných kasáren Adolfa Hitlera v tzv. kadetce¹³³ nedaleko Pražského hradu a v kasárnách Heinricha Himmlera v Ruzyni.¹³⁴ Výměna útvarů SS proběhla i v moravské metropoli. *Sturmabteilung* 1. SS-T.St. „Oberbayern“ uvolnil místo nově zřízené 7. *SS-Totenkopfstandarte*, již velel SS-Brigadeführer Richard Hermann. Brněnský pluk byl zodpovědný především za strážení budov brněnského gestapa, včetně věznic, a zabezpečoval některé důležité průmyslové podniky.¹³⁵ Na etablování neměly pluky příliš času, neboť se musely okamžitě ujmout svých povinností. Na inspekci obou nových útvarů se do Protektorátu záhy vypravilo i velení SS, v čele s velitelem Hlavního úřadu SS, SS-Ogruf. Augustem Heißmeyerem a šéfem Hlavního rasového a osídlovacího úřadu SS-Gruf. Güntherem Panckem. V doprovodu K. H. Franka, W. Opländera, velitele *Hitlerjugend* v Protektorátu Krügela a dalších místních pohlavářů měli v průběhu 13. 9. 1939 navštívit 6. a 7. SS-T.St. v jejich posádkách.¹³⁶

130 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/2, dopis K. H. Franka v. Burgsdorffovi z 31. 8. 1939 a jeho odpověď.

131 *SS-Standarte „Der Führer“* byla k 9. 9. 1939 podřízena OKH a odvelena z Protektorátu poté, co ve večerních hodinách předchozího dne předala službu I. praporu 6. SS-T./Mob./St. NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/333, Der Wehrmachtbevollmächtigte b. RPBuM Nr. 1995/39 geh. Abt. Ia/Führ.Gr.: Abmarschbefehl (8. 9. 1939); NA, sign. 109-4/326, dálnopis K. H. Franka náčelníkovi osobního štábu RF-SS, SS-Gruf. Wolffovi (8. 9. 1939).

132 Tento úkol plnila 6. SS-T./Mob/St. jen se značným vypětím, neboť do konce září 1939 se jí podařilo zaktivovat jen jeden prapor (*Sturmabteilung*) z plánovaných tří. Zajistit strážní službu v plném rozsahu nebylo v možnostech tohoto útvaru vzhledem k nedostatečnému vybavení a výcviku. NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/325 a 109-4/326, dálnopis K. H. Franka říšskému vůdci SS (29. 9. 1939).

133 V areálu kadetky dnes sídlí Ministerstvo obrany ČR.

134 Vykližené budovy německých studentských spolků částečně využily polovojenské složky. Např. v Hyberské ulici se načas usadil oddíl pracovní organizace *Technische Nothilfe*.

135 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/2, Der Chef d. SS-HA VII, Tgb. Nr. 387/39 g. Kdos., Anlg. 1: Gliederung u. Aufstellungsorte d. Verst. d. SS-T.V. /Polizeiverstärkung/ (12. 9. 1939).

136 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/99, Der Führer SS-Abschnitts XXXIX, IA/O Az.27d/12.9.1939: Besuch des SS-Ogruf. Heißmeyer (12. 9. 1939).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Po rychlé porážce Polska se rozsah úkolů SS a policie podstatně zvětšil, neboť měly hrát klíčovou roli při pacifikaci obsazeného území. Vybrána byla i 6. *SS-Totenkopfstandarte*, která sloužila v Praze sotva měsíc, když byla na počátku října 1939 odvelena do Gdaňska a Brombergu (dnes Bydgozcz). Avizované stažení 6. SS-T./Mob./St. ale znepokojilo K. H. Franka, který naléhavě upozornil dálkopisem svého nadřízeného H. Himmlera, že přítomnost pluku SS pro výkon strážní služby na Pražském hradě je v Praze nezbytná. Himmler Franka ujistil, že českomoravský prostor neztrácí ze zřetel, a na místo 6. SS-T./Mob./St. povolal po ukončení polské kampaně do Protektorátu Hitlerovu osobní gardu – *Leibstandarte SS Adolf Hitler* (LSSAH).¹³⁷ V tomto případě se však jednalo jen o krátkodobé řešení. Už 7. 11. 1939 byla *Leibstandarte* z Prahy urychleně odvolána, aby se mohla zúčastnit plánovaného útoku na západ.¹³⁸ Ve funkci strážního pluku „Prag“ ji opět nahradila 6. SS-T.St. pod novým velitelem SS-Oberführerem Bernardem Vossem.¹³⁹ Její části dorazily do Prahy 11. 11. 1939 a v dalších dnech zde byla prakticky znovu vybudována.¹⁴⁰

Krátce po příchodu 6. SS-T.St. došlo v Praze ke studentským nepokojům, které vyústily 17. 11. 1939 v tvrdý zásah okupační moci proti českému vysokému školství. Tato událost přinesla kromě jiného i významné posílení jednotek SS v Protektorátu. Dva pluky SS, které se zde v polovině listopadu 1939 nacházely, zcela evidentně nepovažovaly okupační úřady k udržení pořádku za dostatečné. Po vypuknutí nepokojů proto byly narychlo povolány další síly. Z jednotek *SS-Verfügungstruppen* přišel náhradní prapor již zmiňovaného pluku SS „Der Führer“. Umístěn byl do kasáren Heinricha Himmlera, ale v Praze se zdržel jen do konce listopadu 1939. Mnohem déle zde setrvala další jednotka, 4. *SS-Totenkopfstandarte* „*Ostmark*“. Na rozdíl od *verst. SS-Totenkopfstandarten* postavených z policejních posil na počátku září 1939 se však jednalo o útvar s o něco delší tradicí.¹⁴¹ V polovině listopadu 1939 měla 4. SS-T.St. ve stavu pouze dva prapory a velel jí SS-Standartenführer Otto Reich.¹⁴² Do Prahy dorazila 18. 11. 1939 a ihned obsadila budovy ČVUT v Praze-Dejvicích. Ve vysokoškolském areálu, nyní označovaném jako kasárna *Neue technische Hochschule*, zůstala 4. SS-T.St. až do konce svého pražského pobytu.

137 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/338, RF-SS, B. Nr. I 1924/39 Ads., dopis Himmlera K. H. Frankovi a St.S. 189/72/39, dopis K. H. Franka veliteli Orpo (6. 10. 1939); sign. 109-4/325 a 109-4/326, R-Prot.Na. 0024 29.IX.39 2600, dálkopis K. H. Franka Himmlerovi (29. 9. 1939); Pers. Stab RFSS Berlin, Nr. 1896 3. 10. 39 odpověď.

138 O realizaci západního tažení Hitler vážně uvažoval už od konce první říjnové dekády, kdy navrhol termíny jeho zahájení v průběhu listopadu 1939. KERSHAW, Ian: *Hitler, 1936–1945: Nemesis*, s. 257 a násl.

139 Prapory pluku byly rozmístěny po jednom do kasáren Adolfa Hitlera a Heinricha Himmlera. Později se k nim přidal ještě poslední, třetí prapor.

140 Značná část původní 6. SS-T.St. se v Gdaňsku stala základem pro novou 9. SS-T.St. Viz MICHAELIS, Rolf, *Die Waffen-SS*, s. 312 a násl.

141 Viz poznámka 10.

142 4. SS-T.St. „*Ostmark*“ disponovala jen dvěma prapory (*Sturmabann*) se 4 rotami (*Sturm*). III. *Sturmabann* (SS-Totenkopf-Sturmabann „*Goetze*“) byl postaven až v říjnu 1938 v Berlíně-Adlershofu. V červenci 1939 byl však přejmenován na SS-Heimwehr Danzig a k pluku se nikdy nepřipojil. MICHAELIS, Rolf: *Die Waffen-SS*, s. 314.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

V druhé polovině listopadu 1939 se tak stav jednotek SS v Protektorátu ustálil na třech plucích, tedy 4., 6. a 7. *SS-Totenkopfstandarte*, které doplňoval už jen náhradní sanitní prapor *SS-Verfügungsddivision*. V uvedeném složení vydržely útvary SS až do jara 1940. V souvislosti s rychlým nárůstem jejich počtu v Protektorátu však přestala vyhovovat primitivní organizační struktura a vytvoření vyššího velitelského stupně se začalo jevit jako nezbytnost. Po vzoru Wehrmachtu proto došlo k 22. 11. 1939 ke zřízení posádkového velitelství SS v Praze, do jehož čela byl po kratším provizoriu jmenován *SS-Standartenführer* Werner Ballauf. Pražský posádkový velitel SS plnil zároveň funkci referenta pro *Waffen-SS* u vyššího velitele SS a policie v Protektorátu K. H. Franka.¹⁴³

III.1.2 Problémy při výstavbě *verst. SS-Totenkopfstandarten* na území Protektorátu Čechy a Morava

Hned po svém příchodu do Protektorátu se *verst. SS-Totenkopfstandarten* staly jednou z klíčových složek nacistického represivního aparátu v Protektorátu. Jednalo se však jen o narychlo sestavené formace, jejichž přeměna ve vojenské jednotky přinesla řadu chronických potíží, které se velení často neúspěšně pokoušelo odstraňovat. Prioritu v přidělování zbraní a výstroje navíc pochopitelně dostaly polní divize SS a druhořadým útvarům SS tak chybělo prakticky všechno – důstojníci a mužstvo, výzbroj a výstroj, motorová vozidla a další vybavení. Lze tedy vcelku věřit poválečným tvrzením velitele 6. *SS-T.St.* B. Vosse, který označil personální i materiální vybavení pluku v době příchodu do Prahy za naprosto nedostatečné.¹⁴⁴ To však byl jen odraz stavu většiny *verst. SS-Totenkopfstandarten*.

Jedním z hlavních problémů, který provázel *verst. SS-Totenkopfstandarten* po celou dobu jejich existence, byl všeobecný nedostatek důstojníků, poddůstojníků a mužstva, což platí v plné míře i pro pluky dislokované v Protektorátu. Například brněnská 7. *SS-T.St.* čítala k 27. 9. 1939 pouhých 728 mužů a do plného stavu jí scházelo přes 1500 osob!¹⁴⁵ Chybějící muže měly v listopadu 1939 poskytnout vrchní úseky *Allgemeine-SS* „Rhein“, „Mitte“ a „Main“. Situace se příliš nelepšila, ačkoliv například 4. *SS-T.St.* dostala při doplňování mužstva prioritou. Ještě půl roku poté, v květnu 1940, vykazovaly *verst. SS-Totenkopfstandarten* v Protektorátu naléhavou potřebu téměř tři tisíc mužů, kteří jim chyběli do plného stavu.¹⁴⁶

Vedle všeobecného nedostatku mužstva limitoval doplňování *verst. SS-Totenkopfstandarten* v Protektorátu i nedostatek ubytovacích kapacit. V Praze sice jednotky SS obsadily tzv. kadetku v blízkosti Pražského hradu a bývalá jezdecká kasárna československé armády v Ruzyni, nicméně právně nebyl jejich status vůbec vyřešen. Jednání

143 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/99, Der Reichsführer SS, SS-HA. I/VII-Az.10b/2.11.39 (22. 11. 1939).

144 *Státní oblastní archiv* (dále jen SOA) Praha, Lsp XII 31/46, Výpověď B. Vosse před Mimořádným lidovým soudem v Praze.

145 VÚA, f. SS-T.St., k. 4, sl. 23, Anlage zu SS-HA VII Tgb. Nr. 497/39 g.Rs. vom 27. 9. 1939.

146 Ještě v květnu 1939 chybělo 4. *SS-T.St.* celkem 800 mužů, 9. *SS-T.St.* 900 mužů a nově zformované 16. *SS-T.St.* dokonce 1257 mužů! VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, RF-SS, Der Generalinspekteur d. *verst. SS-T.St.* Tgb. Nr. 254/40 geh.CH: Übersicht über den Bedarf an Ergänzungsmannschaften (4. 5. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

s armádou o převodu objektů do vlastnictví SS se neuvěřitelně vlekla, ale nakonec se SS přeci jenom podařilo kasárna Adolfa Hitlera a Heinricha Himmlera udržet.¹⁴⁷ V listopadu 1939 k nim přibýly ještě prostory zabraných vysokých škol. Nová kasárna byla zřízena v budovách ČVUT v Praze-Dejvicích (*Neue technische Hochschule*) a v budově Právnické fakulty na vltavském nábřeží nakonec našlo útočiště posádkové velitelství SS společně s posádkovou správou SS. Komplikovaná situace byla i v Brně. Zde dislokovaná 7. SS-T.St. využívala budovy kasáren telegrafního vojska a obchodní akademie, ke kterým dočasně poskytl Wehrmacht na počátku září 1939 ještě kasárna v Židenicích. Zároveň byla pro SS zahájena výstavba barákového tábora na Kraví Hoře. Když však armáda začala po půl roce vyžadovat kasárna nazpět, nebyl tábor ještě zdaleka hotov, a tak muselo velení SS praktikovat až do poloviny července 1940 zdržovací taktiku.¹⁴⁸ Problémy s nedostatečnými, resp. nevhodnými ubytovacími prostory však musely *Waffen-SS* řešit po celou dobu své přítomnosti v Protektorátu.

Verst. SS-Totenkopfstandarte sužovala rovněž nízká úroveň výcviku. Bojeschopnost nově povolovaných příslušníků *Allgemeine-SS* nestála za mnoho a značné části z nich chyběly vojenské návyky úplně.

V létě 1940 začali do *verst. SS-Totenkopfstandarten* ve větších počtech proudit tzv. *Volksdeutsche*, tedy etničtí Němci naverbovaní za hranicemi Německa. Také oni často postrádali vojenský výcvik, resp. byli vycvičeni podle jiných standardů. Navíc se jejich archaická mateřština citelně odlišovala od moderní němčiny, o kulturních odlišnostech ani nemluvě. Obavy vzbuzoval také zdravotní stav *Volksdeutschen*. Během lékařského vyšetření bylo zjištěno, že značná část rekrutů III/16. SS-T.St. není „SS-tauglich“, tedy že neodpovídá požadavkům na příslušníka jednotek SS a má nemalé zdravotní problémy.¹⁴⁹ Plukovní lékař tedy musel nařídít přezkoušení branců u zkušební komise (*G. u. V. Prüfstelle* „Prag“), odkud byli posíláni na další odborná vyšetření. Muži, kteří měli šanci dosáhnout „SS-Tauglichkeit“, pak podstupovali potřebné zákroky v lazaretu SS v Podolí. Plně ruce práce měl rovněž zubař. Napříště proto velení pluku požadovalo přezkoušení rekrutů už při náboru, a nikoliv až u jednotky.¹⁵⁰

Personální složení jednotlivých *verst. SS-Totenkopfstandarten* tak často bylo, vzhledem k velmi rozdílným kategoriím branců, skutečně kuriózní. Jako příklad lze uvést 16. SS-T.St. sloužící v Praze. Její I. prapor se skládal výhradně z mladíků mezi 17 a 20 lety, kteří se ke službě ve *Waffen-SS* z větší části přihlásili dobrovolně, zatímco II. prapor tvořilo 260 postarších rezervistů, ze dvou třetin dobrovolníků. Nesourodé složení pluku ještě umocňovala sestava III. praporu, kterou naplnili bez výjimky *Volksdeutsche* z Rumunska, Jugoslávie a Slovenska. Tito muži byli navíc naverbováni na práci do Německa a o svém zařazení k *Waffen-SS* se dozvěděli až přímo u jednotek! Asi

147 Jednání o převodu kasáren viz řada dokumentů NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/64, 109-4/328 a 109-4/329.

148 Viz rozsáhlá korespondence v NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/328 a 109-4/329.

149 U rekrutů III/16. SS-T.St. byly zjištěny následující zdravotní problémy: choroby oční (27 mužů), ušní (5), plicní (5, z toho jeden tuberkulózní), srdce (14), ale třeba také kýla, ploché nohy, slabomyslnost, akutní kapavka, žaludeční vředy a další.

150 VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, Standartenarzt 6. SS-T.St., Abt. IVb Az.37 o Wi/Ra. (29. 6. 1940).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

není potřeba zdůrazňovat, s jakými problémy se velení pluku, který byl složen z věkově, kulturně a mentálně naprosto odlišných skupin rekrutů, muselo vyrovnávat.¹⁵¹

Neobyčejně různorodé složení se pochopitelně projevilo i v sešranosti narychlo postavených útvarů. Jedním z hlavních úkolů velitelů *verst. SS-Totenkopfstandarten* se tedy stal důkladný výcvik jim svěřených jednotek. Ten však ztěžovala absence vlastních výcvikových prostorů, stejně jako špatné personální i materiální vybavení. Umístění pluků do velkých měst jako Praha a Brno příliš vhodné podmínky pro komplexní výcvik neslibovalo. Část výcvikového plánu, například pořadová technika, sice mohla být plněna přímo v areálu kasáren nebo v jejich bezprostředním okolí, při terénním cvičení ovšem vyvstala potřeba většího a členitějšího území.¹⁵² Jelikož SS ještě v této době nedisponovaly v Protektorátu žádným vlastním cvičišťem, musel vypomoci Wehrmacht, který převzal polygony od zrušené československé armády. Na území Prahy se nacházel posádkový výcvikový prostor v Motole, který však byl poměrně malý, a navíc ho využívala vedle armády i pořádková policie. K ostrým střelbám sloužila rovněž střelnice v Kobyliších, později nechvalně známé dějiště poprav v období druhého výjimečného stavu. Rozsáhlejší cvičení se musela uskutečňovat mimo metropoli, ve vojenských prostorech v Brdech (Jince) a v Milovicích. Na Moravě zase jednotky SS využívaly armádní polygon ve Vyškově. Záleželo však na libovůli Wehrmachtu, které cvičiště SS poskytne a na jak dlouhou dobu.¹⁵³

Podstatná část důstojnického sboru pocházela, podobně jako jejich podřízení, z členstva *Allgemeine-SS* a jejich vojenské zkušenosti byly nedostatečné. Snad ještě větší překážku pak představoval naprostý nedostatek kvalitních poddůstojníků, pomyslné páteře každé armády. Tento neuspokojivý stav vedl k nárůstu některých negativních jevů, zvláště šikanu. Zprávy o ní se k velení dostávaly z jednotlivých stranických organizací NSDAP, Německé pracovní fronty (DAF) a *Allgemeine-SS*, kam přicházeli demobilizovaní rezervisté. Docházelo i k takovým excesům, kdy velitel popoháněl své muže během služby jezdeckým bičem. Mladí poddůstojníci se zase běžně vyžívali v urážení svých postarších podřízených. Nejhuře postiženou skupinou ale byli etničtí Němci, kteří neměli žádné zastání ze strany své domovské organizace a navíc na sebe upozorňovali svoji nedokonalou němčinou a částečně odlišnými fyziognomickými rysy. Neutěšenou situaci zhoršoval i alkoholismus řady důstojníků.¹⁵⁴ Krátce po převedení *verst. SS-Totenkopfstandarten* pod velitelství *Waffen-SS* proto náčelník štábu SS-Brigf. H. Jüttner neváhal označit poměry v těchto jednotkách za úděsné (doslova „haarsträubend“) a sliboval brzkou nápravu a tvrdé potrestání viníků.¹⁵⁵ Přesto se šikanu ve náhradních útvarech SS nepodařilo vymýtiti až do konce války.

151 Tamtéž, 16. SS-T.St., Tgb. Nr. 13/40 g.: Stimmungsberichte (14. 8. 1940) a dále hlášení nálad u jednotlivých rot III. praporu.

152 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/348, 6. SS-Totenkopfstandarte: Vorschlag für eine Sonderausbildung bei der Truppe (22. 2. 1940).

153 NA, f. Německé státní ministerstvo (dále jen NSM), sign. 110-4/486E: Standortbestimmungen f. d. Waffen-SS Prag (28. 5. 1940).

154 VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 89, Kdo d. W-SS, Der Chef d. Stabes, Tgb. Nr. 1010/40 geh. (7. 8. 1940).

155 K ostrým postihům za šikanu však docházelo už předtím. Například 15. 4. 1940 byl z uvedeného důvodu Himmlerem osobně degradován výkonný praporečkář SS-Scharf. Blochwitz a přeložen

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

V jak špatné situaci se *verst. SS-Totenkopfstandarten* nacházely, můžeme ukázat na příkladu 16. SS-T.St., která vykonávala funkci strážního pluku „Prag“. Na přelomu června a července 1940 nebyla prakticky žádná část pluku na plném stavu. Štábu a praporům chybělo celkem 38 důstojníků. Obsazena nebyla ani řada poddůstojnických hodností. Roty měly běžně jen tři až pět poddůstojníků, kteří stáli před úkolem dostat za několik týdnů na patřičnou úroveň rekruty bez jakýchkoliv vojenských návyků. Mužstvo na tom ostatně nebylo o nic lépe. Do předepsaného stavu chybělo 400 mužů a navíc značná část příchozích naprosto neodpovídala zidealizované představě vojáka SS. Personální nedostatky způsobily, že k postavení některých čtět prostě nedošlo. Například z 13. (těžké) roty byla postavena jen motocyklová četa, která však vzhledem k absenci důstojníků prováděla jen provizorní výcvik.¹⁵⁶

Uvedené problémy velení SS reflektovalo a snažilo se dostat výcvik *verst. SS-Totenkopfstandarte* na úroveň armádních útvarů nebo polních divizí SS. Nakonec dosáhlo v tomto směru i jistých výsledků. Například K. H. Frank byl po zhlédnutí výcviku zkušební roty 4. SS-T.St. „Ostmark“ v Milovicích tak nadšen, že navrhl říšskému vůdci SS zavést předvedený postup do výcvikového programu SS obecně.¹⁵⁷ Zároveň je však potřeba poznamenat, že zmíněná jednotka nevznikla v rámci policejních posil až po vypuknutí války, ale o rok a půl dříve v návaznosti na anšlus Rakouska. Získala tedy mnohem více času k přípravě než ostatní *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Jejich úroveň nelze přes veskerou snahu velení SS rozhodně přehánět. O jejich „kvalitě“ svědčí i neúspěšné vystoupení přímých následovníků protektorátních *verst. SS-Totenkopfstandarten*, 6. a 7. pěšího pluku SS, na východní frontě v červenci 1941.

Velkým limitem pro rozvoj *verst. SS-Totenkopfstandarten* se rovněž stalo špatné materiální vybavení. V Protektorátu stejně jako v jiných lokalitách disponovaly *verst. SS-Totenkopfstandarten* zpočátku jen lehkou pěchotní výzbrojí. Vedle německých vzorů se uplatnily i původně československé kulometry (MG 26 /t/ a 30 /t/), pistole (/Pi 24 /t/) a pušky. Ostatní výzbroje byl chronický nedostatek, ačkoliv později došlo i na dodávky těžší výzbroje pro rotu doprovodných zbraní. Lehká pěchotní děla byla třem plukům v Protektorátu přidělena až březnu 1940 a to v celkovém počtu pouhých sedmi kusů a s mizivou dotací cvičné munice.¹⁵⁸

Jestliže se dodávky zbraní, tedy aspoň těch pěchotních, podařilo vcelku obstojně vyřešit, mnohem větší problém představovala slabá motorizace nově postavených *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Doslova pěší byly i oba pluky postavené v Protektorátu. Tato skutečnost samozřejmě výrazně omezovala jejich akceschopnost, neboť bez automobilů bylo rychlé a účinné přesunování jednotek nemyslitelné. Velení pluků se sice snažilo o nápravu, nicméně zdroje byly značně omezené. Motorizace *verst. SS-Totenkopfstandarten* z vlastních zdrojů byla v podstatě neuskutečnitelná, jak může-

k nápravnému útvaru „verlorene Haufe“ při SS-Totenkopf-Division. Šikanu se však ani přes exemplární tresty nepodařilo vymístit, což dokládají opakované rozkazy z velení SS.

156 VÚA, f. SS-T-St., k. 11, sl. 86, 16. SS-Totenkopfstandarte IIa/7.40/geh. Kds./H./Ste: Kriegsgliederungen (6. 7. 1940).

157 NA, f. ÚRP-ST, sign. 109-4/325, dálnopis K. H. Franka H. Himmlerovi (6. 3. 1940).

158 VÚA, f. SS-T-St., k. 11, sl. 86, RF-SS, Der Generalinspekteur d. verst. SS-Totenkopfstandarten, Ia/6.3.40/Tgb. Nr. 70 geh.: Aufstellung d. 13. (schw) Kp. d. SS-T-St. (6. 3. 1940).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

me ukázat na příkladu 6. SS-T.St. Už krátce po jejím vzniku vznesl nejstarší posádkový velitel (St. Älteste des SS-VT) v Praze SS-Obersturmbannführer Ernst Deutsch na šéfa Úřadu pro zabezpečovací úkoly (*Amt für Sicherheitsaufgaben*) SS-Brigf. Leo Petriho žádost o přidělení vozidel pro 6. SS-T./Mob/St. Petri však jednoduše oznámil, že s dodávkami nelze počítat, neboť Wehrmacht žádné automobily neuvolní. Místo toho navrhl vybavit jednotku z protektorátních zdrojů, a to zabavením vozidel českým majitelům.¹⁵⁹

První dopravní prostředky touto cestou dostala 6. SS-T./Mob/St. k dispozici už na počátku září 1939 prostřednictvím pražského oberlandrátu. Jednalo se o pět osobních automobilů, které byly za úhradu odebrány českým firmám. Finanční náklady měly nést místní německé úřady, neboť SS si údajně takovou investici nemohly dovolit! Nouzové přidělení několika vozidel však nemohlo situaci ani zdaleka vyřešit. Velitel pluku SS-Oberf. J. Scherner požadoval okamžité dodání dalších 3 osobních, 50 nákladních a 2 sanitních vozů.¹⁶⁰ O tom, že se tento problém nepodařilo odstranit, svědčí i jeho další neskromná žádost z počátku října 1939 o přidělení celkem 222 nákladních a 58 osobních automobilů a 59 motocyklů.¹⁶¹ Celou záležitost se však podařilo definitivně vyřešit až v zimě 1940, kdy došlo k motorizaci 6. SS-T.St. úřední cestou, tedy prostřednictvím automobilních depotů.¹⁶²

V podobné situaci se ovšem nacházely i další pluky *verst. SS-Totenkopfstandarten* umístěné v Protektorátu. Velení SS se proto muselo uchýlit, navzdory programově propagované motorizaci, k tradičnímu dopravnímu prostředku – koním. Ani těch však nebyl právě nadbytek, a tak získaly útvary SS čtyřnožce způsobem sobě vlastním, totiž odebráním jistého počtu koní protektorátní policii. Policisté za ně sice měli dostat náhradu z okupovaného Polska, ale tam se o všechna dostupná zvířata mezitím už „postaralo“ velitelství *Waffen-SS. Berittenmachungsstaffel*¹⁶³ tak nakonec zůstala odkázána na dovoz koní ze Slovenska prostřednictvím handlíře Fialy z Prahy.¹⁶⁴

Absence motorových vozidel dokonce donutila velení SS využít k přepravě oddílů po Praze ještě kurióznějšího dopravního prostředku – tramvaje. Po dohodě s pražskými dopravními podniky došlo ke zřízení zvláštní tramvajové linky č. 11, která rozvázela strážce SS do blízkosti jejich stanovišť. Tramvaj jezdila okolo půlnoci ve středu, sobotu a neděli po trase Muzeum – kasárna Adolfa Hitlera – Vítězné náměstí.¹⁶⁵

159 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/348, SS-Standortältester des SS-VT Prag: Sicherung von handelsüblichen Kraftfahrzeugen /Lkw. u. Pkw./ für 6. SS-T.(Mob) St. (16. 9. 1939).

160 Tamtéž, 6. SS-T.(Mob.) Standarte: Kraftfahrzeuge für die 6.SS-T.(Mob) St. (6. 9. 1939).

161 Konkrétně šlo o 190 kamionů s nosností 3 tuny a 32 vozů o 5 tunách nosnosti. Dále o 58 kabrioletů s objemem válců do 2500 cm³, 35 motocyklů s kubaturou do 400 cm³ a 24 motocyklů s přívěsem s objemem válců do 750 cm³. Tamtéž, Der Führer der 6. SS-T.(Mob.) Standarte Prag: Sicherstellung von handelsüblichen Kraftfahrzeugen /Lkw. u. Pkw./ für 6. SS-T.(Mob) St. (6. 10. 1939).

162 Tamtéž, poznámka ze dne 26. 2. 1940.

163 Volně přeloženo: oddíl pro akvizici koní.

164 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/354, dopis W. Ballaufa K. H. Frankovi (27. 5. 1940).

165 NA, ÚŘP-ST, sign. 110-4/486E, SS-St.O.Kdtr. Prag: Kdtr. Bfl.7/40 (16. 1. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Obecně se tedy dá konstatovat, že žádná z *verst. SS-Totenkopfstandarten* nedosáhla po dobu svého působení v Protektorátu síly plnohodnotného pluku. Scházely personál, výzbroj i motorová vozidla, což byly problémy tehdy více či méně typické pro celé *Waffen-SS*. Toto tvrzení však nemění nic na skutečnosti, že *verst. SS-Totenkopfstandarten* tvořily přes všechny uvedené nesnáze až do léta 1940 páteř jednotek SS v Protektorátu. Představovaly tak dostatečně silné zálohy pro případ nasazení ve prospěch okupačního režimu při demonstracích a pouličních nepokojích.

III.2.2 Úkoly *verst. SS-Totenkopfstandarten* v Protektorátu Čechy a Morava

Hlavním úkolem SS včetně policejních posil, resp. *verst. SS-Totenkopfstandarten*, se měla stát podle původních dispozic ochrana průmyslových center po vypuknutí válečného konfliktu. Předpokládalo se mj. jejich nasazení při ostraze důležitých závodů, zejména zbrojovek. Už v průběhu září 1939 však byly úkoly útvarů SS změněny a ochrana průmyslu z nich byla vyňata. K podobnému vývoji došlo i v Protektorátu. *Verst. SS-Totenkopfstandarten* byly v českých a moravských průmyslových závodech nasazeny jen okrajově a vlastní strážní službu v podnicích vykonávali zejména příslušníci protektorátních jednotek *Allgemeine-SS*. Místo toho pluky strážily důležité instituce okupační správy a policie a zároveň sloužily jako záloha pro případ mimořádných událostí. Právě zrušení podílu SS na ochraně průmyslových podniků ovšem nakonec přerostlo ve vleklý spor mezi SS, které v Protektorátu zosobňoval K. H. Frank, a představiteli armády, zejména zmocněncem Wehrmachtu u říšského protektora, generálem Fridericim.

III.2.3 Spory o ochranu průmyslových podniků

Den před zahájením útoku na Polsko vyzval velitel zbrojní inspekce „Prag“, gen. Weigand K. H. Franka, aby upozornil velitele stráží SS v průmyslových podnicích, že jsou povinni poslouchat pokyny armádních dozorcích orgánů.¹⁶⁶ Frank ho však z pozice vyššího velitele SS a policie upozornil, že stráže SS budou dbát pouze těch rozkazů, které se vztahují k zabezpečovaným objektům. Ve stejném duchu se nesly i jeho pokyny veliteli protektorátních *Allgemeine-SS*, SS-Oberf. Opländerovi. Není také bez zajímavosti, že se v této době stále ještě uvažovalo o vystřídání příslušníků A-SS kasernovanými útvary SS.¹⁶⁷ K tomu však nedošlo a ostraha průmyslových závodů nadále zůstala na bedrech místních A-SS, ale také SA a Národně-socialistického motoristického sboru (NSKK).¹⁶⁸

Jak už bylo řečeno, policejní posily se nakonec podílely na ochraně průmyslových podniků jen mizivě. Vzhledem k častému rabování dodávek, které směřovaly se zbraněmi a municí z protektorátních zbrojovek do Německa, však požádal zmoc-

166 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/99, Wehrwirtschaft-Inspektion Prag, Z.Abt. WWi I.Maj.Kö/ko., Az. 16h11, Nr. 2661/39 g.: dopis gen Weiganda K. H. Frankovi (31. 8. 1939).

167 Tamtéž, St.S. 69/39.: Aufstellung d. in rüstungswirtschaftlichen Betrieben eingesetzten mil. Aufsichtsorganen (7. 9. 1939) a dopis K. H. Franka SS-Oberf. Opländerovi (7. 9. 1939).

168 Tamtéž, SS-Abschnitt XXXIX, IA/O Az. 6d: Bewachung des Dynamitlagers Bohuslavice (23. 9. 1939); Wachbereitschaften NSKK (3. 4. 1940).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

němec Wehrmachtu gen. Friderici K. H. Franka o poskytnutí doprovodných oddílů SS k jejich zabezpečení.¹⁶⁹ Frank tuto žádost schválil a 6. SS-T.St. měla v rámci svých možností zmocněnci Wehrmachtu vyhovět.¹⁷⁰

Zanedlouho však spolupráce mezi K. H. Frankem a gen. Fridericim v otázce ochrany zbrojní výroby v Protektorátu dostala vážné trhliny. Frank totiž na konci první prosincové dekadý ultimativně odvolal příslušníky XXXIX. úseku SS z výkonu závodní stráže (*Werkschutz*) ve zbrojních podnicích v Brně, Poličce, Strakonících a Vlašimi a rezolutně žádal po Fridericim zabezpečení jejich ochrany jednotkami armády.¹⁷¹ Přes zmocněncovy protesty, že se jedná o policejní, a tím pádem Frankovu záležitost, odmítl vydané rozkazy vzít zpět. Frank o sporu informoval 14. 12. 1939 Himmlera i Keitela, nicméně uvolil se nasadit do definitivního rozhodnutí části brněnské 7. SS-T.St. ke střežení rafinerie v Ostravě-Přívoze.¹⁷² Spor gradoval Fridericiho interpelacemi u říšského protektora a nouzovým povoláváním jednotek protektorátní policie. Na Štědrý den 1939 Himmler schválil Frankův postup a zároveň mu zakázal nasazení *SS-Totenkopfstandarten* a policejních jednotek pro potřeby zmocněnce Wehrmachtu, resp. zbrojní inspekce v Praze.¹⁷³

K definitivnímu ukončení spolupráce mezi složkami SS a armádou při ostraze průmyslových podniků došlo na počátku roku 1940. Dne 10. 1. 1940 rozhodl Hlavní úřad SS o vyloučení jednotek SS ze zabezpečování tajných (tj. zbrojních) transportů do Říše. Jako důvod uvedl množící se reklamace a nedostatek mužstva. Stažení strážního oddílu 7. SS-T.St. ze Zbrojovky Brno mělo následovat do čtrnácti dnů.¹⁷⁴ Na konci ledna 1940 zakázal Himmler vysloveně i využívání jednotek pořádkové policie pro strážní službu ve *Werkschutzu*.¹⁷⁵

Záležitost ostrahy zbrojního průmyslu v Protektorátu Čechy a Morava zůstala v následujících několika letech v rukou armády, než ji na konci války převzaly bezpečnostní složky. Krátký, ale ostrý spor z přelomu roku 1939 a 1940 pak může sloužit

169 Na jeden vagon se počítalo s jedním strážným, pro tři až pět vagonů se třemi muži a pro pět až deset vagonů s pěti muži.

170 Jednalo se v první řadě o pobočky Akciové společnosti bývalé Škodovy závody v Plzni, Adamově a Poličce, dále o podniky Zbrojovka Brno v Brně a Vsetíně, Opticotechna v Přerově, Kolben-Daněk v Praze, Explosia v Semtině, Česká zbrojovka ve Strakonících a Sellier a Bellot ve Vlašimi a další malé firmy. NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/348, St.S. 136/39: Stellung von Begleitkommandos für Transporte nach dem Altreich (21. 9. 1939).

171 Přímou ochranu průmyslových podniků dostala na starost tzv. závodní ochrana (*Werkschutz*). Zbrojovky pak sledovala zbrojní inspekce Praha (*Rüstungsinspektion Prag*) a zpravodajsky je podchycovala prostřednictvím příslušného pověřence (*Abwehrbeauftragter*) také kontrarozvědka (*Abwehr*). Zároveň však do této sféry svojí činností agresivně pronikala tajná státní policie (*Gestapo*), jejíž referát IV 3 b později převzal zajištění průmyslu a spolupráci se závodní stráží do své kompetence. TVARŮŽEK, Břetislav: *Abwehr v protektorátě Čechy a Morava (1939–1945), díl II. Historie a vojenství* (HaV), 4/1993, s. 98–101; SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa*. Naše vojsko, Praha 1986, s. 278–279.

172 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/365, dálnopis K. H. Franka veliteli 7. SS-T.St. (11. 12. 1939).

173 Viz rozsáhlá korespondence mezi K. H. Frankem a zplnomocněncem Wehrmachtu uložená v NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/333.

174 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/4, Chef des SS-HA VII Az.13: Sicherung von Geheimtransporten auf den Eisenbahnen (10. 1. 1940); FS an den Kommandeur des 7. SS-TV-Rgts. (16. 1. 1940).

175 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/4, RF-SS u. ChdPol. O.Kdo.O (1) Nr. 41/40. (29. 1. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

jako ilustrativní ukázka pro pochopení limitů spolupráce mezi SS a Wehrmachtem a organizačního chaosu, který v Třetí říši panoval.

III.2.4 Strážní služba

Hlavním posláním *verst. SS-Totenkopfstandarten* se v Protektorátu stala strážní služba ve prospěch institucí okupační správy a bezpečnostních složek. K tomuto účelu byl Himmlerem zřízen již v dubnu 1939 tzv. strážní pluk „Prag“, určený k ochraně významných okupačních úřadů a služeben. Do funkce *Wachregiment Prag* nejprve nastoupila *SS-Standarte „Germania“*, kterou na počátku července 1939 vystřídala *SS-Standarte „Der Führer“*. Velení SS však mělo s těmito kvalitními útvary jiné záměry, než aby vykonávaly službu v zázemí. Již krátce po vypuknutí války byla proto *SS-Standarte „Der Führer“* stažena a funkce strážního pluku „Prag“ přešla na nově zřízenou 6. SS-T./Mob./St. Od tohoto okamžiku zajišťovaly *verst. SS-Totenkopfstandarten* s výjimkou období, kdy v Praze sloužila *Leibstandarte SS Adolf Hitler*, zařízení okupační správy až do podzimu 1940.

Množství objektů okupačního aparátu, které dostaly ostrahu SS, se měnilo podle požadavků jednotlivých uživatelů a možností strážních útvarů. V listopadu 1939 převzala 6. SS-T.St. v rámci povinností strážního pluku „Prag“ následující stanoviště: východní a západní stráž na Pražském hradě, Úřad říšského protektora v Černínském paláci, budova gestapa v Petschkově paláci, služební budova staršího posádkového velitele SS-VT ve Školské ulici, letiště v Ruzyni a konečně kasárna SS Adolfa Hitlera a Heinricha Himmlera.¹⁷⁶ Objekty vysokých škol obsazené 17. listopadu však dostaly na starost jiné útvary SS. Novou budovu ČVUT v Dejvicích zabezpečovala 4. SS-T.St. „Ostmark“, která byla odpovědná také za Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a Přírodovědný institut na Albertově. Náhradní sanitní rota SS zase zajišťovala post před starou budovou ČVUT na Karlově náměstí.¹⁷⁷

Řadu z uvedených míst střežili příslušníci SS po celé období existence Protektorátu, v detailech však docházelo velmi často ke změnám. Ještě během působení *verst. SS-Totenkopfstandarten* dostala ochranu SS například pražská služebna kriminální policie nebo vedoucí úsek bezpečnostní služby (SD).¹⁷⁸ Jiné stráže byly naopak reorganizovány (Pražský hrad) nebo zcela zrušeny (ruzyňské letiště). Do kompetence pražské

176 V listopadu 1939 měly stráže následující sílu: 2 poddůstojníci a 9 mužů Pražský hrad „východ“ a 2/12 „západ“, 1 důstojník, 2 poddůstojníci a 19 mužů Úřad říšského protektora, 2/21 řídící úřadovna gestapa, 1/12 kasárna Adolfa Hitlera (včetně jednoho hudebníka) a 1/14 kasárna Heinricha Himmlera. Viz jednotlivé strážní předpisy v NA, f. ÚŘP-ST, sign. 114-9/36, St.O.Ä der SS-VT: Bestimmungen für den Wachdienst im Standort Prag (10. 11. 1939).

177 4. SS-T.St. stavěla tyto stráže: ubytovna nové Techniky – 1 poddůstojník, 1 zástupce, 12 mužů na 4 postech, Právnická fakulta – 1 poddůstojník a 7 mužů (3 posty), Přírodovědný institut na Albertově – 1 poddůstojník, 1 zástupce a 6 mužů (3 posty). NA, f. NSM, sign. 110-4/486D, SS-St.O.Kdtr Prag: Kdtr. Bf.5/40 (11. 1. 1940).

178 Strážní pluk „Prag“ (16. SS-T.St.) stavěl od 4. 7. 1940 stráž v budově velitele bezpečnostní policie a SD. Její složení bylo: 1 poddůstojník, 1 zástupce a 12 mužů. Veliteli této stráže podléhala od 15. 8. 1940 rovněž strážní stanoviště v budově pražské úřadovny kriminální policie. Tamtéž, SS-St.O.Kdtr Prag: Kdtr.Bf. 53/40 (27. 6. 1940) a Kdtr.Bf. Nr. 64/70 (13. 8. 1940).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

posádkové strážě SS navíc patřila i vzdálenější místa, zejména pak letní sídlo říšského protektora v Panenských Břežanech.¹⁷⁹ Kolísala rovněž síla ostrahy. V případě možného ohrožení docházelo k zesilování stráží, a to zejména v noci. Vedle mužů, kteří stáli ve službě, byla připravena v kasárnách Adolfa Hitlera ještě pohotovostní rota (*Bereitschaftskompanie*), která mohla v krátkém čase zaútočit na potenciálního nepřítele nebo posílit obranu jakéhokoliv místa v Praze. Tvořily ji dvě čety celkem s 72 muži a dalších 21 příslušníků SS patřilo k tzv. zásahovému oddílu (*Überfallkommando*).¹⁸⁰

Jednotky SS zajišťovaly střežení budov i v moravské metropoli. Jelikož bylo v Brně výrazně méně institucí okupační správy než v Praze, vystačil zde až do září 1939 k výkonu strážní služby pouze jeden prapor 1. SS-T.St. „Oberbayern“. I zde však s vypuknutím války došlo ke změně, když výše zmíněnou jednotku vystřídala nová 7. SS-T.St. V Brně byla hlavní pozornost věnována zařízením tajné státní policie. Už od prvních dnů okupace zajišťovaly jednotky SS sídlo brněnského gestapa. Po velké vlně zatýkání na přelomu let 1939/1940, kdy dosavadní vězňice přestaly svojí kapacitou dostačovat, se SS ujaly i ostrahy provizorních vězeňských zařízení na hradě Špilberku, v Kounicových a Sušilových kolejích a ve Veveří ulici. Navíc, jak už bylo zmíněno, zajišťoval brněnský pluk krátce na přelomu let 1939/1940 i některé důležité průmyslové podniky.¹⁸¹

V souvislosti s postupným rušením *verst. SS-Totenkopfstandarten*, které bylo z organizačních důvodů zahájeno od léta 1940, se před okupačním aparátem a velením SS otevřela otázka jejich náhrady. Provizorně mohl být využit některý z náhradních praporů SS, které se postupně přemísťovaly do Protektorátu. Jejich úkolem však byl především výcvik branců, který by rozsáhlé zapojení do strážní služby mohlo narušovat. Řešení spočívalo ve vytvoření specializovaných útvarů, jejichž určením se stala právě strážní služba.

První z těchto jednotek, strážní prapor SS „Böhmen-Mähren“, vznikla 30. 7. 1940 a převzala od 9. SS-T.St. službu v brněnských věznicích a navíc i v policejní věznici pražského Gestapa v Terezíně. Předání služby tak proběhlo kontinuálně. Naproti tomu situace v Praze byla mnohem komplikovanější. Po odvelení 16. SS-T.St. se velení SS pokusilo zajistit výkon strážní služby improvizovaně pomocí II. pěšího náhradního praporu SS „Totenkopf“, který od 27. 8. 1940 stavěl nejen strážě, ale také pohotovostní rotu. Příslušníci tohoto útvaru si však vysloužili za výkon služby ostrou kritiku z nadřízených míst. Definitivní řešení představovalo až převelení II. praporu 9. SS-T.St. (SS-Hauptsturmführer Gloning) z Brna do Prahy. Prapor plnil podobné úkoly už ve svém bývalém působišti. Na jeho základě byl 20. 11. 1940 vytvořen strážní prapor SS „Prag“, který zabezpečoval strážní službu na území Prahy až do konce války.¹⁸²

179 Stráž v Panenských Břežanech byla zřízena s platností od 6. 6. 1940. Tamtéž, SS-St.O.Kdtr Prag: Kdtr. Bfl. 4/40 (8. 1. 1940) a 53/40 (27. 6. 1940).

180 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 114-9/36, SS-St.O.Kdtr Prag: Bereitschaftskompanie. Organisation, Bereitschaftskompaniedienst, Einsatz (1. 12. 1939).

181 Viz řada dokumentů v NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/4.

182 NA, f. NSM, sign. 110-4/486D, SS-St.O.Kdtr Prag: Kdtr. Befehl Nr. 66/40 (27. 8. 1940); f. ÚŘP-ST, sign. 109-6/3, St.S VIA: Wachdienst in Prag (12. 9. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

III.2.5 Represivní akce

Už při samotném rozmístění policejních posil na okupovaných územích se předpokládalo jejich využití proti odbojovému hnutí i civilnímu obyvatelstvu. K největším a nejbrutálnějším operacím, na kterých se jednotky *verst. SS-Totenkopfstandarten* podílely, docházelo v Generálním gouvornementu. Stranou však jednotky SS nezůstaly ani v Protektorátu Čechy a Morava.

K prvním nasazením *verst. SS-Totenkopfstandarten* proti domácí rezistenci v českých zemích došlo bezprostředně po jejich vzniku na počátku září 1939, kdy byli příslušníci 6. SS-T./Mob./St. využiti k doprovodu vězňů do koncentračního tábora v Dachau. S největší pravděpodobností se jednalo o osoby zatčené v akci Albrecht I., která byla zahájena v souvislosti s vypuknutím války proti Polsku. Jejimi oběťmi se stali potenciaální odpůrci okupačního režimu, představitelé české inteligence, politiky, členové komunistické strany, legionáři atd.¹⁸³ Zatýkáni vybraných osob provádělo gestapo, které je provizorně umístilo do policejních věznic. Na podstatnou část z nich čekal koncentrační tábor. Největší transport byl vypraven v sobotu ráno 8. 9. 1939. Zatčení byli nejprve dopraveni autobusy na smíchovské nádraží. Poté je eskorta nahnala do vlaku, který po připojení vagonů z Brna vyrazil přes Plzeň směrem na Mnichov a cestu ukončil v Dachau. Odtud byli rukojmí dopraveni po třech týdnech jako tzv. zvláštní vězni do Buchenwaldu. Během cesty se příslušníci SS chovali k zatčeným hrubě a znepříjemňovali jim život různou šikanou.¹⁸⁴

Tato tragická událost měla i zajímavou dohru. Proti nasazení příslušníků SS přišel veliteli bezpečnostní policie SS-Oberf. W. Stahleckerovi protest z nečekané strany, a to od jeho nejbližšího nadřízeného K. H. Franka. Důvodem pochopitelně nebyly Frankovy morální zábrany nebo soucit se zatčenými, ale jeho ješitnost. Rozhořčil ho nedostatek subordinace ze strany bezpečnostní policie, která ignorovala Frankovu funkci vyššího velitele SS a policie a využila doprovod SS bez jeho vědomí.¹⁸⁵

Další velká zatýkácí akce, která vyžadovala asistenci jednotek SS, na sebe nenechala dlouho čekat. Jednalo se o odvetná opatření okupační moci za studentské nepokoje u příležitosti pohřbu Jana Opletala v listopadu 1939. V rámci nich došlo k uzavření českých vysokých škol, zatčení velké skupiny studentů a k exemplární popravě studentských funkcionářů.¹⁸⁶ Vedle pořádkové policie se do akce proti studentům zapojily také útvary SS. Jejich akce řídil tzv. velící štáb okupačních jednotek SS v Praze (*Befehlsstab der SS-Besatzungstruppe Prag*) v čele s K. H. Frankem. Ve večerních hodinách 16. 11. 1939 se uskutečnila porada v Černínském paláci, která vymezila úlohu

183 ŠUSTROVÁ, Radka: *Zatýkácí akce Albrecht der Erste*. Rukopis.

184 Podrobné svědectví o této události HAJŠMAN, Jan: *V drápech bestie*. V. Neubert a synové. Praha 1947.

185 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/343, St.S.73/39.: Einsatz der SS (8. 9. 1939); Der Befehlshaber der Sipo in Böhmen und Mähren 1779/39: Einsatz der SS (25. 9. 1939).

186 Na tvrdém postupu po studentské demonstraci po pohřbu Jana Opletala trval zejména K. H. Frank, který po protestních vystoupeních české veřejnosti při příležitosti 28. října 1939 hledal záminku pro nekompromisní zásah. V tomto směru jednal na počátku listopadu 1939 s Himmmlerem. Konkrétní opatření proti českým vysokým školám byla 16. 11. 1939 nařizována na jednání K. von Neuratha, K. H. Franka a gen. Friderichho s Hitlerem. BRANDES, Detlef: Die deutsche Reaktion auf die Prager Demonstrationen im Herbst 1939. In: *Vierteljahreshfte für Zeitgeschichte*, roč. 23 (1975), s. 209–218.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

nasazených složek. Zúčastnil se jí velitel bezpečnostní policie a SD v Protektorátu W. Stahlecker, velitel pořádkové policie genpor.pol. J. von Kamptz, šéf úřadu státního tajemníka dr. R. K. Gies, státní podtajemník dr. K. von Burgsdorf, vedoucí řídicího úseku SD SS-OStubaf. H. Böhme a pravděpodobně i vedoucí pražské řídicí úřadovny gestapa SS-Stubaf. H. U. Geschke. Vedle nich byl povolán i velitel 6. SS-T.St. SS-Oberf. Bernard Voss. Zatímco pořádková policie měla přepadnout budovy kolejí a poskytnout gestapu asistenci při zatýkání přítomných studentů, dostaly oddíly SS za úkol obsadit budovy pražských vysokých škol, zabránit studentům v přístupu do nich a zamezit jejich shromažďování. V této době představovala jedinou větší dostupnou jednotku SS v Praze 6. SS-T.St., která se vrátila do Protektorátu teprve před několika dny. Jelikož byl její velitel, SS-Oberf. B. Voss, v Čechách úplně poprvé a Prahu vůbec neznal, musel si nechat polohu vysokých škol ukázat na mapě a místa si poté ještě osobně prohlédl.¹⁸⁷

K provedení plánu přistoupil německý bezpečnostní aparát v časných ranních hodinách 17. listopadu 1939. Hlavním aktérem se stala pořádková policie, jejíž příslušníci násilně vnikli do studentských kolejí a zatkli přítomné studenty. Také jednotky SS splnily zadané úkoly, když obsadily budovy vysokých škol, které byly v noci pochopitelně prázdné. Vedle pražských škol byla okupována také Vysoká baňská škola v Příbrami. Ve stínu pražských událostí stojí průběh zásahu v Brně, kde ve spolupráci s gestapem zasahovala 7. SS-T.St.¹⁸⁸

Jelikož 6. SS-T.St. musela zároveň v rámci povinností strážního pluku „Prag“ střežit řadu objektů okupační správy, byly do Protektorátu urychleně povolány další dva pluky SS. Několikadenní přítomnost náhradního pluku SS „Der Führer“ lze považovat pouze za epizodní. Výraznější úlohu sehrála 4. SS-T.St. „Ostmark“, která převzala od 6. SS-T.St. obsazené školy v Praze. K vystřídání došlo již 18. 11. 1939 a rozmístění jednotek SS se ustálilo následujícím způsobem: štáb, I. a II. prapor 4. SS-T.St. obsadil prostory Filozofické a Právnické fakulty Univerzity Karlovy na Starém Městě a starou budovu ČVUT na Karlově náměstí. Fakultní Chirurgickou kliniku okupovala náhradní sanitní rota SS, zatímco objekt nové Techniky v Dejvicích měl podle původních dispozic převzít policejní pluk, ale nakonec se zde usadila rovněž 4. SS-T.St. Část uvedených budov už v moci SS zůstala a byla v nich zřízena kasárna.¹⁸⁹ V budově Právnické fakulty bylo dokonce později dislokováno posádkové velitelství SS v Praze a velitelství *Waffen-SS* pro všechny jednotky v Protektorátu.

Zatčené studenty čekala nejasná budoucnost. Nejprve byli převezeni do kasáren Heinricha Himmlera, kde se nacházela část II. a celý III. *Sturmabteilung* 6. SS-T.St.¹⁹⁰ Za neustálého bití je příslušníci SS nahnali do budovy bývalé jízdní, kde terorizování

187 B. Voss převzal velení 6. SS-T.St. 24. 10. 1939 v Gdaňsku od SS-Oberf. Schernera. SOA Praha, Lsp XII 31/46, výpověď B. Vosse před Mimořádným lidovým soudem v Praze.

188 NA, f. ÚRP, sign. 114-9/39 a f. ÚRP-ST, sign. 109-4/365, výměna dálkopisů mezi velitelem 7. SS-T.St. a K. H. Frankem (16. 11., 17. 11. a 20. 11. 1939).

189 NA, f. ÚRP-ST, sign. 109-4/354, Standorttester der SS-VT Prag: Beschlagnahmte Gebäude in Prag (19. 11. 1939).

190 Tamtéž, Kommando der Besatzungsgruppe Prag (18. 11. 1939).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

pokračovalo. V kasárnách přečkali studenti nepříjemnou noc, brzy ráno byli seřazeni a pod dohledem se přesunuli na nedaleké ruzyňské nádraží. Odtud je čekala drsná cesta vlakem do koncentračního tábora Sachsenhausen.¹⁹¹ Pro jejich transport byly sestaveny dva vlaky, přičemž doprovod tvořili příslušníci SS. Velení 6. SS-T.St však mohlo uvolnit pouze jednu rotu, neboť ostatní části pluku byly vytíženy strážní službou. S vedením XXXIX. úseku SS bylo proto dohodnuto, že druhý vlak budou střežit jeho členové. Vinou špatné komunikace mezi velitelem bezpečnostní policie, vedoucím *Allgemeine-SS* a velením 6. SS-T.St. však každý z vlaků po 600 studentech doprovázela jen padesátka příslušníků zmíněného pluku místo požadovaných 125 strážných. Toto nedorozumění sice vyvolalo ostrou polemiku, ale na neblahém osudu internovaných nic nezměnilo.¹⁹²

Ještě tragičtější byl osud devíti studentských funkcionářů, kteří měli být popraveni pro výstrahu. Po svém zatčení byli z pankrácké věznice převezeni do ruzyňských kasáren. Exekuci organizoval SS-Stubaf. von Steuben, velitel II. *Sturmbannu* a zároveň celých kasáren, a měla ji provést jemu podřízená 5. četa.¹⁹³ K popravě prvních odsouzených došlo krátce po půlnoci, další následovali o něco později.¹⁹⁴ Podle poválečné výpovědi B. Vosse měl být odsouzeným před exekucí přečten rozsudek, což bylo soudem zpochybněno a velitele 6. SS-T.St. přivedlo na popraviště.¹⁹⁵

Pomyslnou tečkou za nasazením jednotek SS při listopadových událostech se stal pochod 6. SS-T.St. Prahou, který se uskutečnil 22. 11. 1939. Na přímý rozkaz K. H. Franka se ho zúčastnil celý pluk s výjimkou dvou rot, které byly právě ve službě. Do čela kolony byl vybrán SS-Ostuf. von Steuben, tedy stejný muž, který před několika dny velel popravčí četě v Ruzyni. Zvolená desetikilometrová trasa měla mít výrazný psychologický efekt, neboť vedla místy, kde došlo v říjnu a listopadu k protiněmeckým demonstracím.¹⁹⁶

Ačkoliv se podíl *verst. SS-Totenkopfstandarten* na represivních zásazích v Protektorátu může zdát zejména v porovnání s okupovaným Polskem malý, v podstatě odpovídá

191 Více PASÁK, Tomáš: *17. listopad 1939 a Univerzita Karlova*. Karolinum, Praha 1997.

192 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-44/99, Der SD-Führer u. BdS. b. Reichsprotektor in B. u. M.: Meldung des SS-Abschnitts XXXIX (23. 11. 1939); Der Führer des SS-Abschnitts XXXIX, IA/O. Az.6d/18. 11. 39: Meine Meldung an den HSSuPF v. 18. 11. 39. (8. 12. 1939).

193 Na každou oběť mělo střílet poloviční družstvo, tedy asi pět mužů.

194 Studentští vůdci nebyli pravděpodobně vůbec postaveni před soud a jedná se tak patrně o první případ vykonání tzv. zvláštního zacházení (*Sonderbehandlung*), tedy popravy bez soudního rozsudku, na území Protektorátu.

195 Poprava studentských funkcionářů byla po válce hlavním důvodem trestního stíhání bývalého velitele 6. SS-T.St. Bernarda Vosse. Dne 16. 3. 1946 byl vzat do vazby Komise pro stíhání válečných zločinců ve Wiesbadenu. Po předání československé justici byl postaven před soud a 4. 2. 1947 odsouzen k trestu smrti. Rozsudek byl ještě téhož dne vykonán. SOA Praha, Bernard Voss, Lsp XII 31/46.

196 Formace vyrazila v půl jedenácté z kasáren Adolfa Hitlera přes Hradčany, Malou Stranu a Smíchov. Poté přešla po Jiráskově mostě na Nové Město a přes Karlovo náměstí a Muzeum se vydala k tzv. Německému domu na Příkopěch. Zde ji očekával vyšší velitel SS a policie K. H. Frank. Cestou měli příslušníci SS zpívat pochodové písně a při průchodu centrem přejít do slavnostního kroku. Od Německého domu se pak pluk vydal přes dnešní Hlávkův most na zpáteční cestu. NA, f. NSM, sign. 110-4/486E, 6. SS-T.St Ia Az.: 10 c 18/21. 11. 1939 Na/He.: Befehl für einen Marsch durch Prag am 22. 11. 1939 (21. 11. 1939).

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

situaci, která v Protektorátu na počátku války panovala. Hlavní úlohu při potírání domácího odbojového hnutí hrála policie a zpravodajské služby, kdežto jednotky SS byly nasazovány na jejich podporu jen při nepokojích nebo masových zatýkacích akcích. Podobný vzorec ostatně odpovídá i dalším periodám v dějinách Protektorátu, s výjimkou potlačování květnového povstání v českých zemích na samém sklonku druhé světové války.

III.2.6 Reprezentativní funkce

Vedle střežení budov a udržování klidu v Protektorátu plnily jednotky SS také reprezentativní funkci. Účastnily se řady veřejných oslav, ať už to byla různá výročí, slavnosti nebo přísahy nových branců. Strážní pluk „Prag“ měl asistenci při podobných příležitostech doslova v „popisu práce“, neboť je provázelo stavění slavnostních čet, přehlídky jednotek atd.

Není divu, že za těchto okolností trápil K. H. Franka „závažný“ problém: absence hudební čety u strážního pluku „Prag“. Frank v tom spatřoval nevýhodu oproti některým místním útvarům Wehrmachtu a pořádkové policie, které podobným tělesem disponovaly. Přes velitele 6. SS-T.St., SS-Oberf. Vosse, se proto zasazoval u Generálního inspektorátu *verst. SS-Totenkopfstandarten* v Oranienburgu o její brzké zřízení a žádal přidělení potřebných hudebníků, nástrojů a not.¹⁹⁷ Jelikož nedošlo k žádné výraznější reakci, apeloval Frank na zřízení hudební čety přímo u vedoucího Hlavního úřadu SS, SS-Ogruf. Heißmeyer.¹⁹⁸ Když neuspěl, zkoušel získat aspoň hudební nástroje od jiné *SS-Totenkopfstandarte*, přičemž se oháněl zájmy *Waffen-SS* i *Schutzstaffel* obecně. V jeho očích k tomu byl podstatný důvod: první výročí vyhlášení Protektorátu, kdy se slavnostního pochodu měly zúčastnit i vybrané roty SS. Hlavní úřad SS se však zřejmě nehodlal řídit tužbami samolibého státního tajemníka a k protektorátnímu výročí vyslal do Prahy hudební četou 5. SS-T.St. z Oranienburgu.¹⁹⁹ Slavnosti u příležitosti vyhlášení Protektorátu se pak jednotky SS skutečně účastnily.²⁰⁰ Jakkoliv vypadá celá záležitost banálně, ukazuje, jak „důležité“ záležitosti řešili mezi sebou čelní pohlaváři SS. Ostatně K. H. Frank se pro svou ješitnost dostával do podobných šarvátek s dalšími veliteli SS, samozřejmě s výjimkou říšského vůdce SS, opakovaně až do konce války.²⁰¹

197 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/348, St.S. 313/39: Aufstellung eines MZ für das Regiment (6. 12. 1939); 6. SS-Totenkopfstandarte IIb Az.: 8c/12.39. V/He.: Aufstellung eines Musikzuges (4. 1. 1940).

198 Jmenovaný byl v té době zároveň generálním inspektorem *verst. Totenkopfstandarten*.

199 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/348, St.S. 173/40, Frankův dopis Heißmeyerovi (24. 2. 1940); RF-SS – Der Generalinspekteur der verstärkten SS-T.St.: Protektoratsfeiern in Prag (5. 3. 1940); sign. 109-6/4, St.S VI, dálnopis K. H. Franka SS-Ogruf. Heißmayerovi (4. 3. 1940); SS-HA, dálnopis K. H. Frankovi: Protektoratsfeiern in Prag (7. 3. 1940).

200 Do slavnostního defilé byl zařazen také jeden prapor SS, který měl po dvou rotách od 4. a 6. SS-T. St. V jeho čele šel SS-Ostuf. Tschoppe, velitel I. praporu 4. SS-T.St. NA, f. NSM, sign. 110-4/486D, SS-St.O.Kdtr Prag: Parade am 15. 3. 1940 (6. 3. 1940)

201 K. H. Frank ostatně svůj boj o hudební četou SS v Praze vyhrál. V dalších souvislostech se může zdát, že hlavním důvodem mohla být připravovaná svatba státního tajemníka s dr. Blaschek, která se uskutečnila 14. 4. 1940 za rituální asistence SS. Viz NA, f. ÚŘP-ST, f. 109-4/367, SS-St.O.Kdtr.: Verheiratung d. SS-Gruf., Staatssekretär K. H. Frank mit Frl. Dr. Blaschek am 14. 4. 1940 (5. 4. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

III.3 Změny v dislokaci *verst. SS-Totenkopfstandarten* na jaře 1940

Na další dislokaci *verst. SS-Totenkopfstandarten* měly podstatný vliv úspěchy německé armády na jaře 1940, které zásadně změnily strategickou situaci v Evropě. V dubnu 1940 Wehrmacht napadl a obsadil Dánsko a podstatnou část Norska. Okupační síly v Norsku posílily i *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Vybrány byly dva pluky do té doby působící v Protektorátu – 6. a 7. SS-T.St. Jejich přemístování započalo 24. 4. 1940, tedy v době, kdy se v severním Norsku odehrávaly urputné boje mezi Spojenci a Wehrmachtem a o osudu přepadené země nebylo ještě rozhodnuto. Nařízení o přesunu se týkalo I. a II. praporu 6. SS-T.St., pro které byla určena posádka v hlavním městě Oslu, a I. a III. praporu 7. SS-T.St, jejichž cílem se stala významná přístavní města Stavanger a Bergen.²⁰² Pražští nacisté uspořádali 19. 4. 1940 odcházející 6. SS-T.St. impozantní rozloučení na Staroměstském náměstí za přítomnosti náměstka primátora prof. Josefa Pfitznera. Určené části brněnské 7. SS-T.St. opustily svoji posádku poslední dubnový den.²⁰³ Zbýlé prapory měly jiný osud. Třetí prapor 6. SS-T.St. byl začleněn do 14. SS-T.St. v Buchenwaldu a II. prapor 7. SS-T.St zůstal v Brně, aby posílil nově příchozí 9. SS-T.St.²⁰⁴

Náhradou za jednotky odeslané do Norska přišla do Protektorátu 9. a 16. *SS-Totenkopfstandarte*. První jmenovaná, 9. *SS-Totenkopfstandarte*, patřila mezi pluky postavené v listopadu 1939. Do Brna se z Gdaňska přesunul pouze I. a III. prapor, zatímco zbývající II. prapor byl připojen k nově postavené 14. SS-T.St. Jako náhradu dostala 9. SS-T.St. zmíněný II. prapor od 7. SS-T.St., který tak zůstal ve svém původním působišti. Do 5. 5. 1940 se pluk soustředil v Brně, pod vedením SS-Staf. Paula Nostitze.²⁰⁵ Na rozdíl od 9. SS-T.St. byla 16. *SS-Totenkopfstandarte* zcela novou jednotkou. Vznikla z III. a částí I. a IV. praporu *SS-T.Rekrutenstandarte* a k jejímu zformování došlo v podstatě až v místě působiště – v Praze.²⁰⁶ Velitelem se stal SS-Staf. Karl Herrmann.²⁰⁷ Ještě na počátku května 1940 však představovala 16. SS-T.St. pluk jen rámcově, neboť její II. a III. prapor disponovaly pouze kmenovým personálem a marně čekaly na brance. Přesto převzala od 6. SS-T.St. funkci strážního pluku „Prag“ v plném rozsahu.

202 VÚA, f. SS-T.I.E.Btl.II, k. 1 a f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, RF-SS, Der Generalinspekteur der *verst. SS-Totenkopfstandarten*, 12/40 geh.Kd: Standortverlegung von SS-T.St. u. SS-T.Btl. der *verst. SS-T.St.* (24. 4. 1940).

203 NA, f. ÚŘP-ST, sign. 109-4/365, výměna dálnopisů mezi K. H. Frankem a velitelem 7. SS-T.St. (29. 4. 1940).

204 Tento prapor byl později přesunut do Prahy a přejmenován na strážní prapor SS „Prag“. V Protektorátu tak byl dislokován nepřetržitě od září 1939 do května 1945 a můžeme ho považovat za nejdéle sloužící jednotku *Waffen-SS* v českých zemích.

205 VÚA, f. SS-T.I.E.Btl.II, k. 1, RF-SS, Der Generalinspekteur d. *verst. SS-Totenkopfstandarten*, 12/40 geh. Kds.: Standortverlegung von SS-T-Standarten u. SS-T.Bataillon d. *verst. SS-Totenkopfstandarten* (24. 4. 1940).

206 *SS-Totenkopf-Rekruten-Standarte* také patřila mezi zvláštní výcvikové jednotky Generálního inspektorátu *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Úkolem této jednotky se stal základní výcvik mladých dobrovolníků ročníků 1921/1922, kteří neabsolvovali vojenský výcvik. Založení této jednotky bylo nutné poté, co se původní dva výcvikové prapory SS-TV v Breslau přeměnily na podzim 1939 na poddůstojnickou školu SS-TV, resp. na I. záložní pěší prapor „SS-Totenkopfdivision“.

207 Neplést s velitelem 7. SS-T.St. Richardem Herrmannem. Karl Herrmann přešel do SS od pořádkové policie teprve krátce před jmenováním velitelem pluku.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

U příležitosti výměny *SS-Totenkopfstandarten* přijel do Protektorátu šéf Hlavního úřadu SS, SS-Ogruf. Heißmeyer, aby se rozloučil s odcházejícími útvary a pozdravil novou 16. SS-T.St. Během jeho návštěvy se projednávala také možnost zřízení jezdeckého pluku SS na protektorátním území, o který velmi stáli místní pohlaváři soustředění v jezdeckém spolku SS. Z jejich podnětu byl v polovině května 1940 zaslán říšskému vůdci SS jakýsi historicko-sociologický výklad, který zdůrazňoval vojenskou jezdeckou tradici v českých zemích, a dokonce připomenul i Velkou pardubickou. Zřízení jezdeckého útvaru SS mělo uspokojit „hluboce zakořeněný zájem“ a zároveň psychologicky působit na protektorátní obyvatelstvo. Jako organizační vzor sloužil Fegeleinův jezdecký pluk SS v okupovaném Polsku, nicméně pro nově zformovanou jednotku se předpokládal vyšší stupeň motorizace.²⁰⁸ Konečným cílem bylo soustředit dva jezdecké pluky v Generálním gouvernementu a jeden v Protektorátu pod Inspektorem jezdeckých útvarů „Ost“. Tento ambiciózní, ale nereálný návrh však velení SS zamítlo.²⁰⁹

Další změny však na sebe nenechaly dlouho čekat. Německá armáda zahájila tzv. Západní tažení, nečekaně rychle se jí podařilo rozvrátit spojenecké armády, obsadit státy Beneluxu a vyřadit Francii z války. Německé velení náhle potřebovalo vyčlenit jednotky, které by zajišťovaly rozsáhlá okupovaná území. Původní představa velení SS spočívala v tom, že do Belgie a Holandska přemístí po dvou *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Z jednotek dislokovaných na území Protektorátu se toto rozhodnutí týkalo pražské 4. SS-T.St. „Ostmark“ a 9. SS-T.St., která přišla teprve nedávno do Brna. Vystřídat je měly náhradní útvary pluků *SS-Verfügungstruppen*. Do Prahy se chystal II. náhradní pěší prapor SS „Totenkopf“ a do Brna náhradní prapor pluku „Der Führer“.²¹⁰

Nakonec ale vše dopadlo poněkud jinak. Do Belgie nebyly okupační jednotky SS vyslány, a k odchodu se proto připravily jen dva pluky, 4. a 11. SS-T.St., určené pro Nizozemsko. Brněnské 9. SS-T.St. byl proto rozkaz k odjezdu do Belgie odvolán a situace zde zůstala beze změny.²¹¹ Z Protektorátu tak byla odvelena pouze 4. SS-T.St. „Ostmark“. V uvolněných ubikacích v bývalých vysokoškolských budovách „in Prag-Deweci“ ji nahradil již zmíněný II. pěší náhradní prapor SS „Totenkopf“ pod vede-

208 Jezdecké pluky SS byly organizovány v rámci vyšších úseků SS (*SS-Oberabschnitte*) a podléhaly inspektorátu jezdeckectva v hlavním úřadu SS. Do vypuknutí války měly vedle své paramilitární úlohy především exkluzivní společenský charakter, neboť řada z jejich členů pocházela z aristokratických vrstev. Pražští nacisté viděli svůj vzor v 1. *SS-Totenkopf-Reiter-Standarte*, jež vznikla z původně především sportovně zaměřené hlavní jezdecké školy SS (*SS-Hauptreitschule*) v Mnichově. Ta pod vedením právě SS-Oberf. Hermanna Fegeleina dosahovala ve druhé polovině 30. let špičkových výsledků. K jejímu působení v Polsku viz výše. RIESS, Volker: Hermann Fegelein – Parvenu ohne Skrupel. In: SMELSER, Ronald – SYRING, Enrico (eds.): *Die SS. Elite unter dem Totenkopf*. Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn 2003, 2. vyd., s. 160–173.

209 NA, ÚRP-ST, sign. 109-4/354, dopis Ballaufa K. H. Frankovi (27. 5. 1940); NA, f. ÚRP-ST, sign. 109-4/366, *Aufstellung eines SS-Reiterregiments im Protektorat* (15. 5. 1940) a zamítavá odpověď (14. 8. 1940).

210 Jednalo se tak o náhradní jednotky „*SS-Verfügungs-Division*“, které se v té době podílely na válce proti západním Spojencům.

211 Původní myšlenka však zřejmě zcela opuštěna nebyla, neboť další rozkaz k přesunu přišel 9. SS-T.St. na počátku července 1940. Pluk už stačil předat službu útvarům policejního pluku „*Mähren*“, když bylo nařízení odvoláno a jednotka se vrátila ke své původní činnosti. NA, f. ÚRP-ST, sign. 109-4/365, dálkopis K. H. Franka veliteli 9. SS-T.St. (9. 7. 1940) a Giessova poznámka (17. 7. 1940).

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

ním SS-Ostufaf. Sattlera, který se do české metropole přesunul 10. 6. 1940 vlakovým transportem ze své původní posádky v Prettin-Lichtenburgu u Výmaru.²¹² Výše uvedené změny již jednoznačně ukazují na nastupující tendenci, resp. nutnost využívat k okupačním úkolům na území Protektorátu výcvikové a doplňovací jednotky.

Vedle standardních jednotek SS se v Protektorátu navíc objevil jeden speciální útvar, zvláštní prapor „Prag“ *SS-Totenkopfstandarten (Sonderbataillon Prag der SS-T-Standardarten)*. Jeho velitelem se stal SS-Ostuf. Dr. Buchegger z Generálního inspektorátu *verst. SS-Totenkopfstandarten*. Štáb a správa praporu, včetně lékařů, byly převeleny od zvláštního praporu z Dachau, který byl o den dříve zrušen. Ubytování pro 300 osob stejně jako prostory pro kanceláře, nemocnici a sklad měla připravit 16. SS-T.St. po dohodě s posádkovým velitelstvím SS v Praze do 28. 6. 1940. První muži dorazili k praporu už o dva dny později od 5. SS-T.St. Do budoucna tak měli být všichni příslušníci SS se závažnějším zdravotním omezením, klasifikovaní u odvodu v kategoriích gv. nebo av,²¹³ okamžitě odesíláni od standardních jednotek po příslušném vyšetření k zvláštnímu praporu SS „Prag“.²¹⁴

Zásadní zlom v organizaci *Waffen-SS* znamenal srpen 1940. Mimo jiné přinesl i počátek rušení *verst. SS-Totenkopfstandarten*, resp. jejich přetváření na standardní pěší pluky. Tyto změny velmi brzy zasáhly i útvary SS v Protektorátu. Dne 17. 8. 1940 byla rozkazem velitelství *Waffen-SS* zrušena 16. SS-T.St., která sloužila od přelomu dubna a května 1940 ve funkci strážního pluku „Prag“. Nejstarší příslušníci pluku byli odesláni do zálohy a zbylí rozdělení mezi *SS-Totenkopfstandarten* dislokované v okupovaném Polsku. Ačkoliv tento krok vyvolal mezi osazenstvem zmiňovaného pluku znepokojení, začal být okamžitě realizován.²¹⁵ Poslední muži odjeli z Prahy ve dnech 26.–30. 8. 1940.²¹⁶ Uvolněná kasárna Heinricha Himmlera byla připravena na příchod náhradního praporu SS „Deutschland“, který měl dorazit do 10. 9. 1940.²¹⁷

Druhý z pluků, 9. SS-T.St., nakonec zůstal v Brně až do svého zrušení na podzim 1940. Dne 12. 8. 1940 k němu byl přičleněn ještě III. prapor 12. SS-T.St., ale narostly mu také povinnosti. Vzhledem ke zrušení 16. SS-T.St. nařídil Hlavní velitelský úřad SS brněnské 9. SS-T.St. držet od začátku října 1940 jedním praporem v čtvrtletním cyklu stráže i v Praze. Jako první, a jak se ukázalo, i poslední nastoupil do této služby II. prapor. Reorganizace jednotek SS však pokračovala nadále a zmíněné řešení tak dlouhou v platnosti nevydrželo. Dne 12. 9. 1940 bylo rozhodnuto o přebudování části *verst. SS-Totenkopfstandarten* na motorizované pěší pluky (*Infanterie-Regiment /motori-*

212 NARA, T175/104, č. dok. 626251.

213 Jednalo se o stupně fyzické zdatnosti brance používané Wehrmachtem a také SS: gv. = *garnisonverwendungsfähig* (schopen služby /jen/ v posádkových útvarech), av. = *arbeitsverwendungsfähig* (schopen /jen/ pracovního nasazení).

214 VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86, Kdo d. W-SS Ia Org.Tgb. Nr. 780/40 geh. Fi.Ma.: Errichtung eines Sonderbataillons Prag der SS-T-Standardarten (21. 6. 1940); Inspektion der SS-T.St. Ia/26.6.40/Kr./Kzw. Tgb. Nr. 371/40 geh: Aufstellung eines Sonder-Btl. Prag der SS-Totenkopfstandarten (26. 6. 1940).

215 Nálady mužstva viz VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 89.

216 K 10. SS-T.St. v Krakově přešlo 753 poddůstojníků a mužů, k 8. SS-T.St. v Radomí 260 a zbývající skončili u 15. SS-T.St. v Plocku. VÚA, f. SS-T.St., k. 11, sl. 86.

217 Na velitele náhradního praporu SS „Deutschland“ SS-Stubaf Plöwa pochopitelně nečekala neúspěšná kasárna, ale služební byt v tzv. Syrového vile v areálu kasáren Adolfa Hitlera.

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

siert/). Ostatní nemobilní *Standarten* měly být s platností od 15. 11. 1940 rozpuštěny. Rozkaz postihl i 9. SS-T.St, která byla k tomuto datu společně s 15. SS-T.St. zrušena.²¹⁸ Ušetřen zůstal pouze její II. prapor, který se po přemístění do Prahy stal základem pro strážní prapor SS „Prag“ (*SS-Wachbataillon Prag*). V době svého rozpuštění již 9. SS-T.St. nevykonávala strážní povinnosti, neboť je převzal strážní prapor SS „Böhmen-Mähren“, založený 30. 7. 1940.²¹⁹

Historie jednotek s ponurým označením „smrtihlav“ v Protektorátu Čechy a Morava však tímto nekončí. Jak bylo zmíněno, již v červnu 1940 dorazil do Prahy II. náhradní pěší prapor SS „Totenkopf“. V lednu 1941 ho doplnil III. náhradní pěší prapor SS „Totenkopf“, jehož posádkou se stalo Brno.²²⁰ V obou případech se však jednalo o týlové útvary divize SS „Totenkopf“ a nikoliv o jednotky náležející k *verst. SS-Totenkopfstandarten*.

IV. Označování *verst. SS-Totenkopfstandarten*

V označování *verst. SS-Totenkopfstandarten* vládl dokonalý zmatek.²²¹ V obecné rovině byly původně v letech 1938/1939 nazývány *Polizeiverstärkung* a *Verstärkung der SS-Totenkopfverbände*. Útvary, které vznikly v září 1939 v Praze a Brně, měly na krátkou dobu ve svém názvu zkratku Mob., tj. *mobilisiert*. Po ustálení překotného vývoje byly od konce října 1939 jednotky policejních posil definitivně jednotně nazvány *verstärkte SS-Totenkopfstandarten*.

Ještě větší rozdíly vykazovalo označování jednotlivých stupňů jednotek. V době vzniku policejních posil na počátku září 1939 pro ně platila terminologie jednotek *SS-Totenkopfverbände* sloužících v koncentračních táborech,²²² tedy *Standarte* (pluk) – *Sturmabteilung* (prapor) – *Hunderschaft* (rota), event. *Reiter-Sturmabteilung* a *Reiter-Sturm* místo *Schwadronne*. Naopak náhradní útvary divize SS „Totenkopf“ byly po jejím zformování označovány běžnou německou armádní terminologií. U *verst. SS-Totenkopfstandarten* začal oficiálně přechod na standardní armádní označování 18. 1. 1940. Tohoto dne obdržely nižší jednotky *verst. SS-Totenkopfstandarten* pojmenování *Bataillon* (prapor) – *Kompanie* (rota). Označení pluku (*Standarte*) však zůstalo zachováno. O tom, že tento záměr nebyl vždy zcela správně pochopen, svědčí i předčasná přejmenování pražské 6. SS-T-St. na *Regiment*. Po upozornění na nesprávnost tohoto kroku se však jednotka opět vrátila k původnímu názvu. Zavádění termínu *Regiment pro verst. SS-Totenkopfstandarten* souvisí až s výstavbou polních jednotek SS, které z nich byly budovány. Provázely ho však podobné nejasnosti jako v předchozích případech. V této souvislosti bylo 25. 2. 1941 z názvů pluků definitivně vypuštěno označení „Totenkopf“ a pro

218 VÚA, f. SS-T.I.E.Btl.II, k. 1, SS-FHA, Ia/Tgb. Nr.144/40 g.Kdos. Cu./D.: Auflösung der 9. u. 15. SS-T.-Standarte (2. 11. 1940).

219 VAJSKEBR, Jan: Strážní prapory SS v Protektorátu Čechy a Morava. *Tereziánské listy*, 34/2006, s. 54–78.

220 Viz fondy těchto jednotek uložené ve VÚA.

221 V originálních dokumentech lze narazit na úctyhodné množství názvů a zkratk jednotek SS. Toto shrnutí představuje pokus o oficiální klasifikaci na základě nařízení nejvyššího velení SS.

222 Rozkazem SS-HA z 16. 4. 1936 byly s účinností od 29. 3. 1936 *SS-Wachverbände* přejmenovány na *SS-Totenkopfverbände* a rozčleněny na *SS-Totenkopf-Sturmbanne* a *SS-Totenkopf-Hundertschaften*. TUCHEL, Johannes: *Die Inspektion der Konzentrationslager 1938–1945*. Hentrich-Verlag, Berlin 1994, s. 49.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

služební potřebu používáno označení *SS-Infanterie-Regiment (mot.)*. Himmlerův rozkaz z 22. 4. 1941 pak definitivně zrušil používání označení *SS-Totenkopfverbände*. Zároveň se změnilo označení na uniformách příslušníků těchto jednotek ze „smrtihlavů“ na obligátní runové. Jakkoliv se tento rozbor může zdát zbytečný, výstižně odráží nejen chaos, který při výstavbě SS panoval, ale také postupné a rafinované pronikání SS do vojenské sféry, žárlivě sledované Wehrmachtem.

	A-SS	SS-TV/verst. der SS-T.St.	verst. SS-T.St. od ledna 1940	Wehrmacht, bojové jednotky SS od 1939
pluk	Standarte	Standarte	Standarte	Regiment
prapor	Sturmbann	Sturmbann	Bataillon	Bataillon
rota	Sturm	Hunderschaft	Kompanie	Kompanie

V. Závěr

Jednotky nazvané *Polizeiverstärkung* a později *verstärkte SS-Totenkopfstandarten* představovaly přechodnou formu ve vývoji ozbrojených útvarů SS. Jejich význam pro říšského vůdce SS Heinricha Himmlera spočíval zejména v postavení nezávislém na armádě a policii. Významným prvkem v jejich existenci byl totiž fakt, že prakticky působily v právním vakuu a představovaly ze strany SS cílený úsok vůči armádě, která se rozvoji ozbrojených součástí SS bránila. V první polovině 30. let byly formovány jako prostředek určený k nasazení při vnitropolitické pacifikaci Německa pro případ válečného konfliktu, ale vzhledem k celkovému nárůstu role SS v nacistických expanzivních plánech dostaly v roce 1939 nově formulované cíle. Oficiálně byly označeny za útvary policejního charakteru a většina z nich našla uplatnění jako okupační jednotky zajišťující německé zájmy na obsazených územích. V okupovaném Polsku dokonce participovaly na prvních vyhlazovacích akcích.

Od podzimu 1939 do léta 1940 tvořily *verst. SS-Totenkopfstandarten* převážnou část sil SS také v Protektorátu Čechy a Morava. Zpočátku měly tyto policejní posily především zajišťovat bezpečnost průmyslových podniků a zbrojních transportů do Říše, záhy však převzaly ostrahu německých správních a policejních úřadů v české i moravské metropoli a zároveň plnily i reprezentativní funkci. Navzdory nedostatečnému personálnímu i materiálnímu vybavení navíc tvořily silnou zálohu pro případ výjimečných událostí. V této roli se nejvýrazněji představily 17. listopadu 1939, kdy obsadily budovy vysokých škol. Na svědomí mají i popravu zatčených studentských funkcionářů.

Ačkoli byly *verst. SS-Totenkopfstandarten* nakonec využity pro policejní účely, nestaly se nikdy součástí německého policejního sboru. Ambice SS sahaly dále a SS-T.St. byly od počátku cvičeny jako vojenské útvary, i když v době své existence v letech 1939 až 1940 nedošlo k jejich bojovému nasazení. Wehrmacht navíc službu v těchto útvarech za splnění branné povinnosti neuznal. Po vytvoření *Waffen-SS* se *verst. SS-Totenkopf*

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

standarten postupně staly nadbytečnými. V létě 1940 proto začalo v rámci rozsáhlých změn v organizační struktuře *Waffen-SS* jejich rušení. Jako takové byly zčásti rozpuštěny a jejich potenciál sloužil k doplnění stávajících či výstavbu nových jednotek. Zbylé čekala transformace na motorizované pěší pluky a zařazení do sestavy divizí a brigád SS. Reorganizace odrážela celkový trend ve vývoji *Waffen-SS*, totiž přeměnu v mohutnou vojenskou sílu, byť řada jednotek SS nadále sloužila výhradně k represivním účelům. V Německu i na okupovaných územích, včetně Protektorátu Čechy a Morava, nastoupily na místa *verst. SS-Totenkopfstandarten* specializované útvary. Výcvik rekrutů nadále zabezpečovaly náhradní prapory jednotlivých pluků SS a ostrahu objektů pak nově vytvořené strážní prapory SS.

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

Prvním generálním inspektorem verst. SS-Totenkopfstandarten se krátce stal Theodor Eicke, současně vykonávající funkci inspektora koncentračních táborů a velitele SS-Totenkopfverbände.

Za nábor mužstva pro verst. SS-Totenkopfstandarten byl zodpovědný Gottlob Berger (vpravo), pozdější vedoucí Hlavního úřadu SS.

Dva z velitelů verst. SS-Totenkopfstandarten v Protektorátu: Otto Reich a Paul Nostitz. Snímek z vojenského výcvikového prostoru Heidelager.

Zdroj fotografií:
<http://www.germaniainternational.com>

Od roku 1938 byly jednotky Polizeiverstärkung úzce spjaty se strážními pluky koncentračních táborů jako zdroj mužstva v případě mobilizace.

Velitelem jezdecké 1. SS-Reiter-Totenkopfstandarte, jednotky, která se podílela na řadě válečných zločinů na polském území, byl Hermann Fegelein (vlevo).

Velitel 6. SS-Totenkopfstandarte, SS-Oberführer Bernhard Voss byl po válce v Československu odsouzen k trestu smrti za zastřelení studentských funkcionářů 17. listopadu 1939.

Od Polzeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

A k t e n n o t i z .

12/65

Der Reichsführer-~~H~~ telephonierte am 15.5. mit Brigadeführer J ü t t n e r und besprach mit ihm im einzelnen die Verluste, die Angelegenheit der Kuriere, Vorschläge für Kompanie-Chefs und die Einsetzung der 2 Standarten für Holland und die Bereitstellung von weiteren 2 Standarten für Belgien.

Der Reichsführer schlug vor, die 4. Standarte aus Prag und die 9. aus Brünn~~e~~ zunächst einmal in Bereitschaft zu stellen und die Verschiebung nach dem Westen bereits vorzubereiten.

Nach Brünn solle das ~~H~~-Ersatz-Bataillon der Standarte "Der Führer" als Garnison kommen und nach Prag das Ersatz-Bataillon der 3. Totenkopf-Standarte als ständige Garnison.

Weiterhin soll die Standarte aus Posen weggenommen und dort hin ebenfalls gleich eine Ersatzeinheit und zwar das E.-Bataillon der Leibstandarte "Adolf Hitler" gelegt werden.

Ebenso solle Danzig eine Ersatzeinheit bekommen.

Die 10. Standarte in Danzig solle nach Krakau kommen, die 8. Standarte in Krakau solle nach Radom kommen, damit die 11. Standarte des Staf. Diebitsch für Aufgaben im Westen freigemacht werden könne.

Der Reichsführer wünschte ferner, dass die Standarte von Fegelein geteilt würde, damit eine Hälfte zu gegebener Zeit weggenommen und anderweitig verwandt werden könne.

Sonderzug "Heinrich",
22.5.1940.

Po zahájení německého útoku na Belgii a Nizozemsko plánoval Himmler (viz tento telegram) rozsáhlé přesuny vest. SS-Totenkopfstandarten z okupovaného Polska a Československa.

Zdroj: NA

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

RT 97
44 Ergänzungspost. W. Braun

Deutsche Männer!

Die Waffen-SS stellt Freiwillige ein für:

1. **die SS-Bereitungsgruppen-Division und Leibstandarte-SS „Adolf Hitler“**
Alter: 17–22 Jahre. Mindestgröße 1,70 m (Leibstandarte 1,80 m).
2. **die SS-Totenkopf-Division**
Alter: 17–26 Jahre. Mindestgröße 1,70 m (in Ausnahmefällen 1,68 m).
3. **die SS-Totenkopfstandarten**
Alter: 28–39 Jahre (Jahrgänge 1901–1912). Mindestgröße 1,70 m (in Ausnahmefällen 1,68 m).

Einstellungsbedingungen: Der Bewerber muß

- a) wehrwürdig sein,
- b) den arischen Nachweis erbringen können,
- c) gerichtlich und polizeilich unbestraft sein,
- d) für den Dienst mit der Waffe körperlich und geistig tauglich sein,
- e) er darf noch nicht:
  1. in der Wehrmacht gedient haben (gilt nicht für Angehörige der Allgemeinen-SS, Jahrgänge 1901–1912),
  2. für die Wehrmacht ausgehoben sein,
  3. im Besitze eines Freiwilligen-Aannahmescheines sein.
(Von der Wehrmacht Gemusterte können sich melden!)

Der Freiwillige hat der Ortsgruppe oder dem Betriebsobmann der NSDAP, folgende Papiere einzureichen:

- a) Meldevordruck für freiwillige Meldung (zu beantragen bei der Ortsgruppe der NSDAP, oder beim Obmann der NSDAP),
- b) 2 Paßbilder (52×42 mm) in Zivil, nur wenn noch ohne Wehrpaß,
- c) 1 Lebenslauf,
- d) Minderjährige: Die schriftliche Einwilligungserklärung des Vaters oder dessen gesetzlichen Vertreters.

Einstellung erfolgt innerhalb etwa 20 Tagen nach der Annahme-Untersuchung.
Zur Annahme-Untersuchung wird der Freiwillige aufgefordert. Ort, Tag und Stunde der Untersuchung kann auch bei der Ortsgruppe oder beim Betriebsobmann erfragt werden.

Der Dienst in der Waffen-SS gilt als Wehrdienst!

SS-Ergänzungsstelle Spree (III)
Berlin W 8, Wilhelmstraße 43a

Haustafeldienst der NSDAP, Gau Berlin
Herausgeber: Gauorganisationsamt

Folge 4

Náborový plakát z počátku roku 1940, vyzývající muže ročníků 1901–1912 ke vstupu do verst. SS-Totenkopfstandarten.

Zdroj: NA

Od Polizeiverstärkung k verstärkte SS-Totenkopfstandarten

W-Führungshauptamt
Is/C./Ken.
 Tgb.Nr. 184/41 geh.

Berlin-Wilmersdorf, den 22.4.1941
 Kaiserallee 188

Gehelm

Betr.: Zusammensetzung der Waffen-W

Verteiler: I
für Truppe IV a

*Abtl.
RF + Off. haben
zi i Wpl.*

Auf Befehl des Rf W sind alle unter den Waffen stehenden Einheiten der W in der Waffen-W zusammengeschlossen. Die Einheiten, Dienststellen und Einrichtungen, die zur Waffen-W gehören, sind aus den Beilagen ersichtlich.

Die Bezeichnungen "W-Verfügungstruppe" und "W-Totenkopfverbände" sind nicht mehr anzuwenden.

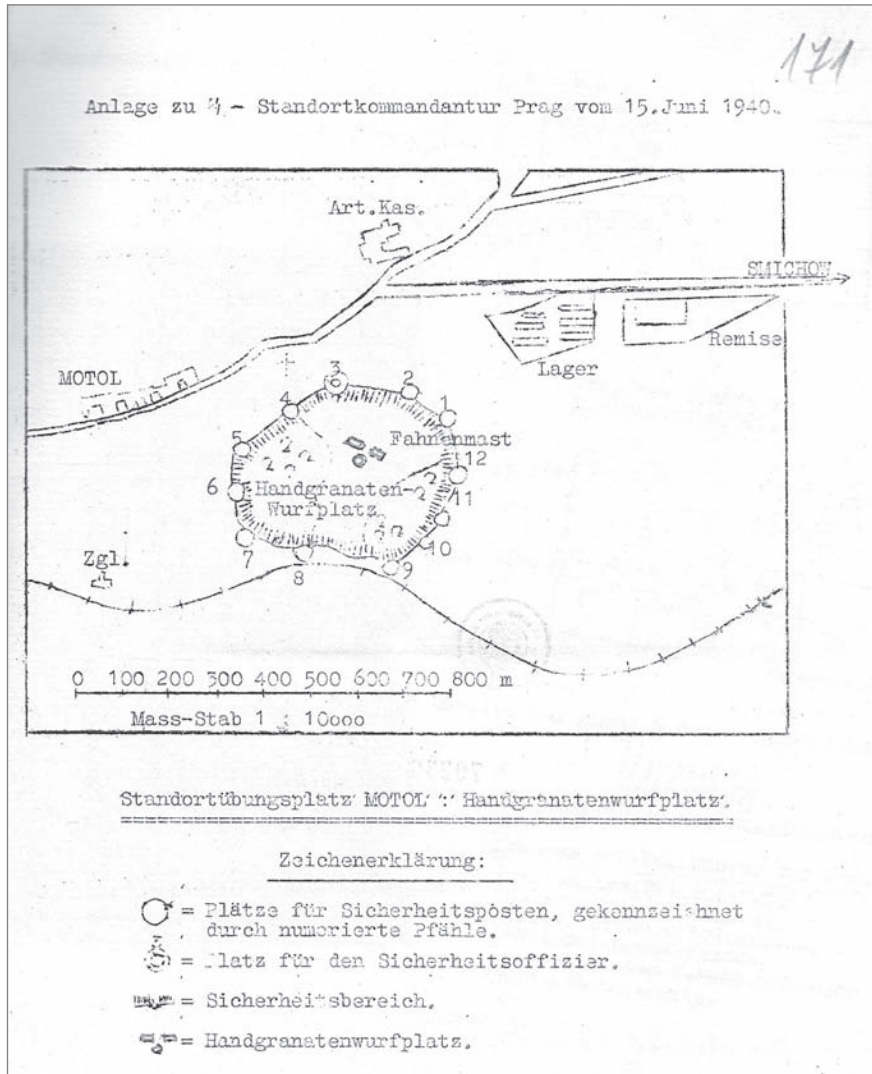
Der Chef des Stabes:
gez. Jüttner
W-Gruppenführer.

F.d.R.
Maximilian
W-Hauptsturmführer.

Průvodní dopis k Himmlerovu rozkazu z 22. 4. 1941, který zahrnul veškeré bojové týlové útvary SS do rámce Waffen-SS. Současně bylo zrušeno veškeré užívání označení SS-Totenkopfverbände a SS-Verfügungstruppe.

Zdroj: NA

Petr Kaňák, Jan Vajskebr

K výcviku využívaly jednotky SS rovněž posádkový výcvikový prostor v Praze-Motole.
Zdroj: NA

Útvary <i>verstärkte SS-Totenkopfstandarten</i> v Protektorátu Čechy a Morava (časová přímka)																
Jednotka	IX/39	X/39	XI/39	XII/39	I/40	II/40	III/40	IV/40	V/40	VI/40	VII/40	VIII/40	IX/40	X/40	XI/40	
4. SS-T.St., Praha			—————													
6. SS-T.St., Praha	—————		—————													
7. SS-T.St., Brno	—————															
9. SS-T.St., Brno								—————								
16. SS-T.St., Praha								—————								
Sonderbataillon,											—————					

1 Existence *Sonderbataillon Prag der SS-T-Standarten* se uzavřela v březnu 1941.